

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Katedra studií občanské společnosti

Bc. Silvie Horáková

**Spolupráce občanského sektoru a veřejné sféry ve vybrané
lokalitě – ORP Železný Brod**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Ing. Libor Prudký, Ph.D.

Praha 2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů a literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

V Železném Brodě dne 4. 5. 2017

Bc. Silvie Horáková

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Ing. Liborovi Prudkému, Ph.D. za jeho čas, cenné rady, vstřícný přístup a především za trpělivost, kterou mi věnoval. Také bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří mi v rámci mého výzkumu vyšli vstříc, poskytli mi rozhovory a spoustu nezbytných informací potřebných k uskutečnění výzkumu.

Velké díky patří i mé rodině a blízkým přátelům za podporu při psaní této práce.

Obsah

Úvod.....	8
1 Konceptuální rámec.....	11
1.1 Typy spolupráce občanského sektoru a veřejné sféry – obecné teorie	11
1.2 Partnerství	14
1.3 Situace v ČR.....	18
1.3.1 Historie občanské společnosti	20
1.3.2 Partnerství obcí a krajů s nestátními neziskovými organizacemi.....	22
1.3.3 Modely struktur nestátních neziskových organizací	22
1.4 Neziskové organizace v sociálních službách	24
1.4.1 Charakteristika neziskových organizací působících v sociálních službách 25	
1.5 Chudoba a sociální vyloučení	27
1.5.1 Koncept chudoby.....	28
1.5.2 Příčiny chudoby.....	30
1.5.3 Nástroje a měření chudoby.....	31
1.5.4 Řešení chudoby	33
1.5.5 Sociální vyloučení	35
1.5.6 Sociální začleňování.....	36
1.5.6.1 Sociální začleňování na místní a regionální úrovni.....	37
1.5.7 Sociální bydlení	42
1.5.7.1 Evropská unie	42
1.5.7.2 Česká republika	44
1.5.7.3 Dosavadní nástroje sociálního bydlení v ČR.....	46
1.6 Dílčí shrnutí.....	47
2 Empirická část	52
2.1 Metodologie výzkumu	52
2.1.1 Cíl práce.....	52
2.1.2 Výzkumné otázky	52
2.1.3 Metoda sběru dat	53

2.1.4	Technika sběru dat.....	53
2.1.5	Popis techniky zpracování dat.....	54
2.1.6	Lokalita.....	54
2.1.7	Cílová skupina a vzorek respondentů.....	55
2.1.8	Harmonogram prací.....	55
2.2	Výsledky.....	56
2.2.1	Popis lokality.....	56
2.2.1.1	Sociální problémy.....	56
2.2.1.2	Sociální služby pro osoby sociálně vyloučené.....	60
2.2.2	Popis spolupráce.....	61
2.2.2.1	Most k naději, občanské sdružení – drogově závislé osoby.....	61
2.2.2.2	Naděje – osoby bez přístřeší.....	63
2.2.2.3	Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje, o.p.s. – zdravotně postižení a rodiny s dětmi.....	64
2.2.2.4	Compitum, z.s. – rodiny s dětmi.....	65
2.2.3	Strategické dokumenty.....	65
2.2.3.1	Komunitní plán města Železný Brod 2011-2015.....	65
2.2.3.2	Akční plán 2013.....	66
2.2.3.3	Plán prevence kriminality města Železný Brod 2017-2020.....	67
2.2.4	Dílčí shrnutí.....	68
2.2.5	Charakteristika respondentů.....	70
2.2.6	Kategorie z analýzy.....	78
2.2.6.1	Bydlení.....	78
2.2.6.2	Práce.....	79
2.2.6.3	Děti.....	81
2.2.6.4	Pomoc.....	83
2.2.7	Dílčí shrnutí.....	84
2.2.7.1	Schéma.....	84
2.2.7.2	Analytický příběh.....	85
2.2.8	Shrnutí výsledků.....	86

2.2.8.1	1. výzkumná otázka	86
2.2.8.2	2. výzkumná otázka	86
Závěr	89
Seznam literatury:	91
Seznam tabulek	96

Abstrakt

Cílem diplomové práce je zjistit, zda existuje spolupráce mezi občanským sektorem a veřejným sektorem ve vybrané lokalitě – Železný Brod – a to se zaměřením na problematiku chudoby a sociální vyloučení. Dále bude tato spolupráce posouzena z pohledu vybraných respondentů. Teoretická část práce popisuje několik modelů spolupráce, situaci v České republice, důležitost neziskových organizací v sociálních službách a zdravotnictví a chudobu a sociální vyloučení. Empirická část se zabývá metodou a technikou sběru dat a technikou analýzy dat. Dále je zde uvedeno zdůvodnění výběru lokality a cílové skupiny respondentů pro výzkum. V části Výsledky jsou prezentovány výsledky analýzy zkoumané lokality a výpovědí respondentů a je odpovězeno na stanovené výzkumné otázky.

Klíčová slova: neziskové organizace, veřejná správa, spolupráce, partnerství, chudoba, sociální vyloučení

Abstrakt

The aim of this thesis is to find out if there is cooperation between civil sector and public sector in chosen locality – Železný Brod. It is target on poverty and social exclusion. This cooperation will be assessed from the perspective of chosen respondents. The theoretical part describes some models of cooperation, situation in Czech Republic, importance of nonprofit organizations focused on social services and health care. Empirical part deals with methods and techniques of data collections, data analysis techniques. Next there is justification of location and target group. In the part Results, there are presented the results of analysis examined localities and respondents' statements. There is also answer the research questions.

Key words: nonprofit organizations, public section, cooperation, partnership, poverty social exclusion

Úvod

Téma spolupráce neziskových organizací s organizacemi veřejné správy je v současné době aktuální a diskutované, neboť se v České republice zatím postupně vyvíjí. Existuje několik typů spolupráce, které budou popsány v teoretické části této práce, ale v České republice se dle autora Potůčka pomalu rozvíjí pouze jeden z nich, a to partnerství. Škarabelová pak upřesňuje, že jde o typ partnerství Model střední cesty (od autorů Salamon a Anheir), který je rozvinut především ve Velké Británii. V České republice se ho podařilo vytvořit do jisté míry během posledních pěti let, a to především díky aktivitám Rady vlády pro nestátní neziskové organizace. Stěžejními autory tématu spolupráce občanského sektoru s veřejným jsou dle mého názoru Salamon a Anheir jako zástupci zahraniční literatury; Skovajsa, Dohnalová, Potůček a Frič pak jako zástupce české literatury. Hlavní problém spatřují autoři v tom, že i přestože se neziskové organizace ve většině případů dobře orientují v různých oblastech, včetně sociálních služeb a rychle se orientují ve způsobu získávání finančních prostředků pro svou činnost, stále zaostávají ve spolupráci s veřejnou správou. Někteří autoři se nemohou shodnout v tom, proč tomu tak je. Například ekonomka Jaroslava Kadeřábková vysvětluje nízkou míru spolupráce neziskového sektoru a veřejné správy tím, že se veřejná správa obává spolupráce z důvodu možného následného zpomalení v rozhodovacích procesech. Naopak autor Frič má za to, že důvodem menší a pomalu se rozvíjející spolupráce je tradice Českého státu za dob socialismu, kdy v současné době jsou sociální a zdravotnické služby především poskytovány příspěvkovými organizacemi zřizovanými státem. Dále uvádí, že vláda se obává spolupráce a podpory s neziskovým sektorem, z důvodu toho, aby nesloužily jako nástroj ke zvýšení vlivu opozice na politickém dění (Frič, 2010). Většina autorů se věnuje tématu spolupráce na státní úrovni. Pro výzkum v této práci jsem však zvolila zkoumání spolupráce neziskových organizací s městským úřadem na menší obci s rozšířenou působností, tedy spolupráce na regionální úrovni. Touto problematikou se zabývá v příručce pro zastupitele krajů, měst a obcí autorka Škarabelová. Výzkumná část práce je dále zaměřena na neziskové organizace poskytující sociální služby. Toto zaměření jsem si vybrala především proto, že nevládní neziskové organizace se zdravotním a sociálním zaměřením se v České republice rozrůstají. Jejich pomoc zde v minulých letech chyběla, protože ani dnes nemohou státní instituce poskytnout dostačující péči. Kladnou charakteristikou těchto neziskových organizací je to, že pomáhají řešit nové sociální problémy, které vyvstávají z postupné liberalizace společnosti. Nezaměřují

se pouze na jeden druh poskytování služeb, ale snaží se poskytovat sociální služby více cílovým skupinám. Oproti státním organizacím, které se zaměřují na uspokojení potřeb průměrného občana, jsou tyto nestátní neziskové organizace nastaveny tak, aby pomáhaly uspokojit specifické potřeby určitého okruhu lidí (Dohnalová, s. d.).

Cílem práce je zjistit, zda existuje spolupráce mezi občanským sektorem a veřejným sektorem ve vybrané oblasti – obec s rozšířenou působností Železný Brod (dále ORP) – a to se zaměřením na problematiku chudoby a sociálního vyloučení. Dále případnou spolupráci popsat a zhodnotit jak je vnímána z pohledu zástupců veřejné správy a z pohledu zástupců neziskových organizací působících v této lokalitě. Práce vychází z teoretických východisek o této problematice. Bude provedena analýza občanského sektoru ORP Železný Brod – do jaké míry je zde občanská společnost rozvinuta a v jaké míře spolupracuje místní veřejná správa s občanským sektorem. Budou vyhodnoceny případné klady a nedostatky této spolupráce. Dále bude jejich spolupráce zhodnocena z pohledu vybraných respondentů. Zde bych chtěla zjistit, jaký dopad má tato spolupráce na občany této lokality. Výsledky analýzy budou porovnány s teoretickými východisky a budou navrhnutá možná řešení. Jako výzkumné otázky jsem si na základě tohoto cíle stanovila dvě následující:

1. Jak spolupracuje občanský a veřejný sektor v obci s rozšířenou působností Železný Brod v oblasti sociálních služeb?

Odpověď by měla popsat spolupráci těchto dvou sektorů ve vybrané obci. Zda nějaká spolupráce existuje. Jaké organizace občanské společnosti s obcí spolupracují (zástupce veřejného sektoru). Popsat historii jejich spolupráce, jaké měly výsledky v této spolupráci a jejich plánovanou spolupráci do budoucna. Jak píše Skovajsa: „...neziskový sektor je schopen pružně reagovat na nové skutečnosti a poskytovat potřebné typy služeb, které není schopen zajistit v dané situaci stát/obec. Dále neziskový sektor pomáhá uspokojit různorodé potřeby občanů, ne pouze mediánového voliče, jak je tomu u státu. Neziskový sektor dále kompenzuje selhání státu v poskytování veřejných statků“ (Skovajsa kol., 2010: 101).

2. Jaký dopad má spolupráce neziskového a občanského sektoru v obci s rozšířenou působností Železný Brod na vybrané sociálně vyloučené občany této oblasti?

Odpověď by měla zhodnotit dopad vyzkoumané spolupráce na konkrétní vybrané občany obce s rozšířenou působností (dále ORP) Železný Brod. Zjistit, zda jsou občané

správně informování o možných neziskových organizacích působících v této oblasti; zda jim jsou podávány stejné informace v případě potřeby, a to jak ze strany veřejné správy, tak ze strany neziskových organizací; zda vědí, na koho se mohou v případě, že u nich nastane nečekaná krizová situace, obrátit a kde hledat pomoc. V této otázce jde o zjištění, zda výsledky spolupráce veřejného sektoru a občanského sektoru občané ORP Železný Brod vnímají a pokud ano, tak zda pozitivně či negativně.

Výzkum na toto téma jsem si vybrala především proto, že úzce souvisí s mým zaměstnáním. Díky tomu také vidím v Železném Brodě z hlediska této oblasti několik nedostatků. Byla bych tedy ráda, kdyby mi výzkum pomohl se v této problematice ještě více zorientovat a prohloubit informace o spolupráci neziskových organizací s městským úřadem v Železném Brodě. Na základě výsledků analýzy bych ráda navrhla tamnímu vedení města případné návrhy pro zlepšení. Dle mého názoru se v moderním světě často hovoří o potřebnosti neziskových organizací, hledají se nové způsoby financování, zkoumají se různé druhy spolupráce atd., což je dalším důvodem pro výběr výzkumu na toto téma. Chtěla bych především zjistit, jaký názor na neziskové organizace mají zejména ti, kteří jejich služby potřebují, využívají, anebo by je využívat mohli.

1 Konceptuální rámec

1.1 Typy spolupráce občanského sektoru a veřejné sféry – obecné teorie

V této kapitole bude představeno několik obecných teorií, zabývajících se typy spolupráce organizací občanského sektoru (dále OOS) a veřejného sektoru (státu). Vztahy mezi státem a neziskovým sektorem můžeme dle autorky textu - Když se řekne nezisková organizace: příručka pro zastupitele krajů, měst a obcí (2002) Škarabelové rozdělit na kooperativní (partnerské) nebo konfliktní (Škarabelová, 2002: 60). V učebnici Občanský sektor (Skovajsa a kol., 2010) jsou rozlišeny tři typy spolupráce občanského sektoru a státu, které vycházejí z interpretace Stevena Rathberga Smithe a Kirsten Gronbjergové, popsanou v díle Scope and Theory of Government - Nonprofit Relations 2006. Jde o 1. Model poptávky a nabídky, 2. Model občanské společnosti a sociálního hnutí a 3. Model sociálního státu (Skovajsa a kol, 2010: 103-108).

První model se dále dělí na Model tržního výklenku a transakční model, přičemž u transakčního modelu jde o partnerský vztah mezi státem a OOS oproti druhému modelu, kdy si spíše konkurují a OOS se snaží uspokojit takové potřeby lidí, které stát uspokojit nezvládá. (Skovajsa a kol., 2010: 103)

U druhého modelu se také jedná o vztah mezi státem a OOS, který není partnerský, ale naopak má stát s OOS antagonické zájmy, a to až do té míry, že se zvyšující se státní mocí je ohrožena existence OOS. Nejnebezpečnější je v tomto smyslu stát blahobytu, protože přebírá funkce OOS. Mezi základní hodnoty tohoto modelu se řadí například odpovědnost, svoboda, spolupráce, občanská participace, sociální kapitál atd. a proto je brán jako klíčový pro demokracii a dobré vládnutí (Skovajsa a kol., 2010: 105). Jak uvádí autor Glazer, této problematice se mimo jiné věnoval autor Ralph M. Kramer ve své knize Voluntary Agencies in the Welfare State (Kramer, 1983, cit in Glazer, 1983), která je považována za stěžejní titul věnující se problematice dobrovolnických organizací, které Kramer považuje za hlavní poskytovatele sociálních služeb. Ve své knize hovoří o dobrovolnictví s novou rolí. Zástupci tohoto „nového“ typu dobrovolnictví již opustili od zastaralé představy dobrovolnických organizací jako charity bohatých lidí dávajících vděčným chudým; pomoc dobrovolnictví „nového typu“ spočívá v pomoci druhým s posílením a udržení si svépomoci. Nejsou zde jasně vymezené hranice a vztahy mezi pomáhajícím a tím, komu je pomáháno, mezi členem organizace, personálem a klientem.

Podle Kramera může jít například o organizace, které byly založeny rodinami a rodinnými příslušníky lidí, kteří trpí mentálním hendikepem. Kramer zde připomíná myšlenku, že nejlepším druhem pomoci je svépomoc, proto je v těchto organizacích důležité hendikepovaným lidem pomoci ke svépomoci (Glazer, 1983). Stejně jako u prvního modelu, i tento se dělí na dva typy, a to Komunitarismus a Teorie sociálního kapitálu. Principem prvního typu je snaha o zapojení občanů do aktivní participace v komunitních organizacích (Skovajsa a kol., 2010). Příkladem v ČR může být zavedení veřejné služby: „Veřejná služba fungovala před zásahem ministra Drábka jako nástroj aktivizace lidí dlouhodobě nezaměstnaných a nezaměstnatelných; lidí, kteří žijí z dávek v hmotné nouzi. Kdo se zapojil do veřejné služby, mohl si k dávkám přivydělat. Tuto praxi si pochvalovaly také obce, řada starostů dokázala tohoto nástroje využít ke zvelebení obecních prostranství nebo institucí,“ uvedla ministryně práce a sociálních věcí ČR Michaela Marksová v tiskové zprávě „Veřejná služba má pomáhat, ne lidi trestat“ dne 17. dubna 2015 a dodala „...institut veřejných prací naopak nesmí trestat například obyvatele regionů, kde dojde k hromadnému jednorázovému propouštění, nebo patří do skupin, které jsou na trhu práce skutečně znevýhodněni“ (Ministerstvo práce, 2015i). Veřejná služba měla několik úkolů jako například aktivizovat dlouhodobě nezaměstnané lidi, obnovit u těchto lidí pracovní návyky, snažit se naučit odpovědnosti za sebe samých a v neposlední řadě také právě odpovědnosti ke spoluobčanům. Nyní s novelou zákona o pomoci v hmotné nouzi je od 1.2.2017 opět veřejná služba povinná u osob, které jsou na dávkách hmotné nouze déle než 6 měsíců. Pokud by žadatel byl po dobu těchto šesti měsíců neaktivní, dávka mu klesne z částky živobytí na existenční minimum, což činí 2200,- Kč. U žadatelů je vidět zájem o tuto službu, neboť někteří si sami uvědomují, že ztratili pracovní návyky nebo chtějí být v kolektivu lidí). Je však škoda, že tato novela zákona nebyla ke dni účinnosti dostatečně dobře připravena a ještě v současné době (duben 2017) v některých městech nemají žadatelé možnost se veřejné služby účastnit, neboť zatím s Úřadem práce ČR neuzavřely žádné organizace smlouvy, tudíž nejsou žádná volná místa. Subjekty, které mohou navázat spolupráci s Úřadem práce ČR, jsou především obce, ale také neziskové organizace, poskytovatelé sociálních služeb, školy atd.; musí se především jednat o pozice, které jsou veřejně prospěšné (vlastní zdroj). Druhý typ je Teorie sociálního kapitálu, která vychází z Putnamova pojetí tohoto konceptu (Skovajsa a kol, 206-107).

Posledním modelem je Model režimů sociálního státu, který vznikl na základě komparativní analýzy států a sociálních politik. Dále se dělí opět na dva typy, přičemž

první je Teorii sociálních počátku, jejíž autoři jsou L. Salomon a H. Anheir., kteří navazují na dánského politologa Espinga-Andersena. Podstatou této teorie je rozlišit typy států, a to na základě velikosti občanského sektoru poskytujícího sociální služby v daném státu (malý x velký) a zároveň výše sociálních výdajů v daném státu (nízké x vysoké). Na základě těchto proměnných vymezují čtyři typy vztahu mezi OOS a státem. Vznik každého typu autoři podložili historickým vysvětlením, které vychází ze specifického průběhu konfliktu mezi hlavními sociálními třídami - střední třídou, pozemkovou aristokracií a dělnickou třídou (Salomon, Anheir, 1998). Jedná se o následující čtyři typy:

- Liberální – v tomto modelu jde o relativně nízké vládní výdaje na sociální služby a relativně rozsáhlý neziskový sektor; je zde silná střední třída, jež narušila moc pozemkových vlastníků (např. u Velké Británie). Dominantní sociální silou v posledních dvou stoletích jsou střední třídy – ekonomické možnosti a individualistické hodnoty středních tříd podporují rozvoj OOS a brzdí růst sociálního státu. Toto uspořádání se objevuje především v USA (čistější liberální model) a Velké Británii (smíšený liberální a sociálnědemokratický model).
- Sociálně demokratický – jde o opak liberálního. Ze strany státu jsou zde vysoké výdaje na veřejné služby, ale je zde relativně malý občanský sektor, neboť stát poskytuje většinu sociálních služeb prostřednictvím vlastních zařízení – role OOS v této oblasti je zbytková. Nachází se například ve skandinávských zemích (zejména Švédsko) a v méně čisté formě také v Itálii. Malý neziskový sektor z hlediska zaměstnanosti (jako v Itálii a Švédsku) však neznamená malý neziskový sektor v těchto zemích všeobecně – může však hrát jiné funkce, například expresivní a advokační role.
- Korporativistický – rozsáhlý občanský sektor se štědrá podporou ze strany státu. Uplatňuje se v Německu, Rakousku, Francii. Sociální stát zde zajišťuje sociální služby obvykle prostřednictvím vybraných OOS.
- Etatistický – nízké výdaje státu na veřejné služby a poměrně malý občanský sektor. Model vzniká v zemích se silným státem spojeným se starými elitami – střední i dělnické třídy zůstaly slabé. Namísto státu a neziskových organizací jsou u tohoto modelu sociální služby poskytovány soukromými firmami a rodinami a například se nachází v Japonsku, kde má státní dominanci dynastie Meiji (Salomon, Anheir, 1998).

Tabulka 1 - model vztahu organizované občanské společnosti a státu podle teorie sociálních počátků

Sociální výdaje státu	Sektor servisních OOS	
	Malý	Velký
Nízké	Etatický (Japonsko)	Liberální (USA, Velká Británie)
Vysoké	Sciálnědemokratický (Švédsko, Itálie)	Korporativistický (Německo, Francie)

(Skovajsa a kol., 2010: 47)

Skovajsa v knize *Občanský sektor* (2010) uvádí, že „...z hlediska teorie sociálních počátků je organizovaná občanská společnost v ČR smíšeným typem, v němž současně působí protikladné sociální vlivy, jež utvářely její podobu v různých obdobích“ (Skovajsa a kol., 2010: 58). Druhým typem posledního modelu vztahu státu a neziskových organizací je Neoinstitucionální model. Oproti předešlým modelům, tento vysvětluje, že politika státu ovlivňuje sociální hnutí a OOS, a to proto, že občanská společnost je produktem politického prostředí, neboť stát nastavuje podmínky pro OOS (Skovajsa a kol, 2010: 107-108).

Dalšími teoriemi zabývající se vztahem státu a neziskového sektoru jsou například, ty které jsou zaměřeny na ekonomické hledisko vzniku OOS. Jejich autory jsou Salomon a Anheir a rozeznávají šest teorií: Teorie heterogenity poptávky / teorie veřejných statků, Teorie nabídky a poptávky / teorie sociálních podnikatelů, Teorie důvěry / teorie tržního nebo smluvního selhání, Teorie zúčastněných aktérů, Teorie státu blahobytu, Teorie vzájemné závislosti (Skovajsa a kol., 2010: 44-46).

1.2 Partnerství

Dále bych se chtěla zaměřit na jeden z výše zmíněných typů spolupráce občanského sektoru a veřejné správy, a to partnerství, protože tento model dle Potůčka (2005) převládá v České republice „...výrazně převažuje spolupráce, ale stále nejde o plně partnerský

vztah. Bohužel, ani sami představitelé neziskových organizací se nemohou dohodnout na tom, jak by měl partnerský vztah se státem vypadat“ (Potůček, 2005 in Horáková 2009: 30). Model partnerství byl již uveden výše pod pojmem Transakční model spolupráce, od autorů Stevena Rathgebena Smitha a Kirsten Gronbjerg. Principem tohoto modelu je spolupráce, tedy partnerství, OOS a státu. Nejčastěji jde o spolupráci v podobě financování OOS pomocí poskytování dotací a grantů ze strany státu (Skovajsa a kol., 2010: 103-104).

Podle autorky Kadeřábkové je zaznamenán nejvyšší růst neziskového sektoru v zemích, kde se vytvořilo mezi vládou a nestátními neziskovými organizacemi právě partnerství. Jako příklad zemí, kde se tento typ spolupráce vyvinul, uvádí Německo či Velkou Británii. Principem partnerství je poskytování služeb nestátními neziskovými organizacemi, které jsou však hrazené vládními prostředky (Kadeřábková, s.d.).

Dále se problematikou partnerství neziskového sektoru a veřejné správy zabývali ve své studii *The Emerging Sector, The Nonprofit Sector in Comparative perspective – An Overview* z roku 1994 autoři Salamon a Anheir. Došli na základě tzv. interdependence theory k závěru, že existují v praxi tři typy partnerství:

- Německý korporativní model – v tomto modelu vytvoří neziskové organizace tzv. formální kooperační orgán, se kterým vláda konzultuje všechny otázky týkající se hlavních společenských oblastí,
- Americký model zájmových skupin – zde je neziskovým organizacím umožněno ovlivňovat výsledky legislativního procesu a to skrze lobbying,
- Model střední cesty – v modelu, který se nejčastěji objevuje ve Velké Británii, je hlavní charakteristikou střešová organizace občanského sektoru, která vyjednává programové cíle a procedury spolupráce se státem (Tošner a kol., 2014: 12).

V příručce pro zastupitele krajů, měst a obcí z roku 2002 - Když se řekne nezisková organizace, uvádí její autorka Škarabelová, že z výše uvedených modelů se v České republice vládě podařilo v posledních pěti letech do jisté míry vytvořit tzv. „model střední cesty“, a to především díky aktivitám Rady vlády pro nestátní neziskové organizace (Škarabelová, 2002: 61).

To, že je o problematice partnerství mezi státní správou a neziskovým sektorem důležité diskutovat, svědčí i to, že byla provedena studie (zpracována v roce 2014) Srovnání

uplatňování zásady partnerství veřejné správy a nestátních neziskových organizací při programování a implementaci strukturálních fondů v programovacím období 2007 – 2013 a evropských strukturálních a investičních fondů v programovacím období 2014 – 2020 s návrhy na opatření společností IREAS, institutem pro strukturální politiku, na základě poptávky Ministerstva pro místní rozvoj ČR, ve spolupráci s Úřadem vlády ČR. Tato studie si kladla za cíl analyzovat, zda jsou naplňovány zásady partnerství v Politice hospodářské a sociální soudržnosti EU v České republice, nalézt rezervy a doporučit možná opatření pro zlepšení této zásady. „Partnerství státní správy se zástupci nestátních neziskových organizací při programování a používání Evropských strukturálních a investičních fondů (dále jen „ESIF“) je pro programové období 2014 – 2020 stanoveno Evropskou unií (dále jen „EU“) jako jeden z hlavních prvků při provádění strategie Evropa 2020. Zásada partnerství je definována jako úzká spolupráce mezi orgány veřejné správy a soukromým a neziskovým sektorem, a to v celém programovém cyklu – tedy přípravě, provádění, monitorování a hodnocení“ (Potluka, Špaček, Háková, 2014: 22). Důležité je, aby byl princip partnerství naplňován efektivně a účinně ze strany obou partnerů, a to státní správy i nestátních neziskových organizací. Proto se tato studie zaměřila především na oblasti, které působí problémy v uskutečňování zásady partnerství a sestavila jejich přehled:

- Nevědomost neziskových organizací o dlouhodobosti zapojení

Hlavním problémem zde je to, že mnozí zástupci neziskových organizací v současné době nevědí, jak bude pokračovat spolupráce po schválení operačních programů Evropskou komisí. Příčinou, proč k tomuto problému došlo, je to, že velké množství nově zapojených neziskových organizací do procesu partnerství, nemá předchozí zkušenosti s implementací zásady partnerství a často příliš neznají prostředí evropských strukturálních a investičních fondů (ESIF). Tato jejich nedostatečná orientace v problematice byla navíc ještě negativně ovlivněna tím, že neziskové organizace vstoupily do partnerství v době, kdy již existovaly programové dokumenty. Tím neměly mnoho času na to se zorientovat a ovlivnit zaměření připravovaných programů (Potluka, Špaček, Háková, 2014: 10-11).

- Fluktuace zástupců neziskového sektoru v pracovních skupinách a monitorovacích výborech

Zde vyvstávají dva zásadní problémy. Za prvé jde o to, že pracovníci neziskových sektorů v monitorovacích výborech a pracovních skupinách mají zájem především tehdy,

když se vytváří nové priority a systém, protože vzhledem k tomu, že pracují zdarma, získají v této fázi alespoň informace o zaměření operačních programů. Druhým problémem je to, že dlouhodobou neschopností neziskových organizací prosadit své záměry dochází k tomu, že se již nechtějí účastnit partnerství s veřejnou správou. Tím ztrácí veřejná správa cenné podněty ze strany neziskového sektoru, které by umožnily vyvarovat se chybám (Potluka, Špaček, Háková, 2014: 11-12).

- Fluktuace pracovníků řídicích orgánů

Jde o fluktuaci zaměstnanců managementu ve státní správě z důvodu obměny vlády, kde je tato fluktuace mnohem silnější než ze strany neziskových organizací. Tento problém by však měl vyřešit služební zákon (Potluka, Špaček, Háková, 2014: 12).

- Závislost partnerství na osobních vazbách

Zde dochází k problému tehdy, když pracovní skupiny neziskových organizací, které pracují na odborné linii, předají své výsledky dále. Poté dochází k politickému rozhodování a to klade jen malou váhu na odborné závěry pracovních skupin. Problémem je to, že je partnerství bráno jako povinnost ze strany Evropské komise a velmi záleží na osobním přístupu pracovníků obou stran partnerství (Potluka, Špaček, Háková, 2014: 12-13).

- Nekonstruktivní stěžování si a nedefinovaná společná témata neziskového sektoru

Mnoho zástupců neziskových organizací netuší, jaké jsou obecné zájmy neziskových organizací. Důvodem je to, že zájmy neziskových organizací jsou většinou roztržité a nedokáží se shodnout se na tématech, která jsou pro ně důležitá. To vede k tomu, že někteří zástupci neziskových organizací netuší, co mají na jednáních prosazovat a jednájí z pohledu jejich vlastních priorit, pro svoji argumentaci nemají data a analýzy, kterými by své tvrzení podložily (Potluka, Špaček, Háková, 2014: 13).

- Zahájení partnerství až při existenci dokumentů

Tento problém navazuje na bod jedna, kdy neziskové organizace nevstoupily do přípravy programovacích dokumentů od začátku, ale až poté co již existovaly základní podoby operačních programů. Nevzniklo tedy mnoho času pro odbornou debatu a prodiskutování závěrů (Potluka, Špaček, Háková, 2014: 14).

- Partnerství téma nenastavuje, ale jen komentuje

Tento bod opět navazuje na předchozí. Neziskové organizace nemají dostatek času si řadu argumentů vydiskutovat. Dále zástupci neziskových organizací neví, jakým způsobem jsou veřejnou správou řešeny jejich připomínky (Potluka, Špaček, Háková 2014: 14).

Z této studie dále vzešla doporučení jak pro občanský sektor tak veřejnou správu, pro lepší naplňování principu partnerství (Potluka, Špaček, Háková, 2014: 15-21).

1.3 Situace v ČR

Dle Potůčka v knize Nejen trh (1997) může stát ve vztahu k občanskému sektoru zaujímat trojí postavení:

- „bránit jeho vzniku, eliminovat jej, pokud již existuje, nebo si jej podřídit,
- stimulovat jeho rozvoj a uplatnění,
- vůbec se o něj nezajímat“ (Potůček, 1997: 97).

První postoj je typický pro režimy totalitární. Tyto režimy se snaží co nejvíce omezit sféru nezávislého občanského života. Druhý postoj se objevuje v těch společnostech, kde nejsou problémy s existencí sebevědomého a nezávislého občanství a kde si neziskové organizace již vydobily své místo. Pomoc neziskovým organizacím ze strany státu se v různých zemích liší. Mohou je podporovat například finanční podporou z veřejného rozpočtu, daňovými úlevami připsanými buď jim samotným, nebo jejich sponzorům ze soukromého sektoru. Tyto rozdíly jsou způsobeny především historickým kontextem. Evropa je například neziskovému sektoru mnohem méně nakloněná než Spojené státy Americké. Ve spojených státech se již v historii prosazovala svépomoc a charita a stát zde byl vždy slabý. Dále je v USA silnější tradice financování ze soukromých zdrojů než v Evropě, kde jsou neziskové organizace financovány ze zdrojů veřejných. Potůček uvádí výsledky analýzy vývoje vztahu občanské společnosti a státu v České republice po roce 1989. „Tato analýza prokázala existenci tří základních funkčních poloh:

- občanský sektor jako náhražka nefungujícího státu,
- občanský sektor v roli doplňku působení státu, případně iniciátora legislativních změn,

- občanský sektor jako nástroj prosazování zájmových skupin ovlivňujících ve svůj prospěch selhávající nebo nedostatečně odpovědnou státní správu (Potůček, 1997: 98)“.

Jako příklad první funkční polohy v České republice uvádí Potůček Pomoc obětem trestných činů. Jak píše, tuto pomoc by měl v naší zemi poskytovat především stát. Jelikož tato péče ze strany státu v České republice chybí, nahrazuje jí občanské sdružení Bílý kruh bezpečí. Toto sdružení zabezpečuje jak prevenci, tak všestrannou pomoc obětem a jejich blízkým. Další příklady podobných organizací uvádí autor Armádu spásy, Čs. nadace Charty 77, Český helsinský výbor, Fond ohrožených dětí, Preventivní krizové centrum LOCUS, Nadace Bezpečí, Drop In, Horní Palaty a Klíč, charitativní organizace ELIM.

Příklad druhé funkční polohy v České republice uvádí Potůček Péči o bezdomovce. Bezdomovectví zde spojuje s uměním neziskových organizací pružně reagovat na nové sociální problémy a to rychleji než stát. Neziskové organizace se v České republice začaly o toto téma zajímat již krátce po listopadu 1989, kdy vzrostl počet lidí bez domova. V roce 1990 zahájila činnost organizace Armáda spásy, v roce 1991, 1992 organizace Naděje a diecéze Církve Českobratrské evangelické. Nabízejí specializovanou péči ženám a dětem (Potůček, 1997: 99).

Potůček dále uvádí v učebním textu Veřejná politika (2015), že dalším příkladem spolupráce mezi státem, trhem a občanským sektorem může být teorie korporativismu. Konkrétní podoba této teorie je tripartita. Jako příklad tripartity pro Českou republiku uvádí Radu hospodářské a sociální dohody České republiky, která vznikla v roce 1990. Zasedají zde:

- zástupci státu – většinou jde o ministra práce a sociálních věcí,
- zástupci zaměstnanců – jde o velká sdružení odborových svazů, např. Českomoravská konfederace odborových svazů, Asociace samostatných odborů,
- zástupci zaměstnavatelů – jde o velká sdružení zaměstnavatelů, např. Svaz průmyslu a dopravy, Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů České republiky (Potůček, Pavlík, a kol. 2015: 21).

Tato tripartita je institucionalizovaný způsob vyjednávání mezi zástupci vlády, zaměstnanci a podnikateli. Přijatá rozhodnutí musí zúčastněné strany dodržovat

a realizovat přijaté veřejné politiky. Podobné tripartity můžeme najít i na úrovni Evropské komise i na úrovni krajů (Potůček, Pavlík, a kol. 2015: 21).

V České republice byl vztah mezi státem a neziskovým sektorem poznamenán změnou politické situace v 1989. Přibyly zcela nové modely fungování občanské společnosti – prudký nárůst občanských a neziskových aktivit a zintenzivnění jejich činnosti (Škarabelová, 2002: 17).

1.3.1 Historie občanské společnosti

Jako zlatý věk občanské společnosti a vztahu státu k neziskovým organizacím je v České republice označováno demokratické období 1. ČSR. Podle autora Friče (2010) může česká občanská společnost ještě dnes čerpat z potenciálu tohoto období. Mnohé neziskové organizace z té doby se po totalitním období opět obnovovaly, kdy stát započeti jejich činnosti podporoval a dokonce i inicioval. Jednalo se například o organizace Sokol, Junák, YMCA atd. V období socialistického státu si lidé vypěstovali tradici občanské pohodlnosti. Ta vznikla jako důsledek toho, že stát řešil veškeré problémy občanů. Z desetiletí této tradice nabyli občané pocitu, že stát se o ně vždy postará a oni sami nemusí nic dělat. Z této situace stát v dnešní době těžší a utvrzuje si tím své dominantní postavení vůči občanům. Frič dále uvádí, že neziskové organizace nejsou podporovány ze strany veřejnosti, a to v důsledku nedůvěry a riskování zbytečných problémů. Na základě toho nejsou zároveň ani podporovány vládou a navíc zatěžují jejich lobbovací aktivity v parlamentu. Socialistický stát si ve své éře vybudoval centrálně řízený „státní neziskový sektor“, jak nazývá autor rozsáhlou sítí organizací s monopolem na poskytování školských, sociálních a zdravotních služeb. Jednalo se o rozpočtové a příspěvkové organizace, které přímo podléhaly příslušným ministerstvům. Proto má stát v současné době problém zvyknout si na ztrátu svého monopolu, přizpůsobit se decentralizačním snahám ze strany neziskových organizací a změnit svoji roli z dodavatele služeb na jejich zabezpečovatele a privatizovat svůj neziskový sektor (Frič, 2010). Problém státu opustit monopol na poskytování služeb dokládá, jak již bylo zmíněno výše, Frič ve své studii Koncepce politiky vlády vůči nestátní neziskovým organizacím do roku 2020 uvádí, „...český veřejný sektor si stále ještě ponechává ve vlastnictví naprostou většinu organizací, které tyto služby zabezpečují.“ (Frič, s.d: 4) Má na mysli především příspěvkové organizace, které zakládá stát, ale i samospráva obcí a krajů, přičemž jejich

počet v ČR stoupá a k privatizaci tzv. welfare služeb došlo od roku 1995 do roku 2004 jen v malé míře (Frič, s.d.: 4).

Tento Fričův poznatek je v rozporu s již výše zmíněným příspěvkem od autorky Studie sociální ekonomiky Jaroslavy Kadeřábkové, kdy Kadeřábková vysvětluje nízkou míru spolupráce neziskového sektoru a veřejné správy v oblasti sociálních služeb a zdravotnictví tím, že se veřejná správa obává spolupráce z důvodu možného následného zpomalení v rozhodovacích procesech (Kadeřábková, s. d.). Naopak autor Frič má za to, že důvodem menší a pomalu se rozvíjející spolupráce je tradice Českého státu za dob socialismu, kdy v současné době jsou sociální a zdravotnické služby především poskytovány příspěvkovými organizacemi zřizovanými státem, jak je již zmíněno výše (Frič, 2010: 56). Dále uvádí, že vláda se obává spolupráce a podpory s neziskovým sektorem, z důvodu toho, aby neposloužily jako nástroj ke zvýšení vlivu opozice na politické dění.

I přesto, že stát v současné době již nevystupuje jako „majitel neziskového sektoru“, udržuje jistou ekonomickou závislost organizací na sobě samé. Po roce 1989 se změnil systém státního financování neziskových organizací na grantový, ale zůstaly centrálně přidělované státní dotace. Dále autor uvádí, že neziskové organizace jsou v České republice v současné době velmi závislé na penězích ze státního rozpočtu a vysvětluje to takto: „Dominantní role peněz ze státního rozpočtu v životě neziskové organizace je zase dána jak malými (legislativně ošetřenými) možnostmi pro rozvoj vlastních podnikatelských aktivit, tak nízkou atraktivitou sponzorských aktivit z hlediska daňových předpisů, resp. zatím nepříliš rozvinutou kulturou sponzorství a donátorství v ČR“ (Frič, 2010: 50).

Frič se přiklání k názoru, že bývalá vláda Václava Klause nijak rozkvětu občanské společnosti u nás nepřispěla, ale spíše naopak. Neprojevila zájem o decentralizaci státního systému financování neziskového sektoru ani neziskový sektor morálně nepodpořila v očích veřejnosti. Argumentuje tím, že vláda doposud nevypracovala koncepci rozvoje neziskového sektoru, koncepční záměry jak využít kapacitu neziskových organizací např. ve zdravotnictví nebo v oblasti sociální péče (Frič, 2010: 54).

1.3.2 Partnerství obcí a krajů s nestátními neziskovými organizacemi

Autoři Bernard, Kostecký, Illner, Vobecká se věnují problematice spolupráce veřejné správy a občanů v ČR a to na malých obcích, přičemž za malou obec považují tu, která má méně než 2000 obyvatel. Současný stav místní správy ve venkovských obcích popisují autoři tak, že tento model (stejně jako francouzský) je objektem kritiky i obdivu. Kritizován je za svou neefektivnost a obtížnost reformovat se. Obdivován je naopak, kvůli své snaze řídit si samostatně vlastní záležitosti a ochotu věnovat mnoho neplacené práce péči o veřejné záležitosti místní komunity. Podle autorů určuje vztahy občanů k veřejné správě to, „...zda zastupitelé jsou zároveň činní v místních spolcích, spolupodílí se na organizaci veřejných událostí nebo, patří mezi v obci uznávané profese, jako je lékař, učitel...“ (Tošner a kol., 2014.: 13). Zapojení občanů do sociální sítě obce není zdaleka samozřejmé a intimní znalost poměrů u sousedů může být podle autorů spíše bariérou ve spolupráci. Tento problém může pomoci vyřešit rozvoj spolupráce mezi obcemi (Tošner a kol., 2014: 13).

V rozvoji struktur neziskového sektoru v České republice se objevuje řada modelů vzájemné spolupráce neziskových organizací, které vytvářejí předpoklady pro její vznik. V místních podmínkách má každý tento model struktury neziskových organizací své specifické možnosti – každý přináší různá pozitiva i výzvy (Škarabelová, 2002: 70).

1.3.3 Modely struktur nestátních neziskových organizací

- Regionální partnerství bez vnitřní struktury

Pro tento model je typická chybějící vnitřní struktura neziskového sektoru – fungují bez koalice či zastřešující organizace, jednájí každá sama za sebe a neexistující ucelená a koncepční práce s občanským sektorem ze strany veřejné správy. Tento model se vyskytuje především v malých obcích nebo tam, kde zaměstnanci veřejné správy jsou členy místní neziskové organizace nebo jsou s ní nějak významně spojeni.

- Nestrukturovaný neziskový sektor při současné struktuře veřejné správy pro práci s občanským sektorem

Tento model je často důsledek prvního modelu, neboť v některých městech veřejná správa začala pro rozvoj partnerství s neziskovým sektorem vytvářet odpovídající instituce. Jde například o zvláštní útvary městských úřadů pro práci s neziskovým sektorem, nebo tiskové odbory či odbory vnitřních věcí. V případě tohoto modelu je zde však riziko

klientelismu, kdy nově vzniklé organizace mohou mít problém prosadit se do zavedených mechanismů přidělování grantů či komunikace. Zvláštním příkladem tohoto typu regionální spolupráce je pak podle autorky zapojení veřejnosti a neziskových organizací do strategického plánování rozvoje místa.

- Nestrukturovaný neziskový sektor, který využívá jednotnou informační centrálu

Tento model se uplatňuje především tam, kde je veřejná správa nakloněna spolupráci s neziskovým sektorem, a zároveň zde není žádná silně vyhraněná opoziční skupina v rámci neziskového sektoru. Principem je to, že v daném místě existuje nezisková organizace, jež poskytuje informační služby (např. knihovna či informační centrum). Prostředky pro svoji činnost získává buď na základě vztahu poskytovatel-zákazník, nebo granty získanými na informační servis. V důsledku toho se centrála snaží zlepšovat komunikaci mezi neziskovým sektorem a veřejnou správou. Dále získané informace třídí a publikuje ve sdělovacích prostředcích.

- Volná koalice neziskových organizací či komunitní koalice

Tento model má jisté podobnosti s třetím modelem. Stejně jako třetí, tento předpokládá značnou ochotu veřejné správy spolupracovat a dále i schopnost neziskových organizací komunikovat na odpovídající úrovni. Principem tohoto modelu je to, že jednotliví občané a neziskové organizace začnou vytvářet koalice s různým stupněm vnitřní disciplíny, a to na základě společných aktivit. Tyto koalice vystupují vůči veřejné správě. Volnou koalici se rozumí taková, která nedeleguje svého mluvčího, anebo se jednotliví členové nesnaží jednat jménem takovéto skupiny.

- Mandatorní koalice

Některé volné koalice se mohou transformovat do tzv. mandatorních koalic. V tomto případě již koalice používají mandáty k jednání, kdy tento mandát většinou dlouhodobě získává volený zástupce – manažer koalice. Tento model s sebou nese výhody i nevýhody. Výhodou je to, že je zde velká kompaktnost a operativnost koalice a nevýhodou je zde riziko vzniku nedemokratických struktur v koalici. Tyto koalice vznikají především tam, kde jsou určité zábrany v rozvoji partnerství, a to například ze strany představitelů veřejné správy nebo tam, kde vznikají velmi palčivé a naléhavé problémy komunity.

- Grémium neziskových organizací

Grémium je také mandatorní koalice, avšak jiného typu. Hlavní úlohou této koalice je poskytnout neziskovému sektoru informace a vytvořit komunikační platformu, ale zvolení zástupci již nevystupují jménem jiných neziskových organizací. Oproti předešlým koalicím se tato liší tím, že členové se během roku pravidelně nescházejí (jednají v šesti až dvanáctiměsíčních intervalech). Grémium se zaměřuje na celý občanský sektor a za své členy považuje všechny neziskové organizace v regionu. Jeho nedostatkem je to, že vůdčí osobnosti či zastupitelé grémia musí používat obecný respekt místní komunity (Škarabelová, 2002: 70-71).

1.4 Neziskové organizace v sociálních službách

Toto téma je v dnešní době aktuální z hlediska toho, že i přestože se neziskové organizace ve většině případů dobře orientují v různých oblastech, včetně sociálních služeb a rychle se orientují ve způsobu získávání finančních prostředků pro svou činnost, stále zaostávají ve spolupráci s veřejnou správou. Jak píše Jaroslava Kadeřábková ve své studii konceptů sociální ekonomiky, kde vychází ze současných zkušeností a výzkumných prací a upozorňuje na to, že je třeba věnovat větší pozornost právě vztahu veřejného a neziskového sektoru. Toto tvrzení podkládá argumentem, že se většina představitelů veřejné správy obává s neziskovým sektorem spolupracovat, protože si myslí, že tato spolupráce povede spíše ke zpomalení v rozhodovacích procesech. Ve své studii však autorka neuvádí odkaz na žádnou výzkumnou práci, své argumenty nemá ničím podložené a není jasné, z čeho vychází. Ve své práci se zaměřuje především na spolupráci veřejné správy a neziskového sektoru v oblasti veřejných služeb. Domnívá se, že ekonomické změny a růst sociálních problémů vyžaduje nová řešení a instituce. Tímto novým řešením má na mysli právě organizace občanské společnosti, které jsou schopny pružně reagovat na nově se vyskytnuté skutečnosti a také poskytnout potřebné typy služeb (Kadeřábková, s.d.).

Jedna z hlavních představitelky problematiky oblasti neziskových organizací v sociálních službách Marie Dohnalová uvádí, že nevládní neziskové organizace se zdravotním a sociálním zaměřením se v České republice rozrůstají. Jejich pomoc zde v minulých letech chyběla, protože ani dnes nemohou státní instituce poskytnout dostačující péči. Kladnou charakteristikou těchto neziskových organizací je to, že pomáhají řešit nové sociální problémy, které vyvstávají z postupné liberalizace společnosti. Nezaměřují se pouze na jeden druh poskytování služeb, ale snaží se poskytovat sociální

služby více cílovým skupinám. Mezi nejčastější můžeme řadit právní pomoc a poradenství, přímou sociální práci, organizování léčebných a ozdravných pobytů atd. Oproti státním organizacím, které se zaměřují na uspokojení potřeb průměrného občana, jsou tyto nestátní neziskové organizace nastaveny tak, aby pomáhaly uspokojit specifické potřeby určitého okruhu lidí (Dohnalová, s.d.).

Analytici vývoje občanského sektoru upozorňují na skutečnost, že organizace občanského sektoru mají tendenci vznikat právě tam, kde se neuplatňuje dobře ani trh, ani stát. Nemohou nahrazovat trh či stát v jejich podstatných funkcích; mohou je však vhodně a v mnoha případech i nezastupitelně doplňovat (Potůček, Pavlík, 2015: 19). Občanský sektor tedy do jisté míry kontroluje sektor veřejný, což ovšem předpokládá jistou připravenost veřejnosti na to, přijmout záležitosti veřejného sektoru částečně jako i svoji starost (Benáček, Frič, Potůček, 2008).

1.4.1 Charakteristika neziskových organizací působících v sociálních službách

Členěním neziskových organizací se ve své práci zabýval především autor Pavol Frič. Tento autor se v dílčí studii s názvem Občanská společnost a definice NNO, vývoj, stav a trendy, která je součástí Koncepce politiky vlády vůči nestátním neziskovým organizacím do roku 2020 (s.d.), věnuje celkem podrobnému popisu typů neziskových organizací v různých oblastech. Ráda bych dle jeho poznatků přiblížila, o jaký typ neziskových organizací se jedná při poskytování sociální a zdravotní péče. Z jeho vlastní analýzy mu vzešly čtyři typy občanské společnosti. Jedná se o:

- individuální spontánní – sousedská výpomoc, aktivismus všedního dne, virtuální aktivismus,
- individuální formálně organizovaná – účast ve volbách, na zasedáních místního zastupitelstva, atd.,
- kolektivní spontánní – občanská sebeorganizace ad hoc (účelem občanské společnosti tohoto typu je sama sebeorganizace člověka),
- kolektivní formálně organizovaná – členství a dobrovolnictví v NNO, transakční aktivismus. Do tohoto typu můžeme zařadit poskytování sociálních a zdravotních služeb neziskovými organizacemi (Frič, s.d.: 1).

Pavol Frič uvádí ve studii Občanská společnost a definice NNO, vývoj, stav a trendy typologii neziskových organizací v ČR a to podle jejich sledovaného zájmu a funkce.

Jedná se o tradiční zájmové organizace, tradiční advokační organizace, nové servisní organizace, nové advokační organizace (Frič, s.d.: 1).

Podle tohoto členění patří organizace neziskového sektoru poskytující sociální a zdravotní péči spolu s organizacemi zaměřujícími se na vzdělání, humanitární pomoc a charitu do tzv. nových servisních organizací. Tyto organizace mohly vzniknout až po pádu vlády komunistů (Frič, s.d.: 1).

Co se týče podílu členů mezi lety 1995 – 2009 na celkové populaci v ČR v tomto typu neziskových organizací, byl v roce 1995 pouhé 2 % populace ČR, což bylo spolu s novými advokačními organizacemi nejméně. Postupně však do roku 2009 jejich podíl v členství stoupal (což se nedá říci o všech typech organizací) a v roce 2009 dosáhl 8 % a tím se pomyslně umístil na druhém místě v počtu členů, i přesto že za typem s největším podílem členství zaostávalo o 26 %. Autor vysvětluje, že za pomalejší růst těchto nových servisních organizací může především to, „...že český veřejný sektor si stále ještě ponechává ve vlastnictví naprostou většinu organizací, které tyto služby zabezpečují.“ (Frič, s.d.: 4) Má na mysli především příspěvkové organizace, které zakládá stát, ale i samospráva obcí a krajů, přičemž jejich počet v ČR stoupá a k privatizaci tzv. welfare služeb došlo od roku 1995 do roku 2004 jen v malé míře (Frič, s.d.:4).

Pokud jde o oblast v počtu dobrovolníků, v tomto typu organizací se od roku 2005 do roku 2009 jejich procentuální podíl v ČR nezměnil a drží se stále na 8 %. V podílu dobrovolníků a členů neziskových organizací (v roce 2009) není opět u nových servisních organizací žádný rozdíl (obojí 15 %). Podle srovnání dat z European Value Study z roku 2008, uvádí Frič, je členství Čechů v servisních organizacích v celku dobré a podobá se zemím západní Evropy s vyspělou občanskou společností (Frič, s.d.:5).

Nové servisní organizace (spolu s církevními) se dále vyznačují nejvyšší mírou profesionalizace, přičemž u všech čtyř typů organizací má profesionalizace vzestupný charakter a tím i zvyšování počtu zaměstnanců. Vyjádřeno v číslech - jde o více, než dvě třetiny těchto organizací zaměstnávají alespoň jednoho pracovníka (z výzkumu Friče a Pospíšilové z roku 2009 vyplynulo, že 71 organizací ze 100 zaměstnává pracovníky). V tomto segmentu byl také paradoxně zaznamenán i nárůst počtu členů. Frič tento fakt vysvětluje tak, že neustále vznikají nové organizace tohoto typu, které mají na počátku omezený počet dobrovolníků a postupnou profesionalizací získávají více prostředků z veřejných zdrojů a další členy již nepřibírají (Frič, s.d.:6).

Profesionalizace však souvisí s další charakteristikou, která se týká všech čtyř typů organizací, a to že v jejich důsledku jsou vytlačovány principy jejich vnitřní demokracie imperativními principy profesionálního managementu. Tyto nové organizace nepotřebují širokou členskou základnu k získávání finančních prostředků z veřejných zdrojů, ale vystačí si se školenými zaměstnanci. Jde tedy o to, že trend ukazuje, že participace občanů na řešení veřejných problémů stagnuje a na vině je právě profesionalizace (Frič, s.d.: 9).

Vlivem největší míry profesionalizace se dále nové servisní organizace institucionálně zakořenily a postupně se dostávají do role tzv. soukromoprávních dodavatelů služeb podporovaných státem. Dochází ke komercionalizaci, tím se oslabují motivy pomoci ohroženým skupinám obyvatelstva a zvyšuje se naopak motiv soukromého zájmu. Podle Friče nelze říci, kam, až tato komercionalizace zašla a zda hrozí ztráta původního (sociálního) poslání (Frič, s.d.:11).

Nové servisní organizace se tedy nejvíce profesionalizovaly, institucionálně zakořenily, byrokratizovaly a marketizovaly. V důsledku velké konkurence v podobě příspěvkových organizací, se okruh klientů servisních organizací, může rozrůstat jen velmi pomalu. Frič uvádí, že trend proměny servisních organizací v prodlouženou ruku státu nebo v komerční organizaci není fatální (Frič, s.d.: 19).

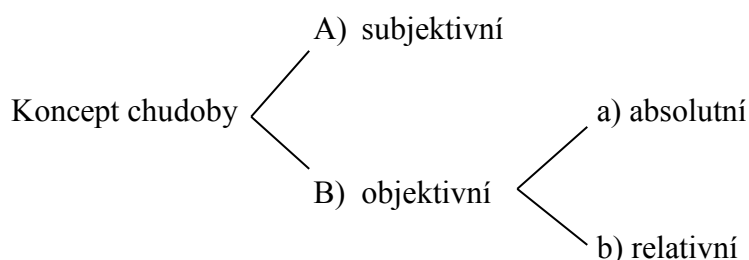
1.5 Chudoba a sociální vyloučení

Stěžejním titulem pro sociální fenomén chudoby a sociálního vyloučení, ze kterého čerpám v této kapitole je učebnice Sociální politika (2007) od autora Vojtěcha Krebse a kolektivu.

Míra sociální nerovnosti versus dlouhodobá ekonomická prosperita; jde o jeden z největších současných sociálně ekonomických dilemat. „Kardinální otázkou je, jaká nerovnost je přijatelná a opodstatněná z hlediska svých stimulačních dopadů na pobídku k ekonomické činnosti a efektivnosti, a v případě nepřijatelně vysoké míry nerovnosti pak otázka, zda, v jaké míře a jakými nástroji působit na zmirňování nerovností, aby všem občanům byl zajištěn důstojný minimální životní standard“ (Krebs a kol., 2007: 105). Problém chudoby sužuje jak rozvojové země, tak i vyspělé státy. Je proto důležité vytvořit určité instrumentarium k jeho řešení. Postoje k chudobě se u jednotlivců i celé společnosti vyvíjely v čase (Krebs a kol., 2007: 105).

1.5.1 Koncept chudoby

Jde o víceznačný koncept; je vždy subjektivně prožívána. Vnímána odlišně je samotnými chudými, společnostmi – veřejnost, jedinci, státní i nestátní organizace. Jde o stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělovanému bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům. Kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji (příjmy, statky), kdy tyto zdroje nedokáže z nějakých příčin zvýšit – např. invalidita, stáří atd.; kdy nedisponuje ani jinými zdroji, který by mu zajistil prostředky ve výši minima, kterou uzná společnost. „Chudoba je tedy spojována s hmotnou nouzí, deprivací, s vyloučením jedinců či určitých sociálních skupin od materiálních zdrojů“ (Krebs a kol., 2007: 107). Po mnohá léta byl koncept chudoby opomíjen, nebyla mu věnována pozornost. V současnosti dochází dle autorů věnujícím se chudobě k prohlubování pomyslné propasti v příjmech a jednotlivých skupin obyvatel. V moderním světě je chápána jako nedostatek peněz, kdy tento stav neumožňuje zabezpečovat důležité životní potřeby v žádoucí a přiměřené míře (Duková, Duka, Kohoutková, 2013). Koncept chudoby autor Krebs vizualizuje následně:

A) subjektivní koncept chudoby

Tento koncept je založen na zhodnocení vlastní životní situace jedincem či domácností – zda se lidé cítí být chudými, či nikoli. To, jak chudobu jednotlivec vnímá, závisí obvykle na tom, jak porovnává to, co skutečně má např. s tím: jaké má aspirace; co je spravedlivé, aby měl; co je nezbytný standard; co mají druzí.

Subjektivní koncept není dostatečně přesný, právě proto, že vychází z vlastního hodnocení. Z tohoto důvodu nestanovuje oficiální hranici chudoby, ale má pouze doplňkový význam. Nicméně tento koncept je důležitý pro hlubší poznávání problému chudoby, a to tak že umožňuje analýzu majetkových a příjmových poměrů rodiny, či jednotlivce; dále může upozorňovat na možná rizika chudoby a pomáhat hledat opatření k utlumení výskytu chudoby (Krebs a kol., 2007:108).

A) Objektivní koncept chudoby

Tento koncept již není závislý na mínění těch, kteří se cítí být chudými, ale naopak vycházejí z analýz sociálně ekonomických informací o souborech domácností. „Chudoba je v tomto případě stanovena zvenčí, určitou autoritou, zpravidla státem a respektuje i makroekonomické souvislosti“ (Krebs a kol., 2007: 109). Tento koncept na základě určitých kritérií odděluje chudé lidi od nechudých, a to dělicí čarou v příjmové distribuci obyvatelstva (Krebs a kol., 2007:109).

Dále se objektivní koncept chudoby dělí na absolutní a relativní chudobu:

a) Absolutní chudoba

Hranice absolutní chudoby jsou dány prostředky, které dovolují uhradit potřeby holého přežití v dané společnosti (tzv. subsistenční minimum). Tento koncept je v současnosti relevantním pro chudé rozvojové země, kde je stále aktuální problém fyzického přežití a smrti hladem. Krebs uvádí, že Rowntree (1899) stanovil na základě výzkumu definici subsistenčního minima. Dle této definice byla rodina chudá, pokud nedokázala svými příjmy zajistit minimum nezbytné k fyziologickým potřebám člověka; přitom počítal pouze s nejjednodušší stravou, minimem oblečení, minimem potřeb bydlení a vytápění. Jeho pojetí chudoby tedy zahrnuje pouze to, co je nezbytné pro udržení pouhé existence člověka v dané společnosti, a to v nejjednodušší a nejekonomičtější míře - nezahrnuje například noviny, korespondenci, výdaje spojené s trávením volného času atd. (Krebs a kol., 2007: 109).

b) Relativní chudoba

„Je založena na rozložení příjmů domácností a je pohyblivá v závislosti na vývoji celkové příjmové úrovně“ (Krebs a kol., 2007: 109). Zpravidla se určuje vzdáleností od průměrného životního standardu ve společnosti. To znamená, že člověk je ze společnosti deprivován a vyloučen, protože nezajišťuje svoje životní potřeby v míře, která je v té dané společnosti obvyklá. Jde například o nedostatečné vybavení domácnosti předměty dlouhodobé potřeby, nižší úroveň bydlení nebo nemožnost spořit atd.

Dalším pojmem, který se řadí do konceptů chudoby je „moderní chudoba“. Jde o to, že se v současném světě stala chudoba relativní, mění se její konkrétní podoba a rozměr; vyskytuje se i navzdory tomu, že se vyspělé státy snaží o její řešení - zhruba 8-10 % populace. Pojem „stará chudoba“ označuje neschopnost práce člověka vlivem životních

cyklů - staří, nemocní, osamělé matky atd.; „nová chudoba“ je zase spojována s pozicí jedinců na trhu práce - nezaměstnaní, skupiny znevýhodněné na trhu práce atd. (Krebs a kol., 2007: 109). Autorka Duková uvádí, že se tato objevila v 70. letech 20. Století. Je spojena zejména s nezaměstnaností, která se objevila především s nástupem celosvětové hospodářské krize, zejména pak ropné krize. S nástupem nové chudoby narůstá počet žadatelů o sociální dávky a služby, počet nesplacených půjček a závazků (půjčky, hypotéky), počet osamělých rodičů a osob bez příští (Duková, Duka, Kohoutková, 2013: 184). Chudoba má dále vliv na proces socializace člověka, může ho omezovat v jeho sociálních vztazích a stavět ho do sociální izolace.

Autorka Ivana Duková dělí koncepty chudoby na relativní a absolutní, přímé a nepřímé, objektivní a subjektivní, preskriptivní a konsenzuální (Duková, Duka, Kohoutková, 2013: 184). Bohužel tyto koncepty nepopisuje.

Duková uvádí pět typů chudoby: absolutní, relativní, stav hmotné nouze, stav sociální nouze a praktické měření chudoby. Relativní a absolutní chudobu popisuje Duková stejně jako v předešlé kapitole Krebs - Koncept chudoby. Stav sociální nouze autorka popisuje jako stav, kdy občan není schopen péče o vlastní osobu, zájmy, potřeby, výživu, a péči o domácnost a to z důvodu zdravotního stavu, věku, dysfunkce rodiny, absence sociálního zázemí. Stav, kdy občan nemá zabezpečeny základní životní podmínky, nazývá stav hmotné nouze. Není je schopen zabezpečit v důsledku invalidity či nemoci. Pro účel měření chudoby jsou stanoveny minimální úrovně příjmů, které definují minimální životní náklady (Duková, Duka, Kohoutková, 2013: 185).

1.5.2 Příčiny chudoby

Výzkumy z různých částí světa se ukázaly, že chudobou jsou ohroženy některé sociální skupiny. Jde především o: nekvalifikované pracovníky, děti a členy neúplných rodin, lidí postižených dlouhodobou nezaměstnaností, nemocí a migranty. Dle autora Krebse lze důvody vzniku chudoby zařadit do tří skupin:

Prvním důvodem je, že chudoba vzniká z rozdílů ve vlastním bohatství. V tomto bodu je chudoba spojena s rozdíly v důchodech, kdy vlastnictví majetku vede k vlastnickým důchodům jedinců a naopak. Autor zde uvádí, že „...rozdíly ve vlastním bohatství jsou ve srovnání s rozdíly ve výdělích, zaměstnanosti a osobních dispozicích, mnohonásobně vyšší“ (Krebs a kol., 2007: 112).

Druhým důvodem je, že chudoba vzniká z nízkých výdělků plynoucích ze zaměstnání. Nízké výdělky mohou ovlivňovat chudobu buď přímo, nebo jsou zdrojem chudoby ve stáří, a to v podobě nízkých starobních důchodů. Hlavní příčinou je především nízká úroveň vzdělání a kvalifikace jedince. Z toho důvodu je kladem důraz na rovné šance v přístupu ke vzdělání. Dále jsou nízké výdělky spojeny s rozdíly ve schopnostech jedince, dále jeho nadáním, inteligencí, pílí, pracovitostí, rozdíly v osobních ambicích, vrozených předpokladech, povahových rysech atd. Pokud jedinci chybí výše uvedené příznivé dispozice, vede to k diferenciaci ve výdělcích. Je důležité, aby tato diferenciacie netlumila výkonnost ekonomiky a tím neomezovala produkci zdrojů na řešení sociálně politických problémů (včetně chudoby) a aby neplodila chudobu. Dále mohou mít vliv na nízké výdělky nepeněžní preference při volbě profese, nebo to, že schopnosti člověka jsou oceněny více než jiné. Dále jsou ovlivněny také diskriminací. Příkladem jsou jiné výše mez u žen a mužů.

Třetím důvodem je, že chudoba vzniká z nedostatku zaměstnání, tj. z nezaměstnanosti. Riziko chudoby spojené s nezaměstnaností (především dlouhodobou) je významné především v současnosti, kdy se dotýká mnohem většího množství pracovníků než dříve. Stejně jako v předešlém bodu, chudoba spojená s nezaměstnaností může být přímá nebo v souvislosti se stářím (Krebs a kol., 2007: 113).

1.5.3 Nástroje a měření chudoby

Autor Krebs uvádí dva nejčastější nástroje měření chudoby, a to pomocí spotřeby a příjmů. V prvním případě je sledována spotřeba statků a služeb. Jde o měření přímé, tj. v momentu transformace příjmů do spotřeby. Ve druhém případě jsou rozhodující výše příjmů, kdy se předpokládá, že nedostatečné příjmy vedou k nedostatečné spotřebě a naopak, což nemusí vždy platit. Zde autor uvádí jako příklad naturální spotřebu, která je spojena s tzv. sekundární chudobou, ke které dochází v důsledku způsobu, kterým jsou příjmy spotřebovávány (například chudoba v rodině alkoholika). V tomto případě jde o měření nepřímé (Krebs a kol., 2007: 114).

Další způsoby měření autor uvádí následující.

1. Standardní způsob měření, který se dále dělí na:
 - a) Normativní (absolutní) metoda

Tato metoda má základ v rozboru základních potřeb, tzv. basic needs approach; nebo v minimalizovaném spotřebním koši, který je naplněn zbožím a službami, které představují minimální životní standard; anebo v potravinovém poměru, tzv. food ratio methods, při kterém je důležitý vztah mezi výdaji na potraviny a celkovými výdaji.

b) Metoda příjmů (relativní)

Tato metoda vychází ze stanovení příjmu, který je nezbytný pro uspokojení minima základních životních potřeb. Autor tento příjem vyjadřuje jako podíl na průměrném čistém příjmu, který ve společnosti připadá na osobu či domácnost. Příjem je posuzován odbornými pracovníky a je výsledkem politického diskurzu a konsenzu, přičemž se přihlíží k velikosti domácnosti.

V praxi je běžné tyto dvě metody kombinovat. V dnešním vyspělém světě je objektivní hranice chudoby stanovena mezi 1/3 až 2/3 průměrného měsíčního čistého příjmů připadajícího na hlavu. Je velice těžké stanovit přesnou dělicí čáru pro chudobu v té které zemi, a proto v řadě zemí stanovena není. „Tam kde hranice chudoby jsou stanoveny kogentní právní normou, mají také dávky poskytované v chudobě obligatorní charakter a účast státu na jejich financování je značná“ (Krebs a kol., 2007: 115). Mezi tyto země patří například Česká republika.

Česká republika má právní normu pro posuzování chudoby zákon č. 110/2006 Sb. Zákon o životním a existenčním minimu. „Tento zákon stanoví životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů (dále jen "příjem") fyzických osob (dále jen "osoba") k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití“ (zákon č. 110/2006). Dále je v tomto zákoně upraven způsob posouzení toho, zda příjmy osob dosahují životního či existenčního minima, přičemž životní ani existenční minimum nezahrnuje náklady na bydlení. Částka existenčního minima je 2200,- Kč. Částky životního minima osob jsou v České republice následující¹:

¹ „Životním minimem se rozumí takový souhrn statků a služeb, který umožní domácnosti (spotřební jednotce) určité velikosti a určitého složení uspokojovat základní životní potřeby v míře, která je v daném časovém období uznána společností za minimálně nezbytnou pro udržení přiměřené spotřeby a zapojení do normálního života – i když na velice soukromé úrovni“ (Krebs a kol. 2007: 118).

Tabulka 2 - životní minimum

	Od 1.1.2012	Od 1.1.2007
Jednotlivec	3410,- Kč	3126,- Kč
První osoba v domácnosti	3140,- Kč	2880,- Kč
Každá další osoba v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem do 15 let	2830,- Kč	2600,- Kč
Nezaopatřené dítě ve věku 15-26 let	2450,- Kč	2250,- Kč
Nezaopatřené dítě ve věku 6-15 let	2140,- Kč	1960,- Kč
Nezaopatřené dítě ve věku do 6 let	1740,- Kč	1600,-Kč

(zdroj: zákon č. 110/2006 Sb., vlastní zpracování)

Od 1.1.2007, kdy byly přijaty zákony - zákon o sociálních službách, zákon o životním a existenčním minimu a zákon o pomoci v hmotné nouzi, se výše částek životního minima zvýšila pouze jednou, a to v roce 2012 (viz. tabulka 2) (Český, 2015b). Navíc toto zvýšení nebylo nijak markantní. Pro zvýšení jsou především odboráři. Vláda může dle zákona zvýšit částky životního a existenčního minima, pokud náklady na výživu a ostatní základní potřeby stouply od posledního zvyšování o více než pět procent. Přestože index spotřebitelských cen (inlace) za toto období (2012 – 2015) stoupl o 5,4 procenta, využila vláda toho, že jde pouze o možnost, nikoliv povinnost (Kučera, 2015).

2) Způsob sebehodnocení

Tento způsob je založen na různých šetřeních a sondách, v nichž jednotlivci odpovídají na zadané otázky týkající se jejich životních podmínek. Tyto odpovědi jsou podkladem pro stanovení subjektivní hranice chudoby, proto tento způsob hodnocení spíše slouží jako informace pro přijímání různých preventivních sociálně politických opatření, než jako vodítko pro stanovení oficiálních hranic chudoby (Krebs a kol., 2007: 113).

1.5.4 Řešení chudoby

Autor Krebs uvádí dvě možná krajní řešení, která plynou z výše uvedených příčin. Jedná se o na jedné straně o pomoc ze strany státu a na straně druhé jde o odstranění chudoby vlastními silami, neboť je tato chudoba způsobena osobním zaviněním každého člověka. Tato stanoviska jsou však extrémní. „Pro reálný postoj k chudobě v současné

době ve vyspělých zemích platí, že se v něm musí promítnout, jak odpovědnost společnosti za chudobu, tak i fakt jejího možného zavinění jedincem“ (Krebs a kol., 2007: 113).

Dále potom dělí opatření preventivního charakteru a ta, která řeší následky. Dle něj je vždy jak humánnější, účinnější i finančně výhodnější, pokud se sociálním problémům předchází. K prevenci chudoby může primárně přispět adekvátní vzdělávací politika, politika sociálního zabezpečení a politika zaměstnanosti. Pro řešení následků chudoby autor uvádí dvě opatření – záporné zdanění příjmu, stanovení minimálních příjmových veličin. Principem prvního opatření je „...poskytnout chudé populaci jednotnou, zřetelnou a lidsky důstojnou peněžní pomoc, zjednodušit a zefektivnit náročnou administrativu spojenou s poskytováním podpor v chudobě a současně zajistit občanům ekonomické pobídky k práci nezabavovat je osobní odpovědnosti za vlastní životní podmínky“ (Krebs a kol., 2007: 116). Toto schéma je však dle mnohých sporné - například vyvstává otázka, jak stanovit onu hranici příjmů rozhodných pro poskytování záporné daně.

Naopak druhé opatření – minimální příjmové veličiny – jsou nejčastějším způsobem pro řešení chudoby. Do této kategorie patří především sociální konstrukty primárně vytvořené k jiným účelům než k řešení chudoby. Například jde o minimální mzdu a minimální starobní důchod. V České republice se užívá k řešení chudoby institut životního minima jako konsenzuálně dohodnutá zákonná hranice chudoby (viz. výše). Po roce 1989 je v České republice řada domácností postižena chudobou. Stát poskytuje dávky, jako řešení problému chudoby, a to především těmto skupinám obyvatel: nezaměstnaní (přibližně 80 % výdajů), nekvalifikovaní, osamělí důchodci, mladí lidé do 34 let, osamělé ženy s dětmi (Duková, Duka, Kohoutková, 2013: 187).

Dále autor pro úplnost uvádí odstavec s dalším možným řešením chudoby, a to rolí nestátního neziskového sektoru. Zde pouze uvádí, že tato možnost může zabránit zneužívání státních dávek a že více zdůrazňuje dobrovolnost a dobročinnost a často funguje mimo oficiální redistributivní mechanismus, resp. Jen s jeho omezeným využitím (Krebs a kol., 2007: 116).

Je zajímavé, že zde autor této možnosti řešení chudoby nevěnuje příliš mnoho prostoru. V porovnání se zmíněnými autory v předešlé kapitole 1.2 Neziskový sektor a sociální služby, kdy například autorky Dohnalová, Kadeřábková a autoři Frič a Potůček prezentují důležitost neziskových organizací právě především v oblasti poskytování

sociálních služeb, tedy i odstraňování a zmírňování chudoby. Většina těchto autorů se shoduje v tom, že organizace neziskového sektoru jsou pružnější a rychlejší v řešení těchto problémů a že jejich význam v poskytování sociálních služeb velmi rychle stoupá. Zjistila jsem, že celkově v literatuře o sociální práci se její autoři příliš nevěnují otázce poskytování sociálních služeb neziskovými organizacemi. Ve většině přečtené literatury o sociální práci mají autoři většinu kapitol věnovaným řešení chudoby, a to z hlediska státu. Například autor knihy *Základy sociální práce* (2007) Oldřich Matoušek se věnuje nestátním organizacím pouze v jedné podkapitole – Nestátní organizace jako sociální subjekty. Zde uvádí typy nestátních neziskových organizací, kterými jsou fyzické i právnické subjekty. Mezi právnické patří sdružení, hnutí, spolky, nadace a zaměstnavatelé (Matoušek a kol., 2007: 173). Již zde autor nezmiňuje nadační fond či ústav. Dále Matoušek v této kapitole uvádí tři důležité role nestátních neziskových organizací v demokratickém státě:

1. „Posilují povědomí občanské odpovědnosti a solidarity při řešení konkrétních, místně a časově determinovaných sociálních problémů svých spoluobčanů,
2. prohlubují státní sociální politiku o etický kontext moderního občanství jako výrazu příslušnosti ke státu a spoluodpovědnosti za věci veřejné,
3. zefektivňují sociální činnosti zvýšením jejich adresnosti a snižováním jejich nákladů“ (Matoušek a kol. 2007: 173).

Další autorka, která se věnuje sociální politice/sociální práci Ivana Duková v knize *Sociální politika* (2013) se otázce neziskových organizací jako řešení chudoby nevěnuje vůbec. Naopak uvádí v kapitole *Chudoba – sociální jev*, v rámci společnosti je chudým poskytována pomoc pomocí tzv. záchranné sociální sítě, do které se autorka řadí sociální podporu a sociální pomoc. Sociální podpora je nápomocná těm, kteří by jen těžko bez pomoci státu mohli uspokojovat své potřeby. A sociální pomoc, což jsou definované sociální dávky pro ty osoby, které prokážou sociální potřebu a nedostatek příjmů (Duková, Duka, Kohoutková, 2013: 184). Autorka zde uvádí pomoc chudým, pouze prostřednictvím státu.

1.5.5 Sociální vyloučení

Autorka Duková uvádí, že základními zdroji společnosti jsou práce, bydlení, zdravotní péče, vzdělání a sociální ochrana. Pokud má člověk deficit těchto základních zdrojů, dochází u něho ke ztrátě sociálního místa ve společnosti. Sociální vyloučení odráží

nerovnosti některých skupin obyvatelstva při jejich účasti na společenském životě. Tyto nerovnosti vznikají vlivem chudoby, nerovných příležitostí, nedostatečného vzdělání, omezení na trhu práce. Dle Matouška jsou tímto rizikem nejvíce ohroženy následující skupiny:

- „zaměstnanci, kteří mají nízkou kvalifikaci a následně nízké příjmy,
- propuštění vězni,
- jeden z manželského páru po rozvodu,
- lidé závislí na návykových látkách (alkoholu, drogách),
- příslušníci etnických menšin,
- migranti,
- ženy s malými dětmi,
- zdravotně postižení“ (Matoušek, 2005: 317 in Duková, Duka, Kohoutová, 2013)

Pokud se osoba stane sociálně vyloučenou, je třeba společenské pomoci a také minimalizovat důsledky takového způsobu života, který vede k dezintegraci. Tyto občany je pak třeba podněcovat vhodnými programy v činnostech, které vyloučí, aby svým způsobem života ohrožovali své zájmy a zájmy osob na nich závislých (Duková, Duka, Kohoutková, 2013: 185).

1.5.6 Sociální začleňování

Ústředním orgánem, který se věnuje problematice sociálního začleňování je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Hlavním účelem sociálního začleňování je boj s chudobou a zabraňování sociálnímu vyloučení. V zákoně č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů je sociální začleňování definováno „...jako proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.“ (zákon č. 108/2006 Sb.) Z této definice vyplývají obecné cíle sociálního začleňování: zajištění účasti v zaměstnání a rovného přístupu ke všem zdrojům, právům, zboží a službám, prevence rizika sociálního vyloučení, pomoc nejvíce zranitelným, mobilizace všech relevantních aktérů. K naplňování těchto cílů slouží mimo jiné jeden z hlavních dokumentů Strategie sociálního začleňování 2014-2020 (Ministerstvo práce, 2012a). Účelem tohoto dokumentu je přispět k plnění národního cíle

redukce chudoby a sociálního vyloučení, ke kterému se ČR zavázala v rámci evropského cíle v této oblasti strategie Evropa 2020. Obsahuje popis prioritních témat ČR pro oblast sociálního začleňování osob v období do roku 2020 a pro čerpání z veřejných rozpočtů ČR i využívání Evropských strukturálních a investičních fondů Evropské unie (dále jen „EU“) v programovém období 2014+. „Strategie ukazuje směr, kterým by se řešení sociálního vyloučení měla ubírat, prosazuje společensky odpovědné hodnoty vztahující se k sociálnímu vyloučení, upozorňuje na nedostatky při hledání řešení sociálního vyloučení a zasazuje se o šíření principu mainstreamingu sociálního začleňování na všech správních úrovních.“ (Ministerstvo práce, 2016b) Je zde výčet opatření majících vliv na sociální začleňování a boj s chudobou, kdy jako základní nástroj pro začleňování osob sociálně vyloučených je zdůrazněna sociální práce. Podstatou sociální práce je zaměřit se na pomoc jednotlivců, skupin či komunit a tím zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování v jejich přirozeném prostředí. Další úlohou sociální práce je tvorba příznivých společenských podmínek, podpora sociální změny, řešení problémů v mezilidských vztazích, a to vše s ohledem na principy lidských práv a společenské spravedlnosti a solidarity. Tento dokument klade mimo jiné i důraz na zapojení soukromého i občanského sektoru, a to v oblastech, které neumí zabezpečit a poskytovat stát. Občanská společnost je spjata s rozvojem demokracie, svobody jednotlivce a uznáním základních i všeobecných lidských práv. Trendem v celosvětové občanské společnosti je odpoutávání se od státu, včetně hledání jiných zdrojů mimo státní podporu a státní dotace. Vícezdrojové financování vede k větší finanční udržitelnosti subjektu (Ministerstvo práce, 2014c).

1.5.6.1 Sociální začleňování na místní a regionální úrovni

Vzhledem k tématu této práce je tento odstavec zaměřen na sociální začleňování na místní a regionální úrovni. Sociální začleňování na místní úrovni je jedním ze čtyř základních principů uplatňování sociálního začleňování. V roce 2012 vydalo MPSV Doporučený postup k realizaci činností sociální práce pro praxi krajských a obecních úřadů. Do té doby neměla sociální práce na obecní úrovni žádné legislativní ukotvení. Ukázalo se, že výkon i faktický rozsah sociální práce v obcích je do značné míry variabilní, určován lokálními podmínkami, které jsou určovány zejména postojem vedení obce, personálními kapacitami sociálních pracovníků, úrovní multidisciplinární spolupráce. MPSV navrhlo několik opatření, která by zlepšila sociální práci, jedním z nich je například podpora sociální práce na obcích, sladování metod sociální práce a spolupráce s ÚP ČR,

NNO a sociálních služeb. Jedním z opatření může být brána například vydaná Instrukce č. 19/2016 Minimální standard rozsahu sociální práce na Úřadu práce ČR v kontextu zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouze, kterou vydalo MPSV s účinností od 1. 1. 2017. V jednom z bodů je zde úpraven postup při předávání informací a spolupráce mezi ÚP ČR, obecními úřady a jinými subjekty s ohledem na sociální práci. Problémem obce bývá to, že dostatečně nevyužívá existující podpůrné nástroje od státu, jako jsou dotační tituly. Dle Strategie je ČR jednou z nejvíce decentralizovaných zemí v Evropě, a to se projevuje velkým počtem malých a finančně slabých samospráv a dále tím, že zde chybí ucelená centrální strategie sociálního bydlení. Dalším bodem, kterým se v rámci sociálního začleňování strategie zabývá, je prevence kriminality, kdy z hlediska účinnosti je nejefektivnější program prevence kriminality právě na místní úrovni. Účelem těchto programů je docílit součinnosti orgánů státní správy, samosprávy, policie a nestátních neziskových organizací. Z webových stránek města zkoumané lokality (Železný Brod) je patrné, že se prevenci kriminality věnují. Důkazem je Plán prevence kriminality pro období 2017-2020, který je jedním z mála strategických dokumentů, který byl aktualizován pro nové období. V rámci tohoto plánu však není počítáno s Asistentem prevence kriminality, který je jedním z nástrojů prevence kriminality. Asistent prevence kriminality je podporován v rámci operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Zřízením těchto míst v Železném Brodě by občanům prospělo, neboť by někteří z nich mohli nově zřízená pracovní místa obsadit a tím by pomohli zlepšit bezpečnost veřejných míst – například přechody pro chodce, hlídači ve veřejných budovách atd. Podstatou tohoto pracovního místa je, aby propojilo komunikaci v různých sférách, a to jak s veřejností, státní správou a soukromým sektorem a pomohl jejich vzájemné provázanosti a spolupráci. Jde o terénní službu, která usnadňuje obyvatelům sociálně vyloučených lokalit, obývaných převážně menšinovou populací, kontakt a komunikaci s policií (Liberecký, 2016). Příkladem dobré praxe může být město Jablonec nad Nisou, kde tito Asistenti byli zřízeni – umožňují dětem bezpečnější cestu do školy a ze školy, nebo například pracují jako ostraha v budově Úřadu práce. Obce jsou klíčovým aktérem k prosazování státních zájmů, protože jsou koordinátory subjektů působících v různých oblastech, například práce sociální služby. Současné legislativní vymezení samostatné působnosti obce z hlediska sociální práce je stanoveno obecně a neukládá jim konkrétní povinnosti jak postupovat při uspokojování potřeb svých občanů. Proto dochází k rozdílným přístupům obcí k této oblasti. Obce ani nemají povinnost zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb, který kraje za povinnost mají. Dle zákona

č. 108/2006 Sb., o sociálních službách mají za povinnost obecní úřady obce s rozšířenou působností na území svého správního obvodu koordinovat poskytování sociálních služeb a realizovat činnosti sociální práce vedoucí k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob. V rámci této koordinace musí dle zákona spolupracovat s Úřadem práce ČR a dále zapojit poskytovatele sociálních služeb, což jsou nejčastěji NNO, důležité odbory města, školy, školská zařízení, policii a další místní aktéry. Bohužel tato spolupráce a provázanost lokálních místních aktérů je pouze na bázi doporučení, a proto dochází k rozdílům v míře podpory a tím i k rozdílům v rozsahu a kvalitě sociální práce v různých lokalitách. Nástrojem může být například Komunitní plán, ve kterém by mělo být stanoveno, jak bude spolupráce mezi různými aktéry v obci probíhat, na co se zaměřit, zlepšit atd. a to vše ve spolupráci laické i odborné veřejnosti. V rámci individuálního projektu Libereckého kraje „IP 2 – Podpora střednědobého plánování a rozvoje kvality sítě sociálních služeb v Libereckém kraji“ vznikl v Železném Brodě Komunitní plán sociálních služeb Železnobrodsko a služby s ním související na období 2011-2015. Na nové období se však městu zatím nový komunitní plán nepodařilo připravit, což vidím jako zásadní chybu v rámci plánování sociálních služeb v této lokalitě. V rámci tohoto plánu město navázalo spolupráci s vybranými NNO, které však bohužel nepůsobí přímo ve městě, ale pouze jako terénní sociální služba (Město, 2011e). Další již výše zmíněný problém na obecní úrovni je personální poddimenzovanost sociálních pracovníků na obcích, pracovníků OSPOD a ÚP ČR, proto dochází k omezené možnosti řešení nepříznivé situace klienta, především tím, že nemají kapacitu na šetření v terénu a komunikaci s místními poskytovateli sociálních služeb. Tento problém by podle mého názoru mohlo vyřešit navázání spolupráce s více neziskovými organizacemi, které mají pověření k výkonu sociálně právní ochrany dle zákona č. 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Terénní pracovníci těchto neziskových organizací pak mohou pomoci místnímu odboru sociálních věcí minimálně se záležitostmi týkající se sociálně právní ochrany dětí. Konkrétně v Železném Brodě byl odbor sociálních věcí rozšířen o jednoho pracovníka – romský poradce, a to od 1. 9. 2015, dříve činnost poradce v Železném brodě vykonávána nebyla (Liberecký, 2016). Na základě výše uvedených problémů byla stanovena tři opatření, která by měla situaci zlepšit. Jedná se o: 1. zajištění podpory regionům k vytváření sociálně začleňujících politik – metodickou, personální, finanční; 2. podporu spolupráce sociálních pracovníků sociálních služeb, služeb pro rodiny, mládež a děti, sociálních pracovníků obcí, sociálně právní ochrany dětí, Úřadu práce ČR, Probační a mediační služby ČR, výchovně vzdělávacích

a dalších institucí za účelem prevence i komplexního řešení nepříznivé sociální situace osob; 3. podporu specifickým programům a projektům řešící eskalaci sociálního napětí na místní úrovni (Ministerstvo práce, 2014c).

Všechna tato opatření jsou průběžně sledována a vyhodnocována. Poslední zpráva o jejich plnění je dostupná za rok 2015. Všechna tři opatření jsou dle stanoviska Komise pro sociální začleňování plněna. K prvnímu opatření Komise pro sociální začleňování uvádí nedostatečnost terénních sociálních služeb, jakožto základní nástroj sociálního začleňování na místní úrovni. Dle komise jsou přítomny pouze ve 30 % obcích, na jejichž území se nachází sociálně vyloučené lokality. Proto v této oblasti doporučují intenzivněji podporovat rozvoj těchto terénních sociálních služeb. Ze strany MPSV je toto první opatření podporováno především poskytováním průběžné metodické podpory, konáním tematických a konzultačních setkání pracovníků krajských úřadů, zástupců obcí nebo poskytovatelů sociálních služeb. Dále vydáním dílčí novelizace zákona č. 108/2006, o sociálních službách, ve které je detailněji vymezena role obcí a krajů v plánování rozvoje sociálních služeb, jejich spolupráce a předávání potřebných informací a poskytování dotací na podporu sociálních služeb. Ze strany Ministerstva vnitra je plnění opatření zajištěno metodickou podporou regionů v oblasti zvýšení bezpečnosti v sociálně vyloučených lokalitách v rámci „Programu prevence kriminality“. V rámci tohoto programu byly taktéž udělovány dotace, přičemž do regionů, kde byl přiznán největší podíl dotací v roce 2015, spadá i Liberecký kraj, kam putovalo 6.883.000,-Kč. Z dokumentu Zpráva o stavu Romské menšiny za rok 2015, kterou vydal Liberecký kraj (odbor sociálních věcí) vyplývá, že nejčastěji města v Libereckém kraji žádala na již výše zmíněné Asistenty prevence kriminality. Dále vysoké částky putovaly na vybudování speciálních výslechových místností a vybudování městských kamerových dohlížecích systémů. Mezi další podpořené aktivity patří různé volnočasové aktivity, a to jak pro děti, tak i pro seniory. Z této zprávy je však patrné, že město Železný Brod si v rámci „Programu prevence kriminality“ o žádnou dotaci nežádalo, přitom o dotaci žádala i daleko menší města a využila ji minimálně ke zřízení bezpečnostního kamerového systému v obci. Souvislost vidím s údaji v tabulce „Tab. č. 1: Odhad počtu Romů v kraji v roce 2015 a podíl sociálně vyloučených Romů“, kde je uvedeno, že kvalifikovaný odhad Romů je v Železném Brodě 80 a z toho je 0 % podíl sociálně vyloučených, přičemž tato informace je dle zprávy podaná starostou města Železný Brod Mgr. Františkem Lufínkou, a to dopisem ze dne 15. února 2016. Dle jeho tvrzení, tedy žádný Rom není v Železném Brodě sociálně

vyložený. Z vlastní zkušenosti vím, že tomu tak není a romské populace je v Železném Brodě více, a to i bohužel sociálně vyloučených. Statistika však neuvádí počty sociálně vyloučených osob, které nejsou romského původu. Dle mého názoru není nijak v praxi užitečné znát pouze počet sociálně vyloučených Romů, ale celkový počet sociálně vyloučených osob. Bohužel v této zprávě není uvedeno, z jakých zdrojů (průzkumy, statistiky) starosta města pan Lufinka čerpal (Liberecký, 2016).

Druhé opatření je taktéž plněno. Největší důraz na spolupráci je v rámci tohoto opatření kladen s ÚP ČR, konkrétně na sociální práci s klienty systému pomoci v hmotné nouzi. Proto jedním z dalších nových preventivních opatření je zákon č. 252/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, který je v účinnosti od 1. 1. 2015 a souvisí s doplatkem na bydlení. Nově mají pracovníci ÚP ČR povinnost informovat sociální pracovníky obce o zahájení sociální práce v souvislosti s nalezením vhodného standardního bydlení, a to v případě, že si žadatel žádá o dávku doplatek na bydlení na nestandardní typ bydlení, tzv. jiný než obytný prostor (například ubytovna, internát, nezkolaudovaný byt). Další podporou tohoto opatření je vysílání sociálních pracovníků na vzdělávací kurzy, navíc podporuje akreditování vzdělávacích programů dle § 117a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Dalším krokem k plnění opatření je poskytování dotací ze strany MPSV, a to neziskovým organizacím působícím v oblasti podpory rodiny. Příkladem je dotační program „Rodina“, který slouží finanční podpoře neziskových organizací působících v oblasti rodin. Na rok 2017 byly vyhlášeny dvě hlavní oblasti, na které se program zaměřuje: a) Preventivní aktivity na podporu rodiny, b) Podpora rodin v oblasti sociálně právní ochrany dětí (Ministerstvo práce, 2017h). Zde vidím velký potenciál, především v posílení počtu sociálních pracovníků neziskových organizací, neboť například pro region Jablonecko působí v neziskové organizaci Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje pouze jedna terénní pracovnice, která má na starosti oblast Jablonce nad Nisou, Železného Brodu, Tanvaldu. K podpoře spolupráce mezi relevantními partnery přispěla dále i standardizace výkonu sociálních pracovníků obce.

Poslední opatření je plněno především díky Ministerstvu vnitra, které dlouhodobě a systémově podporuje specifické projekty zvyšující bezpečí v sociálně vyloučených lokalitách, a to jak finanční podporou, tak vydáváním metodik, pořádáním seminářů a konferencí. Dále ministerstvo vnitra úspěšně realizuje Program prevence kriminality,

v rámci Policie ČR byl zřízen Styčný důstojník pro menšiny a policejní specialisté v oblasti policejní práce ve vztahu k minoritní skupině Romů v sociálně vyloučených lokalitách. V rámci Policie ČR jde dále o oblast vzdělávání strážníků a policistů, především s ohledem na efektivní výkon služby v nestandardních situacích. Dalším preventivním opatřením je „Příručka pro komunitní práci“, kterou vytvořilo ASZ ve spolupráci s Platformou pro komunitní práci. Jde o dokument, který slouží jako prostředek k podpoře spokojeného sousedství v obcích se sociálně vyloučenými lokalitami. Podobnou aktivitou byla „Hatefree mediální kampaň“ a „Regionální vzdělávací aktivity pro policii v Ústeckém a Moravskoslezském kraji“. V roce 2015 byla také poskytnuta dotace ve výši 7 597 000,- Kč, a to na podporu kulturních aktivit příslušníků národních menšin (Ministerstvo práce, 2016d).

1.5.7 Sociální bydlení

Jedním z nástrojů sociálního začleňování je sociální bydlení, které je zejména v České republice v poslední době hodně diskutované téma, a to v souvislosti s podaným návrhem zákona o sociálním bydlení.

1.5.7.1 Evropská unie

V zemích EU stále roste poptávka po sociálním bydlení, a to v důsledku zvyšujícího se množství obyvatelstva ohroženého vyloučením v oblasti bydlení: počet lidí zapsaných na čekacích seznamech sociálního bydlení vykazoval vzestupný trend prakticky ve všech zemích EU, kde je systém sociálního bydlení legislativně ukotven.

Sociální bydlení nemá žádnou obecnou definici platnou v celé Evropské unii a díky tomu nastávají značné rozdíly i v úrovních sociálního bydlení v jednotlivých zemích EU. „Většina členských států Evropské unie se při vymezení sociálního bydlení shoduje na základních prvcích: smyslem sociálního bydlení je obecný zájem a účelem je zvýšení nabídky cenově dostupného sociálního bydlení. Koncepce sociálního bydlení v podmínkách ČR nijak výrazně nevybočuje.“ (Ministerstvo práce, 2016: 25e) Již dlouhou dobu jsou odkazy na adekvátní bydlení zahrnuty mezi univerzální práva ve více než stovce národních ústav. Rozdílnost u zemí EU můžeme spatřit například ve formách sociálního bydlení a v různých modelech podpor, kdy se jedná především o čtyři oblasti: formu vlastnictví, poskytovatele služby, příjemce a charakter financování. Ve většině zemí je sociální bydlení poskytováno jako nájemní bydlení, občas se objevuje i prodej bytů.

Zejména ve Spojeném království je praktikováno tzv. sdílené vlastnictví, kdy si nájemníci zakoupí podíl a platí nájem za zbyvajících část. Kypr, Řecko a Španělsko zase nabízí možnost prodeje za nízkou cenu. Co se týče subjektů, které se do projektů sociálního bydlení začleňují, jde o místní orgány veřejné správy, veřejné korporace, neziskové asociace a společnosti, případně asociace a společnosti s omezeným ziskem, družstva a v některých případech dokonce i soukromí developři a investoři počítající se ziskem. Tyto subjekty mají jasně stanoveny úkoly - orgány místní veřejné správy spravují stávající bytový fond sociálního bydlení, zatímco soukromý sektor je odpovědný za vznik nového sociálního bydlení. V zemích jako Rakousko, Belgie, Estonsko, Německo, Maďarsko, Itálie, Polsko, Portugalsko, Španělsko a Švédsko mají klíčovou roli v oblasti sociálního bydlení družstva a v zemích Dánsku a v Nizozemí je poskytováno sociální bydlení zejména soukromým neziskovým sektorem (Ministerstvo práce, 2016e). Pouze v Polsku a Slovinsku se okrajově objevuje malý sektor neziskového bydlení. Neziskové instituce zmizely z tohoto sektoru například v Německu v roce 1989, a to působením systému přidělování prostředků poskytovatelům bydlení na oplátku za právo využívat obytnou jednotku pro sociální účely (Generální, 2013).

Dalším rozdílem v poskytování sociálního bydlení u zemí EU je v oblasti potenciálních příjemců těchto služeb. Některé země nabízejí možnost sociálního bydlení jako univerzální službu namířenou potencionálně na všechny občany a veřejný sektor zde hraje v této službě úlohu regulátora trhu a v souladu s místními politikami vylepšuje sociální nabídku. Jiné země preferují sociální bydlení jako cílenou službu, přičemž sektor funguje odděleně od soukromého nájemního trhu a přínos ze sociálního bydlení je určen pouze pro ty domácnosti, které nemohou získat bydlení na trhu. Země se dále liší také ve financování sociálního bydlení. Někde je tento sektor téměř výhradně financován z veřejných prostředků, jinde bývají poskytovatelé bydlení do velké míry závislí na půjčkách získávaných na finančních trzích (Ministerstvo práce, 2016e).

Dále se v rámci zemí EU výrazně liší podíl bytového fondu na celkovém bytovém fondu, kdy Nizozemsko, Rakousko a Dánsko dosahují nejvyšších hodnot (32 %, 23 % a 19 %), zatímco země z východní Evropy a Středozeří mají podíl sociálního bydlení na celkovém bytovém fondu nižší než 5 %, Řecko a Lotyšsko pak dokonce mají zcela nulový podíl. Průměr pro EU je 8,3 %, přičemž Česká republika dosahuje hodnoty 20 %, čímž se řadí mezi země s největším podílem (Generální, 2013).

1.5.7.2 Česká republika

V České republice se zákon o sociálním bydlení teprve připravuje. Jde o opatření, které připravuje Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR spolu s Ministerstvem pro místní rozvoj ČR a Ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu k posílení prevence ztráty bydlení. V současné době se připravuje návrh tohoto zákona, který vychází z Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025, jedná se o strategický a koncepční materiál, který byl schválen vládou dne 12. října 2015. Tímto zákonem by mělo dojít ke zlepšení podmínek v bydlení u vybraných skupin obyvatelstva, například jde o domácnosti osamělých senierek a seniorů, rodiny samoživitelek a samoživitelů nebo rodiny s nezaměstnanými členy domácnosti atp. Jedná se o skupiny, které musí hradit náklady na bydlení, přičemž tyto náklady tvoří nepřiměřeně vysoké procento jejich příjmů. Těmto skupinám by měla být pomoc poskytnuta především prostřednictvím sociálních pracovníků na obcích. „Sociální bydlení v součinnosti s další politikou sociální integrace by mělo nejen zajistit důstojné a cenově dostupné bydlení, ale ve výsledku i svým charakterem redukovat následky sociálního a hospodářského vyloučení.“ (Ministerstvo práce, 2017) Dalším záměrem ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí ČR je, že by s platností zákona o sociálním bydlení mělo dojít ke snížení toku finančních prostředků do nestandardních forem ubytování, jako jsou například ubytovny (Ministerstvo práce, 2017f).

V České republice jde o velmi diskutovaný zákon, a to jak mezi politiky, tak širokou veřejností. Především se v návrhu nemůžou shodnout MPSV a MMR. Dle harmonogramu uvedeného v Koncepci sociálního bydlení České republiky 2015-2015 měl zákon o sociálním bydlení vstoupit v platnost k 1. 1. 2017 na jeho podobě se však politici nedokázali shodnout. Proti předloženému návrhu byly především ANO, KDU-ČSL, TOP 09 a ODS. Jedním z argumentů proti návrhu je, že MPSV ČR nevzalo v úvahu připomínky odborné veřejnosti, jde především o Občanské sdružení majitelů domů v ČR nebo Svaz českých a moravských bytových družstev. Po demonstraci, která se konala dne 30. 1. 2017, předložila ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marxová nový návrh tohoto zákona (Cesta, 2017) a následně byl dne 1. 2. 2017 tento návrh ministryní pro místní rozvoj Karlou Šlechtovou s výhradami podepsán (iDNES.cz, 2017). Dne 8. 3. 2017 vláda schválila kompromisní návrh zákona, který putuje ke schválení legislativním procesem. Předpoklad je, že pokud by byl takto schválen, první žadatelé o sociální byty

by mohli být v polovině roku 2018 a bydlet by mohli nejpozději v polovině roku 2020 (Ministerstvo práce, 2017g).

1.2.1 *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015-2025*

Jak již bylo zmíněno výše, zákon o sociálním bydlení vychází z Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015-2025. V rámci této koncepce byla provedena analýza oblastí souvisejících s bydlením a byly zjištěny problematické body v této oblasti. Vizí této koncepce je vytvořit v České republice nový systém, který bude navazovat na současný systém intervencí ze strany státu, krajů a obcí v oblasti bydlení, sociálních služeb a sociálních dávek. Hlavním identifikovaným problémem je v oblasti bydlení v ČR dle této koncepce vysoké zatížení některých domácností výdaji na bydlení. Nejvyšší zátěž vykazují domácnosti, které žijí ve velkých městech s vyšší úrovní nájmu. Dle koncepce se zákon zaměřuje především na následující skupiny obyvatel: „...k domácnostem ohroženým sociálním vyloučením v oblasti bydlení patří zejména lidé na začátku a po skončení své profesní kariéry, lidé znevýhodnění na trhu bydlení z důvodu své národnosti, rasy či náboženství, mladiství a mladí, kteří opouští ústavní výchovu, osoby odcházející z vězení, senioři, osoby se zdravotním postižením, bezdomovci a nízko-příjmové domácnosti. Samostatnou skupinu pak tvoří lidé či domácnosti, u kterých dojde k dočasnému či trvalému výpadku finančních prostředků z důvodů nemoci, narození dítěte, ztrátě zaměstnání, spáchání či vystavení se trestnému činu nebo odchodu do starobního nebo invalidního důchodu. Dále jde o skupinu osob, které jsou bezprostředně ohroženy na zdraví či životě (oběti trestných činů např. domácího násilí).“ (Ministerstvo práce, 2016: 12e) Koncepce dále uvádí typologii ETHOS, kterou vyvinula Evropská federace organizací pracujících v oblasti bezdomovectví FEANTSA a byla představena v roce 2005. Z této typologie vyplývají čtyři formy vyloučení z bydlení, a to bez střechy, bez domova, nejisté a nevyhovující bydlení, nevyhovující bydlení a sociální izolace v lokálně obývaném obydlí. Dle těchto forem je určen stupeň ohrožení osob. Z analýzy vyplývá, že trendem je zvyšující se nedostupnost bydlení, což je podloženo faktem, že rostou dávky vynaložené na bydlení - jedná se o příspěvek na bydlení (dávka státní sociální podpory) a doplatek na bydlení (dávka pomoci v hmotné nouzi). Od roku 2007 do roku 2014 se počet příjemců dávky příspěvku na bydlení zdvojnásobil a počet příjemců dávky doplatku na bydlení téměř ztrojnásobil.

Tato koncepce následně stanovila sedm hlavních cílů k zlepšení situace v oblasti sociálního bydlení. Jedná se o: 1. Legislativní přípravu zajištění práva na sociální bydlení, neboť v současné době neexistuje právní ukotvení sociálního bydlení, 2. Podporu sociální práce na obcích související se systémem sociálního bydlení, důvodem je to, že v současné době není na úrovni obcí dostatečně řešeno zjišťování potřeb občanů spojených s bydlením a jejich včasné řešení; 3. Provázání sociální práce s dalšími nástroji sociální a bytové politiky, které zajistí efektivní pomoc cílové skupině sociálního bydlení - je třeba jasně specifikovat povinnosti státu, krajů, obcí a dalších subjektů v oblasti sociálního bydlení, podpora musí být vícezdrojová; 4. Úpravu dávkové podpory zaměřené na bydlení v souladu se zákonem o sociálním bydlení, příkladem může být komunitní plán - je potřeba zpřesnit výklad ustanovení upravujících dávky na bydlení v souvislosti s vytvořením nového systému sociálního bydlení a zabezpečit tak jednotný postup orgánů veřejné správy; 5. Úpravu standardů pro sociální bydlení - je nezbytné nastavit kvalitativní požadavky na byty využitelné pro sociální bydlení; 6. Zvýšení a rozšíření účinnosti investiční i neinvestiční podpory sociálního bydlení a 7. Zajištění evaluace a aktualizace koncepce sociálního bydlení. Na základě těchto cílů byl sepsán návrh zákona o sociální bydlení, který jak je již uvedeno výše, zatím nemá konečnou podobu (Ministerstvo práce, 2016e).

1.5.7.3 Dosavadní nástroje sociálního bydlení v ČR

Z analytické části Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015-2025 bylo zjištěno, že v České republice v rámci bytové politiky již fungovaly programy na podporu bydlení a některé jsou v platnosti doposud. V rámci podpory poskytované Ministerstvem pro místní rozvoj ČR jde o dva programy - Program Podpora výstavby podporovaných bytů a Program Podpora výstavby nájemních bytů. První je vyhlášen od roku 2003 a stále trvá (Ministerstvo práce, 2016e). V roce 2017 je schválena podpora třech typů bytů, jedná se o pečovatelské byty, vstupní byty, komunitní dům seniorů (Ministerstvo pro místní, 2016).

Druhý program byl ukončen v roce 2005. Dotace byla poskytována ve výši maximálně 550 tisíc Kč. Dále je sociální bydlení podporováno z rozpočtu Státního fondu rozvoje bydlení a to na základě zákona č. 211/2000 Sb., o Státním fondu rozvoje bydlení a o změně zákona č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky,

ve znění pozdějších předpisů, a prováděcí předpisy ve formě nařízení vlády. Celkem byla z tohoto fondu podpořena mezi lety 1998-2013 výstavba 20 354 nájemních bytů pro sociální bydlení (Ministerstvo práce, 2016e). Dále je v České republice sociální bydlení podporováno v rámci Integrovaného regionálního operačního programu 2014-2020 ze Strukturálních fondů Evropské unie. Konkrétně je sociální bydlení podpořeno v rámci Specifického cíle č. 2.1: Zvýšení kvality a dostupnosti služeb vedoucí k sociální inkluzi. Dle tohoto cíle je podporováno pořízení bytů, bytových domů, nebytových prostor a jejich adaptace pro potřeby sociálního bydlení a pořízení nezbytného základního vybavení. Cílové skupiny, které jsou v rámci operačního programu podpořeny, jsou osoby sociálně vyloučené, osoby ohrožené sociálním vyloučením, osoby se zdravotním postižením a osoby v bytové nouzi, přičemž příjemci dotace mohou být obce, nestátní neziskové organizace, církve, církevní organizace (Strukturální, 2015a).

Dále je sociální bydlení podporováno neinvestičními nástroji z fondů Evropské unie, jde o prioritní osu 2 - Sociální začleňování a boj s chudobou z operačního programu Zaměstnanost, která podporuje vybrané sociální služby. Jednou z aktivit, které mohou být v rámci této osy (specifického cíle 2.1.1) financovány je „podpora plánování sociální bytové politiky obcí, vznik a rozvoj nástrojů sociálního/dostupného/podporovaného bydlení jako prevence prostorového vyloučení, vzniku sociálně vyloučených lokalit a bezdomovectví (např. aktivity k zabránění nedobrovolnému vystěhování osob z bydlení, podpora nových metod sociální práce zaměřených na prevenci ztráty bydlení a znovu začlenění do bydlení)“. (Strukturální, 2015b)

Obec Železný Brod i přes několik možností čerpání finanční podpory ze strany státu sociální bydlení nevybudovalo, což může potvrdit již výše zmíněný fakt, že obce využívají málo dotačních titulů ze strany státu.

1.6 Dílčí shrnutí

Jako stěžejní autory tohoto tématu považuji Salamona a Anheira, ze kterých i hojně čerpá český představitel této problematiky Skovajsa. Typy spolupráce OOS a veřejného sektoru můžeme rozdělit na kooperativní (partnerské) nebo konfliktní (Škarabelová, 2002: 60). V první kapitole bylo představeno několik modelů spolupráce, a to jak kooperativní, tak konfliktní. U jednoho z představených modelů – komunitarismu, jsem spatřila podobnost s dříve v České republice zavedenou povinnou veřejnou službou. Základem tohoto modelu je to, že představitelé vyzdvihují snahu státu aktivně zapojit

občany do komunitních organizací, a to například zavedením povinné účasti mladých lidí na veřejně prospěšných pracích (Skovajsa a kol., 2010: 103). V České republice byla tato praxe zavedena před rokem 2012, kdy se nejednalo o mladé lidi, ale ty, kteří byli na dávkách hmotné nouze. Nyní se k tomuto modelu opět Úřad práce ČR od 1.2.2017 vrátil.

Dle autora Potůčka (2005) však v České republice převládá model partnerství, i když ne v zcela čisté formě. Proto budu ve výzkumné části diplomové práce vycházet z tohoto předpokladu, a zaměřím se na to, zda tento vztah ve vybrané lokalitě, kterou budu zkoumat (ORP Železný Brod), skutečně existuje a jak funguje. Partnerstvím se v Interdependence Theory zabývali opět autoři Salamon a Anheir. Z jejich výsledků vzešly tři typy kooperativní spolupráce, a to: Německý korporativní model, Americký model zájmových skupin a Model střední cesty, přičemž dle Škarabelové je právě tento poslední model nejvíce zastoupen v České republice (Škarabelová, 2002). Podařilo se to především díky aktivitám Rady vlády pro nestátní neziskové organizace v posledních pěti letech. Model střední cesty je dle Tošnera charakterizován zejména střechovou organizací občanského sektoru, která vyjednává programové cíle a procedury spolupráce se státem (Tošner a kol., 2014).

V příručce pro zastupitele krajů, měst a obcí autorka Škarabelová partnerství charakterizuje tak, „...že neziskové organizace v rámci spolupráce s veřejnou správou monitorují problémová pole společnosti, identifikují ty problémy, které považují za závažné, a vytvářejí tlak na stát, resp. vládu, aby se o problémy začal/a zajímat. Stát reaguje vstřícně, vypracuje (za příspěvní neziskových organizací) programy, jak problémy řešit, najde zdroje na jejich realizaci, a pak se obrátí jak na neziskové organizace, tak na komerční organizace, aby zajistily příslušné služby“ (Škarabelová 2002: 60). Dále rozlišuje v rámci partnerství tzv. průběžnou spolupráci, kdy stát sám vyhledává skutečnosti, že určité služby (v kraji, obci, městě) nefungují tak, jak by měly, a proto osloví neziskové organizace, aby jim tento problém pomohly odstranit/zmírnit. Může však nastat i druhá situace, kdy stát nejprve nechce řešit identifikované problémy a vůči neziskovým organizacím je v tolerantní neshodě. Následně však v důsledku tlaku veřejnosti úsilí neziskových organizací ocení a do určité míry na řešení daných problémů přispívá. Tento postoj Škarabelová nazývá odloženou spoluprací (Škarabelová, 2002: 60-61).

Zkoumáním fungování zásady partnerství v České republice se zabývala studie (zpracována v roce 2014) Srovnání uplatňování zásady partnerství veřejné správy a nestátních neziskových organizací při programování a implementaci strukturálních fondů v programovacím období 2007 – 2013 a evropských strukturálních a investičních fondů v programovacím období 2014 – 2020 s návrhy na opatření zpracována společností IREAS, institutem pro strukturální politiku (Potluka, Špaček, Háková, 2014).

Všechny výše zmíněné modely však popisují vztah spolupráce neziskových organizací a veřejné správy na státní úrovni. Škarabelová v příručce pro zastupitele uvádí, že v důsledku reformy veřejné správy většina stávajících kompetencí ministerstev ve vztahu k veřejným službám je zajišťována kraji či obcemi s pověřenou působností. Dále uvádí: „Právě zde bude více než nutné hledat nové cesty k partnerství těchto orgánů a nestátních neziskových organizací“ (Škarabelová, 2002: 64). Proto je důležité uvést, že nejenom na úrovni státu, ale také na úrovni měst a obcí se od roku 1989 vytvořila řada fungujících partnerských vztahů. Ve vývoji občanské společnosti a regionálního partnerství se nachází řada modelů vzájemné spolupráce OOS, které vlastně vytvářejí předpoklady pro vznik struktury OOS. V místních podmínkách má každý model struktury OOS své specifické možnosti, neboť každý s sebou přináší různá pozitiva i negativa. Škarabelová proto v příručce pro zastupitele uvádí několik modelů struktur nestátních neziskových organizací právě na regionální úrovni (Škarabelová, 2002: 70-71). Z těchto struktur budu vycházet při mém výzkumu.

Nyní bych ráda vysvětlila, proč se ve svém výzkumu orientuji na neziskové organizace v sociálních službách. Jedna z hlavních představitelk problematiky oblasti neziskových organizací v sociálních službách v České republice Marie Dohnalová uvádí, že nevládní neziskové organizace se zdravotním a sociálním zaměřením se v České republice rozrůstají. Jejich pomoc zde v minulých letech chyběla, protože ani dnes nemohou státní instituce poskytnout dostačující péči. Kladnou charakteristikou těchto neziskových organizací je to, že pomáhají řešit nové sociální problémy, které vyvstávají z postupné liberalizace společnosti. Nezaměřují se pouze na jeden druh poskytování služeb, ale snaží se poskytovat sociální služby více cílovým skupinám. Mezi nejčastější řadí právní pomoc a poradenství, přímou sociální práci, organizování léčebných a ozdravných pobytů atd. Oproti státním organizacím, které se zaměřují na uspokojení potřeb průměrného občana, jsou tyto nestátní neziskové organizace nastaveny tak, aby pomáhaly uspokojit specifické potřeby určitého okruhu lidí (Dohnalová,

s. d.). Z výzkumu autora Friče vzešlo členění organizací neziskového sektoru, kdy neziskové organizace poskytující sociální a zdravotní péči spolu s organizacemi zaměřujícími se na vzdělání, humanitární pomoc a charitu do tzv. nových servisních organizací. Tyto organizace mohly vzniknout až po pádu vlády komunistů (Frič, s. d.).

V rámci neziskových organizací zaměřujících se poskytování sociálních služeb se zaměřím ve výzkumu na ty, které poskytují pomoc sociálně vyloučeným osobám, které se nachází na hranici chudoby. Hranice chudoby je dle autora Krebse v České republice stanovena hranicí životního minima. „Tam kde hranice chudoby jsou stanoveny kogentní právní normou, mají také dávky poskytované v chudobě obligatorní charakter a účast státu na jejich financování je značná“ (Krebs a kol. 2007: 115). Mezi tyto země patří například Česká republika. Česká republika má právní normu pro posuzování chudoby zákon č. 110/2006 Sb. Zákon o životním a existenčním minimu. „Tento zákon stanoví životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů (dále jen "příjem") fyzických osob (dále jen "osoba") k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití“ (zákon č. 110/2006 Sb.). Proto se výzkum diplomové práce zaměřuje na spolupráci veřejné správy s organizacemi občanské společnosti v lokalitě ORP Železný Brod, která má pomoci sociálně vyloučeným osobám pobírající dávky hmotné nouze.

V další části budu tedy vycházet z toho, že místní veřejná správa ve vybrané lokalitě zaujímá partnerský postoj vztahu k neziskovým organizacím, o kterém píše ve své studii *The Emerging Sector. The Nonprofit Sector in Comparative perspective – An Overview* (1994) především autoři Salamon a Anheir. Jelikož většina literatury o vztahu neziskového sektoru a veřejné správy popisuje tento vztah na státní úrovni, budu vycházet z literatury od autorky Škarabelové, která tento vztah posunula na regionální úroveň. Především pak z jejích modelů struktur nevládních neziskových organizací (Škarabelová, 2002). Pro výzkum budu vybírat nejprve respondenty z řad zástupců neziskových organizací, které spolupracují s městským úřadem ve vybrané lokalitě a zástupců městského úřadu, a poté respondenty z řad žadatelů od dávky hmotné nouze, jako zástupci sociálně vyloučených, chudých osob ve vybrané lokalitě. Zde vycházím především z autora Krebse, který uvádí, že hranice chudoby v České republice je stanovena právní normou, a to konkrétně zákonem o životním a existenčním minimu (Krebs a kol., 2007).

Dávky hmotné nouze (konkrétně Příspěvek na živobytí) jsou vypláceny do částky životního minima okruhu společně posuzovaných osob (zákon č. 111/2006 Sb.).

2 Empirická část

2.1 Metodologie výzkumu

2.1.1 Cíl práce

Cílem práce je zjistit, zda existuje spolupráce mezi občanským sektorem a veřejným sektorem ve vybrané oblasti – ORP Železný Brod – a to se zaměřením na problematiku chudoby a sociální vyloučení. Dále případnou spolupráci popsat a zhodnotit jak je vnímána z pohledu zástupců veřejné správy a z pohledu zástupců neziskových organizací působících v této lokalitě. Práce vychází z teoretických východisek o této problematice. Bude provedena analýza občanského sektoru ORP Železný Brod – do jaké míry je zde občanská společnost rozvinuta a v jaké míře spolupracuje místní veřejná správa s občanským sektorem. Budou vyhodnoceny případné klady a nedostatky této spolupráce. Dále bude jejich spolupráce popsána z pohledu vybraných respondentů. Zde bych chtěla zjistit, jaký dopad má tato spolupráce na občany této lokality. Výsledky analýzy budou porovnány s teoretickými východisky a budou navržena možná řešení.

2.1.2 Výzkumné otázky

3. Jak spolupracuje občanský a veřejný sektor v obci s rozšířenou působností Železný Brod v oblasti sociálních služeb?

Odpověď by měla popsat spolupráci těchto dvou sektorů ve vybrané obci. Zda nějaká spolupráce existuje. Jaké organizace občanské společnosti s obcí spolupracují (zástupce veřejného sektoru). Popsat historii jejich spolupráce, jaké měly výsledky v této spolupráci a jejich plánovanou spolupráci do budoucna. Jak píše Skovajsa: „...neziskový sektor je schopen pružně reagovat na nové skutečnosti a poskytovat potřebné typy služeb, které není schopen zajistit v dané situaci stát/obec. Dále neziskový sektor pomáhá uspokojit různorodé potřeby občanů, ne pouze mediánového voliče, jak je tomu u státu. Neziskový sektor dále kompenzuje selhání státu v poskytování veřejných statků“ (Skovajsa a kol., 2010: 101).

4. Jaký dopad má spolupráce neziskového a občanského sektoru v obci s rozšířenou působností Železný Brod na vybrané sociálně vyloučené občany této oblasti?

Odpověď by měla zhodnotit dopad vyzkoumané spolupráce na konkrétní vybrané občany obce s rozšířenou působností (dále ORP) Železný Brod. Zjistit, zda jsou občané správně informováni o možných neziskových organizacích působících v této oblasti; zda jim jsou podávány stejné informace v případě potřeby, a to jak ze strany veřejné správy, tak ze strany neziskových organizací; zda vědí, na koho se mohou v případě, že u nich nastane nečekaná krizová situace, obrátit a kde hledat pomoc. V této otázce jde o zhodnocení, zda výsledky spolupráce veřejného sektoru a občanského sektoru občané ORP Železný Brod vnímají a pokud ano, tak zda pozitivně či negativně.

2.1.3 Metoda sběru dat

Výzkum je koncipován jako empirický kvalitativní výzkum. Mnoho výzkumů, které jsem četla na podobné téma, byly koncipovány kvantitativně. Já si vybrala tento design z toho důvodu, že jsem se zaměřila na analýzu konkrétní oblasti – Železný Brod – a chtěla bych zde prozkoumat specifika z hlediska sociálních služeb konkrétně pro moji vybranou oblast. Nejde mi tedy o zobecnění na celou populaci, ale prozkoumání určitého fenoménu ve vybrané lokalitě. „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ (Hendl, 2005: 50).

2.1.4 Technika sběru dat

Výzkum je proveden pomocí semi strukturovaných rozhovorů se zástupci organizací poskytující sociální služby sociálně vyloučeným osobám v Železném Brodě a zástupci odboru sociálních věcí na Městském úřadě v Železném Brodě. Dále jsem provedla semi strukturované rozhovory s vybranými žadateli dávek hmotné nouze na Úřadu práce ČR v Železném Brodě. Semi strukturovaný rozhovor jsem si vybrala především proto, že se zde nemusím striktně držet bodů, která jsem si předem rozvrhla a mohu tak otevřít i zcela nová témata v rozhovoru, která mi později mohou být užitečná. Zároveň má tato technika i nevýhodu, že se mohu od tématu zcela odklonit. Další metodou sběru dat, kterou bych chtěla použít, je analýza dokumentů, jako jsou například webové stránky města, zpravodaje, informační letáky, novinové články, komunitní plán města, strategický plán města. „V dokumentu se projevují osobní nebo skupinové vědomé nebo nevědomé postoje hodnoty a ideje“ (Hendl, 2005: 132).

2.1.5 Popis techniky zpracování dat

Otevřené kódování získaného rozhovoru

„Při prvním průletem daty se používá otevřené kódování. Otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata. Tato témata jsou nejprve na úrovni abstrakce“ (Hendl, 2005:24). Je to teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromážděním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Při tomto způsobu kódování se nejprve v textu určí pojmy neboli kódy. Tyto kódy se rozdělují do skupin dle určitých podobných vlastností a tyto skupiny se pojmenovávají. Tyto skupiny se nazývají kategorie. V rámci těchto kategorií jsem respondenty mezi sebou srovnávala, zjišťovala shody a rozdíly a utříd'ovala jsem si je do skupin, pokud nějaké vznikly.

2.1.6 Lokalita

ORP Železný Brod má 6082 (k 1. 1. 2016) obyvatel (RIS, 2015) a leží ve středu „síti“ vesnic, které jsou části města Železný Brod. Celkem k ORP Železný Brod zahrnuje 11 obcí. Tuto lokalitu jsem si vybrala z více důvodů. Nejprve proto, že zde celý život žiji a je mi tedy blízká. Tato lokalita je pro můj výzkum zajímavá zejména proto, že je zde poměrně velká nezaměstnanost, a to kolem 10 %, což je nad průměrem Libereckého kraje (Město, 2013) a dále proto že jde o poměrně malou obec, ve které je velmi málo neziskových organizací. Převážně jde spíše o spolky, které jsou zakládány k realizaci volnočasových aktivit. V obci působí několik spolků, které jsou zaměřeny nejčastěji na sportovní činnost. Jde o spolky, jako jsou například tenisový klub, tělocvičné jednoty (Bzí, Železný Brod, Chlístov, Těpeře), spolek myslivců, hokejový klub, dobrovolní hasiči atd. Chybí zde organizace zaměřující se na poskytování sociálních služeb a zdravotní péče, což může být při vysoké nezaměstnanosti problém (Město, 2013a).

Neziskové organizace v ORP Železný Brod působí pouze v rámci terénních programů neziskových organizací se sídlem v okolních větších městech. Proto bych chtěla zjistit, jaký dopad to má na vybrané obyvatele obce při takto vysoké nezaměstnanosti. Dalším důvodem, proč jsem si tuto lokalitu vybrala, je to, že zde mám své současné zaměstnání. Pracuji na oddělení hmotné nouze ÚPČR, kde se právě denně setkávám

s lidmi, kteří jsou postiženi chudobou. Výzkum na toto téma jsem si tedy vybrala i z osobních důvodů, kdy bych výsledky výzkumu mohla využít v rámci sociální práce s mými klienty.

2.1.7 Cílová skupina a vzorek respondentů

V první části výzkumu jsem si jako cílovou skupinu zvolila zástupce veřejné správy města Železný Brod a zástupce neziskových organizací působících v Železném Brodě. Nejprve jsem oslovila vedoucí odboru sociálních věcí na Městském úřadu v Železném Brodě paní Evu Saskovou, která mi následně doporučila zástupce neziskových organizací.

V druhé části výzkumu jsem zvolila cílovou skupinu respondentů, kteří jsou žadateli dávek hmotné nouze ve věku 25-60 let ve městě Železný Brod. Žadatele dávek hmotné nouze jsem zvolila z důvodu toho, že dle autorů Krebse a Dukové je v České republice hranice chudoby posuzována podle toho, zda jejich příjmy dosahují životního minima. V České republice se užívá k řešení chudoby institut životního minima jako konsenzuálně dohodnutá zákonná hranice chudoby (Duková, 2013).

V této části jsem oslovila 8 respondentů, které jsem vybrala dle jejich životní situace a dále dle ochoty se mnou na výzkumu spolupracovat. Tyto respondenty znám osobně, neboť jsem úřednice, u které si dávky hmotné nouze vyřizují. Toto byla výhoda v tom smyslu, že velmi dobře znám jejich životní situaci a usnadnilo mi to výběr respondentů, avšak nevýhoda byla ta, že jsem se v důsledku toho setkala i s neochotou mi rozhovor poskytnout. Respondenti měli obavu, že bych získané informace mohla použít při rozhodování o dávkách hmotné nouze. Snažila jsem se oslovit respondenty různého pohlaví, rodinného stavu, počtu dětí, věku. Mezi respondenty jsou jednotlivci, matky samoživitelky, osoby bez přístřeší, osoby, které žijí s partnerem a osoby, které tvoří úplnou rodinu.

2.1.8 Harmonogram prací

Rozhovory byly provedeny v průběhu od srpna do listopadu v roce 2016, a to s osmi respondenty z cílové skupiny žadatelů hmotné nouze a s jedním zástupcem veřejné správy a čtyřmi zástupci neziskového sektoru. Všechna interview jsem provedla během měsíců srpna, září, října a začátkem listopadu a po zbytek měsíce listopadu jsem tyto rozhovory přepisovala a následně analyzovala.

2.2 Výsledky

Tato kapitola zpracovává a popisuje výsledky analýzy, která hledá odpovědi na dvě stanovené výzkumné otázky. U první výzkumné otázky jsem vycházela především z nestrukturovaného rozhovoru s vedoucí odboru sociálních věcí na Městském úřadě paní Evou S., která mě dále navedla na další zdroje informací a to z webových stránek města Železný Brod, webových stránek Krajského Úřadu Libereckého kraje, z webových stránek neziskových organizací a jejich informačních letáků, ze strategických dokumentů města Železný Brod. Tyto informace jsem doplnila o krátké nestrukturované telefonické rozhovory se zástupci neziskových organizací spolupracujících s městem Železný Brod.

Výzkum druhé výzkumné otázky pak navazuje na výsledky první. Při analýze druhé výzkumné otázky jsem vycházela z výpovědi respondentů z řad žadatelů o dávky hmotné nouze.

2.2.1 Popis lokality

2.2.1.1 Sociální problémy

Hlavním sociálním problémem, který Železný Brod trápil v minulosti a dosud trápí je nezaměstnanost, respektive dlouhodobá nezaměstnanost některých osob, ze kterých se pak stávají osoby nezaměstnatelné. Podle statistického úřadu Úřady práce v Libereckém kraji k 31. 8. 2015 vykazaly 6,50% podíl nezaměstnaných (Český, 2015a). Hlavním důvodem vysoké nezaměstnanosti je pomalý rozvoj podnikání. Ze studie Program rozvoje města ŽELEZNÝ BROD na období 2013 – 2021 vyplývá, že je zde především málo prostor vhodných k podnikání, a to kvůli tzv. greenfields². Největší nevyužitá průmyslová lokalita, je však pro podnikatele neatraktivní. Dalším důvodem vysoké nezaměstnanosti je podle studie nekvalifikovanost místních občanů, kdy část místních podnikatelů nemá k dispozici dostatečně kvalifikované a zručné zaměstnance. Vysoká nezaměstnanost také ovlivňuje sociální charakter obce. I přes to, že je z Železného Brodu celkem dobrá obslužnost do sousedních Semil a Turnova, zaostává v zaměstnanosti lidí za suburbiem Pěnčín, které je druhou nejlidnatější obcí v mikroregionu. Podle studie

² území, které dosud nebylo zastavěno a je využíváno jako zemědělská půda nebo jde o ryze přírodní plochy (ABZ: Slovník cizích slov)

se v nejbližší době neočekává, že nezaměstnanost klesne na 5 %, jako tomu bylo v roce 2005. V návrhovém bodu této studie je mimo jiné také to, že je třeba usilovat o větší zapojení občanů do veřejných záležitostí. „Aktivní obyvatelé zapojení do spolků a sdružení mohou pomoci při usměrňování činnosti veřejné správy na kvalitní výkony v nejpotřebnějších oblastech.“ Jako první bod v programovém cíli této studie je Opatření na podporu zaměstnanosti a podnikání. Odůvodněním je, že obyvateli města je otázka zaměstnání a pracovních příležitostí preferována jako nejdůležitější oblast života a současně je vnímána jako největší problém. Dalším programovým opatřením, které vyplývá ze studie, je Zvýšení efektivity spolupráce a podpora spolkové činnosti. Je zde myšlena spolupráce veřejné sféry s různými spolky, svazy. Jde o finanční podporu již stávajících spolků a navazování kontaktů s novými (Město, 2013a).

Výzkumem však bylo zjištěno, že nezaměstnanost v Železném Brodě klesá a klesá také počet dlouhodobě nezaměstnaných osob. Z rozhovoru z pracovníci Úřadu práce ČR, oddělení zaměstnanosti bylo zjištěno, že v současné době (dne 20.12.2016) je v evidenci 311 uchazečů o zaměstnání, což je 5,1 %. Dle mého názoru jen otázka času, kdy nezaměstnanost v Železném Brodě klesne na 5 % nebo i méně, a to i přesto, že studie Program rozvoje města Železný Brod na období 2013-2021 s takovým poklesem nepočítala. Pro srovnání, ke dni 20.12.2015 bylo v evidenci uchazečů o zaměstnání v Železném Brodě evidováno 428 osob. Dále bylo výzkumem zjištěno, že se v letošním roce podařilo zaměstnat mnoho dlouhodobě nezaměstnaných osob. Pracovnice zaměstnanosti uvádí, že to může být způsobeno změnou přístupu města Železný Brod k zaměstnávání osob na místo veřejně prospěšných prací. Dříve zde byli zaměstnávání stále stejní lidé evidovaní jako uchazeči o zaměstnání (vždy půl roku v evidenci a půl roku zaměstnaní), neboť již byli osvědčení a relativně spolehliví. Tento postup se však nelíbil Úřadu práce ČR ani samotným uchazečům o zaměstnání, protože o tato místa je v Železném Brodě z jejich strany velký zájem. Město Železný Brod se tedy od roku 2015 rozhodlo, že tato místa bude obsazovat lidmi, které doporučí zaměstnankyně oddělení zaměstnanosti. Tento krok vedl k tomu, že byly na určitou dobu najednou zaměstnány i ty osoby, které buď zaměstnavatelé odmítali, nebo ony samy neměly snahu být zaměstnány. Odmítnutí nástupu na doporučené místo veřejně prospěšných prací u města Železný Brod pak je důvodem k sankčnímu vyřazení uchazeče z evidence, a to na 6 měsíců. Jelikož jednou z podmínek, které musí plnit žadatel o dávky hmotné nouze, je, že musí být v pracovním či obdobném stavu a pokud není, pak alespoň jako

uchazeč o zaměstnání, vedlo jejich vyřazení k odejmutí nebo ponížení dávek hmotné nouze. Proto veřejně prospěšné práce uchazeči neodmítají. Pracovnice zaměstnanosti dále uvedla, že pozoruje trend, kdy uchazeči, kteří byli po nějakou dobu v pracovním vztahu, si pak snáze našli jiné stálé zaměstnání. Veřejně prospěšné práce jsou v Železném Brodě tedy úspěšným nástrojem pro boj s dlouhodobou nezaměstnaností, neboť lidi učí dlouho zapomenuté nebo nikdy nenaučené pracovní návyky.

Dalším problémem, který je v Železném Brodě, je dle mého názoru nedostupnost sociálních bytů. Z dostupných dokumentů města Železný Brod není jasné, kolik bytů město vyčlenilo pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. Na webových stránkách města je dostupná pouze směrnice města Železný Brod pro přidělování a pronajímání bytů. Z této směrnice vyplývá, že pro získání sociálního bytu musí uchazeči dle § 10 splňovat určité podmínky. Následující dvě mi připadají nejproblémovější:

1. všichni členové domácnosti musí mít na území Železného Brodu alespoň 5 let trvalý pobyt;
2. nikdo z členů domácnosti nesmí mít dluhy vůči městu (například na nájemném nebo odpadech)

Add 1) V tomto bodě spatřuji problém v tom, že z vlastní zkušenosti vím, že mnoho sociálně vyloučených osob se často stěhuje z jednoho města do druhého, neboť nejsou spokojeni právě s jejich bytovou situací. Městské byty většinou nedostanou a ty od soukromých osob bývají drahé nebo z hygienických důvodů nevhodné. Často proto 5 let v jednom městě nevydrží. Dalším problémem bývá také to, že si majitelé soukromých bytů často nepřejí, aby si zde nájemníci (tím spíš, pokud se jedná o sociálně vyloučené osoby), zřizovali trvalý pobyt, a to i přesto, že dle nového občanského zákoníku má nájemce právo si zřídit trvalý pobyt v bytě, kde má nájemní smlouvu i bez souhlasu majitele. V Železném Brodě je však praxe taková, že na příslušném odboru městského úřadu, trvalý pobyt nájemci bez souhlasu majitele nezřídí.

Add 2) Mnoho sociálně vyloučených osob v Železném Brodě má dluhy vůči městu, a to především na nájmu, pokud měli v minulosti městský byt, anebo na odpadech. Jedna z respondentek z řad žadatelů o dávky hmotné nouze uvedla, že bývalý pronajímatel sliboval hrazení odpadů za nájemníky, neboť tuto částku hradili v rámci služeb. Poté co se z bytu odstěhovala do jiného, zjistila, že má vůči městu na odpadech dluh (Martina H.). Majitel je tedy neplatil. Dle mého názoru by bylo vhodné, kdyby město v tomto bodě

udělalo výjimku, pokud potencionální žadatel o sociální byt, který má dluh vůči městu, projeví snahu dluh splatit, například sjednáním splátkového kalendáře.

Další podmínky, které musí uchazeč plnit, jsou například tyto:

1. celkový příjem rodinné domácnosti nesmí dosáhnout životního minima určeného zvláštním předpisem pro domácnosti zvýšeného o dvě třetiny (toto ustanovení se užije i na samoživitele), přičemž do příjmů se započítávají: průměrná mzda za posledních 6 měsíců, dávky SSP a výživné, podpora v nezaměstnanosti, všechny druhy důchodu, nemocenské dávky, příjem z podnikání,
2. uchazeč ani nikdo jiný v domácnosti nikdy neobdržel rozhodnutí o vyklizení bytu,
3. nesmí být vlastníkem nebo spoluvlastníkem objektu určeného k obývání.

Další problém spatřuji v tom, že sociální byty jsou k dispozici pouze o velikosti 1+0 nebo 1+1. Například tři z mých respondentek mají více než tři děti, proto o sociální byt ani žádat nechtějí. V neposlední řadě mi přijde také problematické to, že pokud si osoba zažádá o městský byt, ať již sociální či nikoli, pracovník pověřený bytovou agendou mu vypočítá, zda je z jeho příjmů schopen hradit stanovené nájemné. V případě sociálního bytu jde o 48 Kč/m² a normální byty jsou přidělovány obálkovou metodou. Do příjmů pro výpočet se nepočítají dávky hmotné nouze, a to ani dávka Dopltek na bydlení, která slouží výlučně k těmto účelům a pomohla by těmto lidem nájem uhradit (Město, 2015f). Pokud má tedy osoba pouze příjmy z dávek hmotné nouze a případně SSP, sociální byt jí z důvodu nízkých příjmů být přidělen nemůže. Toto mi přijde jako velký paradox.

Z výše uvedených důvodů mi tedy sociální byt v Železném Brodě připadá pro většinu osob, které tento byt potřebují, nedostupný. Pouze jedna z mých respondentek (Kateřina) si o byt v současné době žádá a zatím ani nemá vidinu toho, zda byt dostane. Ostatní respondentky ani netuší, že zde je možnost přidělení sociálního bytu a žádná z nich by nesplňovala všechny podmínky. Z rozhovorů vyplývá, že přitom byt přidělený od města, by dle jejich slov pomohl vyřešit jejich sociální situaci.

V Železném Brodě sociálně vyloučené osoby žijí převážně ve dvou lokalitách. Jedná se o lokalitu Poříčí, kde jsou městské byty, avšak v ne dobrém stavu. Druhou variantou jsou soukromé byty ve dvou velkých bytových domech, které vlastní pan Pytlíček. Zde žijí pouze osoby sociálně vyloučené a pouze Romové. Náklady na tyto byty jsou pro nájemníky vysoké a nejsou zde vhodné podmínky k bydlení. Vyskytují se zde štenice,

plíseň a majitel se o byty nijak nestará. Avšak mnoho sociálně vyloučených obyvatel Železného Brodu, nemá bohužel jinou možnost k ubytování, proto žijí zde.

2.2.1.2 Sociální služby pro osoby sociálně vyloučené

Partnerství veřejného sektoru a neziskových organizací je v Železném Brodě více než kde jinde nezbytné. Již z analýzy webových stránek města Železný Brod je patrné, že zde nejsou zřízeny žádné neziskové organizace, které by se zaměřovaly na moji cílovou skupinu. Působí zde spolky kulturní, sportovní, hasičské, církevní a sociální. Mezi sociální patří pouze spolek Český červený kříž (Železný Brod, Jirkov, Hrubá Horka³) a Sdružení zdravotně postižených Železnobrodská (Město, 2016d). Vedoucí odboru sociálních věcí paní Eva S. mi tento poznatek potvrdila. „V Brodě nejsou zřízeny žádné neziskovky, který by pomáhaly lidem na hmotný nouzi“ (Eva S.). V našem rozhovoru jsem se zmínila o spolku Červený kříž k němuž uvedla, že není v Železném Brodě aktivní, pouze jednou až dvakrát ročně pořádá charitativní sbírku oblečení, kterou zasílá na centrálu Červeného kříže, odkud je pak oblečení rozdáváno potřebným.

Z důvodu chybějících neziskových organizací zaměřujících se na poskytování sociálních služeb navazuje město Železný Brod spoluprací s neziskovými organizacemi z okolních větších měst. Jde především o Jablonec nad Nisou, Turnov, Semily. Tyto organizace působí v Železném Brodě v rámci terénních či ambulantních programů. Paní Eva S. uvedla, že princip je takový, že město spolupracuje vždy s jednou neziskovou organizací, která pokryje vždy jednu sociální skupinu. Sociální skupiny jsou následující: matky samoživitelky, osoby bez přístřeší, zdravotně postižení, drogově závislí. Dále uvedla, že spolupráce s neziskovými organizacemi vychází především ze Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb Libereckého kraje (Eva S.).

Plánování sociálních služeb ve spolupráci s Libereckým krajem začalo na Železnobrodsku v roce 2010. Na základě Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb Libereckého kraje 2009-2013, vypracovalo město Železný Brod první dokument v tomto území, který se zabývá analýzou stávajících sociálních služeb jako celkem a přináší konkrétní doporučení pro další rozvoj sociálních služeb v celém regionu, nazývaný se Komunitní plán sociálních služeb regionu Železnobrodsko pro období 2011 – 2015. V rámci individuálního projektu Libereckého kraje „IP 2 – Podpora střednědobého plánování a rozvoje kvality sítě sociálních služeb v Libereckém kraji“ působí

³ Části ORP Železný Brod

v ORP Železný Brod krajský koordinátor pro plánování sociálních služeb (Město, 2011e). Aktualizovaný komunitní plán není k dispozici. Paní Eva S. uvedla, že pracovní skupiny se na komunitním plánování schází dvakrát ročně a bohužel zatím nebyl čas vypracovat komunitní plán na nové období (Eva S.).

2.2.2 Popis spolupráce

Paní Eva S. uvedla, že na základě Komunitního plánu spolupracují s několika neziskovými organizacemi z okolních měst. Spolupráce vypadá tak, že si město vybere vždy jednu neziskovou organizaci, která se zaměřuje na určitou cílovou skupinu (viz. výše), tuto neziskovou organizaci pak skrze dotační příspěvky, které jsou dvakrát ročně, finančně podporuje. Vždy se jedná o neziskovou organizaci s registrovanou sociální službou dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tyto organizace jsou také vždy financovány mimo jiné z dotací Libereckého kraje. Paní Eva S. uvedla, že finanční podpora těchto neziskových organizací závisí na stávajícím politickém vedení města. Současné je od roku 2014 a přispívá v rámci dotací částkou 130 000,- Kč/rok právě vybraným neziskovým organizacím. Paní Eva S.: „*Hodně záleží na tom, jaký je vedení.*“ Já: „*A jaký je současný?*“ Eva S.: „*Jo, jo, je hodně sociální.*“ (Eva S.) Přešlé vedení města přispívalo částkou 65 000,- Kč/rok. Partnerské neziskové organizace pak na základě vyzvání odboru sociálních věcí města Železný Brod pomáhají s realizací sociální práce s vybranými klienty. Odbor sociálních věcí se na neziskové organizace obrátí ve chvíli, kdy pracovníci nemají kapacitu pro řešení jednotlivých případů (Eva S.). Jak jsem již uvedla v předešlé kapitole, při spolupráci se zaměřují na tyto cílové skupiny: matky samoživitelky, osoby bez přístřeší, zdravotně postižení, drogově závislí. Každou skupinu pak pokrývá jedna nezisková organizace, konkrétně se jedná o následující:

2.2.2.1 Most k naději, občanské sdružení – drogově závislé osoby

Jedná se o terénní sociální program pro drogově závislé a jejich blízké. Služby poskytují bezplatně a anonymně, bez registrace. Snižují rizika spojená s užíváním drog. Mezi jejich hlavní činnosti patří: testování na HIV, HCV a syfilis, poskytování mastiček (např. heparoid), mění použité stříkačky za čisté + poskytují dezinfekce, vodu, kyseliny, prezervativy, filtry, alobal ke kouření, zdravotnický materiál, želatinové kapsle, brčka na „šňupání“. Dále poskytují první pomoc a zdravotní ošetření, dámské hygienické vložky a těhotenské testy, základní sociálně-právní informační servis, kontakty na odbornou pomoc, K-centrum, detox, léčebnu, psychiatra atd. Pomáhají osobní asistencí – doprovod

na úřady nebo nemocnice. V rámci liberecké pobočky Mostu k naději jsou klientům k dispozici následující služby. K-centrum Liberec, jehož cílem je informovat klienty o rizicích spojených s užíváním návykových látek, vést klienty k co nejbezpečnější aplikaci drog a poskytovat jim služby, které vedou ke snižování fyzických i psychických sociálních rizik. Pomáhají klientům posilovat motivaci změnit svůj životní styl – život bez drog. Dále se podílí na ochraně veřejného zdraví a osvětové činnosti. Cílovou skupinou jsou osoby starší 15 let ohrožené závislostí na omamných a psychotropních látkách. Dále je zde Terénní program, který se specializuje na práci s uživateli omamných a psychotropních látek. Cílem činnosti je snižování sociálních a zdravotních rizik při zneužívání nelegálních drog pomocí principu „Harm Reduction“ (minimalizace škodlivých dopadů při užívání drog). Terénní pracovníci sami vyhledávají a kontaktují uživatele drog, snaží se je motivovat k využívání služeb, bezpečnější aplikaci drog či změně životního stylu či léčbě závislosti. Dále se snaží o předcházení sociálnímu vyloučení a ochranu veřejného zdraví například sběrem pohozených použitých stříkaček v ulicích a jejich bezpečnou likvidací a dále snahou o zamezení šíření infekčních onemocnění (HIV, Hepatitidy, Syfilis, apod.). Cílovou skupinou jsou jak rekreační uživatelé drog, tak drogově závislí a jejich blízcí. Další službou, která je poskytována v rámci organizace je sociální prevence pro Liberecký kraj. Jedná se také o terénní sociální program, který pomáhá s řešením naléhavých životních situací. Pracovníci poskytují informace, rady i přímou pomoc při řešení problémů například s bydlením, dluhy a exekucemi, se zaměstnáním, dále poskytují doprovod a krizovou intervenci (Most, 2011).

Z rozhovoru s vedoucím pracovníkem občanského sdružení Most k naději panem Pavlem jsem zjistila, že v Železném Brodě působí vždy dva terénní pracovníci, kteří zde dojíždějí každý čtvrtek. Dále uvedl, že v současné době je dostačující kontrola Železnobrodska jednou týdně, neboť zde mají pouze jednoho anonymního klienta. Pan Pavel neví, zda je to tím, že zatím v Železném Brodě nemají vybudovanou důvěru s drogově závislými nebo jich zde více není (Pavel). Vedoucí pracovnice odboru sociálních věcí paní Eva S. uvedla, že s občanským sdružením Most k naději sice spolupracují, avšak jde spíše o preventivní opatření, neboť se naštěstí v Železném Brodě drogově závislí nenachází, anebo pouze vzácně (Eva S.). V dokumentu Plán prevence kriminality města Železný Brod 2017-2020 je uvedeno, že terénní pracovníci z Mostu k naději mají do Železného Brodu docházet dvakrát týdně. Z uvedené SWOT analýzy je patrné,

že drogově závislí nejsou v Železném Brodě ani slabou stránkou ani možným ohrožením (Plán, 2016).

2.2.2.2 Naděje – osoby bez přístřeší

Město Železný Brod využívá službu terénního programu neziskové organizace Naděje – Streetwork. V Jablonci nad Nisou má dvě centra – Dům naděje za Plynárnou a Středisko Naděje Dlouhá. V rámci centra Dům naděje je provozován azylový dům (pro ženy a muže), noclehárna (pro ženy a muže), nízkoprahové denní centrum, terénní program streetwork (působící v Železném Brodě). Středisko Naděje Dlouhá je terénní program zajišťující sociální poradenství, doprovod, monitoring, nízkoprahová pomoc (potravin, hygienické potřeby a ošacení). Terénní program v sociálně vyloučených lokalitách je součástí Integrovaného programu Naděje, v rámci něhož je zařazen mezi terénní služby. Jeho posláním je pomáhat osobám ohroženým sociálním vyloučením při jejich stabilizaci a návratu k běžnému způsobu života. Cílem této služby je, aby uživatelé získali informace, podporu a kompetence pro řešení nepříznivé sociální situace (Naděje, 2017).

V Železném Brodě působí terénní sociální pracovník pan Karel. Uvedl, že v Železném Brodě působí již dlouho, jezdí sem 1-2 týdně dle potřeby. Má zde několik klientů, se kterými v rámci sociální práce pracuje (Karel). Paní Eva S. uvedla, že spolupráce s panem Karlem je na výborné úrovni a již pomohl několika sociálně vyloučeným osobám v jejich nelehké životní situaci (Eva S.). V dokumentu Plán prevence kriminality města Železný Brod 2017-2020 je uvedeno, že cílovou skupinou neziskové organizace Naděje jsou osoby bez přístřeší, v krizi, vracející se z výkonu trestu. Činnosti, které zajišťují v rámci spolupráce s městským úřadem v Železném Brodě, jsou: nízkoprahové denní centrum, noclehárna, ubytovna, terénní program, resocializační program (Plán, 2016). Paní Eva S. vidí problém v tom, že v Železném Brodě není pro osoby bez přístřeší a pro osoby vracející se z výkonu trestu azylový dům ani noclehárna. V rámci spolupráce s Nadějí tedy odkazují tyto osoby na azylový dům a noclehárnu v Jablonci nad Nisou. Paní Eva S. zjistila, že často jich tyto osoby nevyužívají, neboť z nejrůznějších důvodů nechtějí do Jablonce nad Nisou. A to i přes to, že sociální pracovník městského úřadu by zajistil doprovod klienta na autobus a v cílové stanici by si ho vyzvedl sociální pracovník Naděje, pan Karel. Jako důvody klienti uvádí například to, že v Železném Brodě mají rodinu, či přátele (Eva S).

Další službu, kterou v rámci spolupráce Naděje poskytuje, je potravinová pomoc. Městský úřad má k dispozici dlouho trvanlivé potraviny poskytnuté neziskovou organizací Naděje a po individuálním vyhodnocení situace může tyto potraviny poskytnout. Poskytnuté potraviny pak vykazuje zpět Naději (Eva S.).

2.2.2.3 Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje, o.p.s. – zdravotně postižení a rodiny s dětmi

Jde o terénní a ambulantní odbornou službu, která má sídlo v Jablonci nad Nisou. Centrum má pověření k výkonu sociálně právní ochrany dle zákona č. 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Centrum se dělí na čtyři hlavní poskytované služby. Odborné sociální poradenství, které nabízí podporu specializovaných poraden pro osoby se zdravotním postižením a seniory. Pomáhají klientů najít a realizovat cestu, která vede k řešení a zlepšení jejich obtížné životní situace. Další službou je poskytování osobní asistence doma osobám zdravotně postiženým již od tří let věku a seniorům. Třetí služba je Odlehčovací služba. Jde o odbornou a profesionální službu, která pomáhá klientům poskytnout čas na odpočinek a realizaci vlastních potřeb, kdy osoba o kterou pečují, může nadále zůstat ve svém prostředí. Mezi ostatní služby patří tlumočení, sociálně-právní ochrana dětí, půjčovna kompenzačních a rehabilitačních pomůcek. V rámci výkonu sociálně právní ochrany (působnost v Železném Brodě) mohou: vyhledávat děti, na které se zaměřuje sociálně právní ochrana podle § 6 (§ 10 odst. 1 písm. a⁴); pomoci rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě (§ 11 odst. 1 písm. a); poskytovat nebo zprostředkovat poradenství rodičům při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené (§ 10 odst. 1 písm. b); pořádat v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovu (§ 11 odst. 1 písm. c); zřizovat a provozovat zařízení odborného poradenství pro péči o děti (§ 40) (Centrum, 2017).

V rámci této neziskové organizace, navštěvuje dle potřeby Železný Brod sociální pracovnice paní Klára. Uvedla, že zde má několik stálých klientů, kterým pomáhá. Nejčastěji jde o doprovod na úřady, soudy; pomoc v případě dluhů různým společnostem a řešení situací týkající se bydlení. Dále uvedla, že někteří klienti pomoci chtějí, jiní zas nikoli a nevyvíjejí žádnou snahu se z obtížné životní situace dostat (Klára). Paní Eva S.

⁴ Zákona č. 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí

uvedla, že této neziskové organizaci zadává odbor sociálních věcí zakázky (předává klienty) a nezisková organizace musí městskému úřadu poskytnout zpětnou vazbu, jak klienta se sociálním pracovníkem spolupracoval. Tato zpětná vazba je povinná, neboť centrum má pověření k výkonu sociálně právní ochrany dle zákona č. 359/1999 Sb. Paní Eva S. uvedla, že pokud by klient nechtěl se sociálním pracovníkem z centra spolupracovat, může z toho odbor sociálních věcí vyvodit důsledky. Dále uvedla, že spatřuje problém v tom, že v rámci terénního programu působí pro celé území Jablonecka pouze jedna sociální pracovnice – Klára. I přesto, že spolupráce s ní je dle Evy S. dobrá, myslí si, že je jedna pracovnice málo (Eva S.).

2.2.2.4 *Compitum, z.s. – rodiny s dětmi*

Jde o terénní sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi. Spolek COMPITUM vznikl proto, aby podporoval rodiny potýkající se s obtížnou sociální situací. Cílem spolku je posílení rodičovských dovedností a emocionální podpora rodičů a dětí při řešení obtížných životních situací. Odborným pracovníkům, kteří navštěvují rodiny a poskytují konzultace a poradenství pomáhá tým dobrovolníků. Ti se věnují individuálně dětem a rodičům a prakticky jim pomáhají při realizaci doporučení. Služba je poskytována i formou doprovodu k úřednímu jednání. Pracují formou terénní sociální práce doplněné prací dobrovolníků. Sociální pracovnice jsou kvalifikované, dobrovolníci jsou školeni. Ti pak do rodin docházejí a pomáhají rodičům nebo dětem, podle potřeby rodiny (Compitum, 2016).

Oproti předešlé organizaci je tato založena na dobrovolnosti klientů, zda služeb využijí či nikoli. Paní Eva S. uvedla, že s touto organizací také oficiálně spolupracují, tzn., že dávají podněty terénní sociální pracovníci paní Jaroslavě, anebo dávají kontakt klientům, aby se na paní Jaroslavu v případě potřeby obrátili sami (Eva S.). Paní Jaroslava uvedla, že nejčastější prosba o pomoc ze strany klientů v Železném Brodě je doučování dětí (Jaroslava).

2.2.3 Strategické dokumenty

2.2.3.1 *Komunitní plán města Železný Brod 2011-2015*

Komunitní plán města Železný Brod je první dokument v tomto území, který se zabývá analýzou stávajících sociálních služeb. Přináší doporučení pro další rozvoj sociálních služeb. Komunitní plán vznikl ve spolupráci s Libereckým krajem v rámci

projektu „IP 2 – Podpora střednědobého plánování a rozvoje kvality sítě služeb v Libereckém kraji“. V rámci komunitního plánování sociálních služeb na Železnobrodsku pracují tři odborné pracovní skupiny zaměřené na seniory, osoby s handicapem a na rodinu, děti a mládež.

Komunitní plán města Železný Brod 2011 – 2015 si stanovil strategické cíle, které vyjadřují hlavní směry rozvoje sociálních služeb. Tyto strategické cíle vycházejí ze struktury cílových skupin uživatelů a jsou stanoveny na základě potřeb v území.

Prvním strategickým cílem, který si komunitní plán vytyčuje je: Dobrá dostupnost informací a osvěta v oblasti sociálních služeb. Cílem je vzájemná, všestranná spolupráce mezi poskytovateli sociálních služeb (i meziresortně) v rámci celého území, zvýšení odbornosti a dovedností zadavatelů a poskytovatelů sociálních služeb a informovanosti uživatelů všech cílových skupin, která zajistí, že dojde k počtu snížení osob, kterým nebude sociální služba poskytnuta.

Dalším z cílů je: Podpora a pomoc rodinám s dětmi, sanace rodiny. Tento cíl si jako hlavní problém vytyčuje to, že na Železnobrodsku chybí poradenské služby (psycholog, terapie pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy), dále zde soustavně nepůsobí organizace, která by poskytovala komplexní služby pro rodiny (sanace rodiny) i se zaměřením na finanční gramotnost. Cílem je dosažení sociální integrace v komunitách a snížení počtu osob ohrožených sociálním vyloučením.

Další cíl je: Podpora prevence vzniku nežádoucích sociálně patologických jevů mezi dětmi a mládeží - pomoc osobám ohroženým sociálním vyloučením. K naplnění cíle přispěje vznik nízkoprahového klubu pro děti a mládeže. Tím se rozšíří nabídka volnočasových aktivit pro cílovou skupinu, která osloví všechny kategorie dětí a mládeže. Součástí naplnění cíle je terénní práce s dětmi a mládeží, pohybující se v lokalitách výskytu nežádoucích sociálně patologických jevů.

Komunitní plán se ve svých strategických cílech zabývá také problematikou péče o seniory a integrace osob se zdravotním postižením (Město, 2011e).

2.2.3.2 Akční plán 2013

Akční plán pro rok 2013 vznikl v rámci projektu IP 3 „Rozšíření nástrojů pro podporu systému plánování sociálních služeb v Libereckém kraji“.

Plán je jednoduchým nástrojem pro řízení a kontrolu plnění rozvojových aktivit, které jsou schválené v komunitním plánu sociálních služeb Železnobrodsko a služeb s ním souvisejících 2011 – 2015.

Akční plán 2013 monitoruje plnění aktivit stanovených v Komunitním plánu města Železný Brod 2011 -2015. Informace jsou uváděné k datu 30. 9. 2012. Podle plánu se v roce 2012 povedlo zajistit informovanost veřejnosti o sociálních službách a službách souvisejících, aktivita byla dále ponechána i pro další období. Dále se podle plánu podařilo zajistit sociální služby pro skupinu osob ohrožených sociálním vyloučením a také zajištění aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a aktivita byla opět ponechána i pro další období. Dalším cílem, který byl vytyčen na rok 2012, bylo zřízení nízkoprahového klubu pro děti a mládež. Tento cíl je označen jako plněný pouze částečně, z důvodu hledání vhodného poskytovatele, poté co Liberecké romské sdružení o.s. ukončilo svoji činnost. Cíl vytvoření pracovního místa pro psychologa a odborné sociální poradenství je označeno také pouze za částečně plněné, protože stále probíhá vyhledávání vhodného odborníka v této oblasti. Obě tyto aktivity tedy nebyly v naplánovaném období splněny.

Dále Akční plán pro rok 2013 představuje přehled aktivit určených k přípravě realizace v roce 2013, včetně nákladů a zdrojů financování. Nicméně vzhledem k tomu, že není vydán další akční plán, není možné vyhodnotit, zda vytyčené aktivity byly naplněny či nikoli. Akční plán pro rok 2013 je posledním vydaným dokumentem, který monitoruje průběh Komunitního plánu města Železný Brod 2011-2015. I přesto, že Komunitní plán města Železný Brod 2011-2015 je již skončen, není vydaná žádná zpráva, která by zhodnotila, zda se podařilo splnit zadané strategické cíle. Nový komunitní plán nebyl vytvořen (Město, 2013c).

2.2.3.3 Plán prevence kriminality města Železný Brod 2017-2020

Tento dokument se skládá ze sedmi částí. První částí je úvod. Zde je popsána struktura prevence kriminality a úroveň preventivních aktivit. Druhá část se zabývá bezpečnostní analýzou. Třetí část pojednává o závěrech ze sociálně demografické analýzy. Čtvrtá část je zaměřena na závěry z institucionální analýzy. Pátá část se věnuje cílům a prioritám, konkrétně cílovým skupinám, prioritám, ve kterých bude Plán realizován, dále cílům a opatřením k naplnění priorit. Šestá část obsahuje kontrolu a hodnocení. Sedmá část se věnuje vysvětlení pojmů.

Na tento dokument upozornila při rozhovoru paní Eva S. a byl doplněním pro popis spolupráce neziskových organizací a Městského úřadu v Železném Brodě. Vzhledem k problematice řešené v této práci je dobré zmínit druhou prioritu Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Jedná se o snižování výskytu sociálně patologických jevů, které mohou vést ke kriminálnímu chování (především užívání alkoholických či nealkoholických drog, agresivitu, šikanu, rasovou nesnášenlivost, záškoláctví a počítačovou kriminalitu). Dále je zapotřebí zajistit vyhledávání rizikových klientů, možnost následné práce s nimi, zkvalitnit trávení volného času, zlepšení komunikace a součinnosti mezi jednotlivými subjekty pracujícím s mládeží (Město, 2016b).

2.2.4 Dílčí shrnutí

V ORP Železný Brod zcela jistě funguje vztah partnerství (mezi OOS a veřejným sektorem). Tento vztah je v této lokalitě důležitější než kde jinde, a to z toho důvodu, že ve městě nejsou pro sociálně vyloučené osoby zřízeny žádné neziskové organizace. Dle modelů struktur nestátních neziskových organizací od autorky Škarabelové (2002), se ten v Železném Brodě nejvíce podobá prvnímu modelu - regionální partnerství bez vnitřní struktury. Pro tento model je typická chybějící vnitřní struktura neziskového sektoru – fungují bez koalice či zastřešující organizace, jednájí každá sama za sebe a neexistující ucelená a koncepční práce s občanským sektorem ze strany veřejné správy a vyskytuje se většinou v malých obcích. V Železném Brodě je spolupráce s neziskovými organizacemi spíše nahodilá. Nepůsobí zde žádná zastřešující organizace, partnerství je zde navazováno spíše na základě letitých zkušeností se čtyřmi neziskovými organizacemi. Vedoucí odboru sociálních věcí paní Eva S. uvedla, že je s těmito organizacemi spokojena a dostatečně pokrývají potřeby místních občanů. Další znak tohoto modelu se však v Železném Brodě neobjevuje, je jím to, že zaměstnanci veřejné správy bývají členy místní neziskové organizace nebo jsou s ní nějak významně spojeni. V našem případě tomu tak není, neboť neziskové organizace spolupracující s městem nejsou přímo ve městě, sídlo mají v Jablonci nad Nisou a v Železném Brodě působí pouze v rámci svých terénních programů.

Vztah partnerství v Železném Brodě funguje tak, že ve městě působí v rámci terénních programů čtyři vybrané neziskové organizace, které vysílají terénní sociální pracovníky do Železného Brodu pomoci s řešením problémů, na které nemá tamní odbor sociálních věcí kapacitu. „Na oplátku“ zas městský úřad tyto čtyři organizace finančně

podporuje v rámci jejich dotačních programů, vyhlašovaných dvakrát ročně. Tyto čtyři neziskové organizace pokryjí čtyři cílové skupiny (rodiny s dětmi, osoby bez přístřeší, drogově závislí, osoby zdravotně postižené), na které se v rámci sociální práce město Železný Brod zaměřuje. Dle vyjádření vedoucí odboru sociálních věcí paní Evy je toto pokrytí dostatečné. Spolupráci vidí jako bezproblémovou a sociální práci terénních pracovníků neziskových organizací dostačující. V Železném Brodě jsou nejčastěji využívané služby Centra pro zdravotně postižené a Naděje.

Nedostatky jsou z pohledu města dva, a to chybějící nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, o kterém se již delší dobu s některými neziskovými organizacemi jedná; a chybějící azylový dům nebo noclehárna, pro osoby, které se ocitnou bez přístřeší anebo ukončili výkon trestu a nemají se kam vrátit. Z akčního plánu 2013 města Železný Brod je patrné, že vybudování nízkoprahového klubu pro děti a mládež na Železnobrodsku mělo město v plánu již v roce 2013. Z plánu 2013 vyplývá, že jde spíše o přání do budoucna, neboť zde nejsou vyčísleny náklady na toto zařízení. Paní Eva S. uvedla, že o zřízení již dříve město jednalo s neziskovou organizací Diakonie, působící v Jablonci nad Nisou, avšak ta stanovila pro město nepřiměřeně vysoký rozpočet na zřízení. *„Náklady na pořízení nízkopraháče vyčíslila Diakonie cca čtyřikrát vyšší než je roční rozpočet na podpoření všech neziskovek“* (Eva S.). Bohužel město Železný Brod nemá vypracovaný komunitní plán na nové období a ani akční plán, který by zhodnotil dosažení cílů stanovených v komunitním plánu na období 2011-2015. Nelze tedy říci, v jaké fázi je vybudování potřebného nízkoprahového zařízení v současné době. V komunitním plánu pro období 2011-2015 je uveden ještě další nedostatek, a to chybějící poradenské služby (psycholog, terapie pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy). Do současné doby se však tato služba nepodařila ve městě zřídit. Co se týká noclehárny či azylového domu, město Železný Brod neplánuje zřízení. Ve strategických dokumentech ohledně plánování sociálních služeb na Železnobrodsku není o tomto problému zmínka a i paní Eva S. uvedla, že by se takové zařízení v Železném Brodě „neuživilo“ (Eva S.).

Z výše zjištěných poznatků budu vycházet v další části mého výzkumu (2. výzkumná otázka). V této části budu zjišťovat, jaký význam má spolupráce čtyř neziskových organizací s městem Železný Brod v životě vybraných sociálně vyloučených osob a zda městem identifikované problémy (chybějící azylový dům, noclehárna, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež) jsou problémem i pro tyto osoby, nebo zda spatřují některé jiné nedostatky ve vztahu partnerství neziskových organizací a města Železný Brod.

2.2.5 Charakteristika respondentů

Martina B.

Žije s manželem a šesti dětmi v Železném Brodě. Očekává narození dalšího potomka. Paní Martina pobírá rodičovský příspěvek, její manžel má pracovní smlouvu, přesto příjmy domácnosti nepřesahují částku životního minima a pobírají dávky hmotné nouze, a to od roku 2006 (od platnosti zákona č. 110/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi - pozn. autora). Manžel má pracovní smlouvu s městem Železný Brod a je pracovníkem veřejně prospěšných prací. Na toto místo byl vybrán Úřadem práce ČR (oddělení zaměstnanosti), kdy byl již dlouhodobě v evidenci tohoto oddělení jako uchazeč o zaměstnání (déle než 6 měsíců). Manžel si tuto práci velmi pochvaluje. Paní Martina předtím než znovu otěhotněla, tak také toto místo u města chtěla získat, ale nesplňovala podmínku 6 měsíců v evidenci uchazečů o zaměstnání.

V současné době paní Martina s manželem, řeší jejich bytovou situaci, kdy s narozením dalšího potomka by jim jejich stávající byt již velikostně nestačil. Proto si podali žádost o městský byt. Pravidla pro přidělování bytů v Železném Brodě jsou obálkovou metodou, s tím, že žadatel dokládá příjmy za poslední půl rok. Další podmínkou je bezdlužnost vůči městu a trvalý pobyt na území Železného Brodu minimálně pět let. Paní Martina všechny tyto podmínky splňuje, proto si vyhlédli byt 3+1 v panelovém domě. Bohužel byt nedostali, neboť město spočítalo, že jejich příjmy nedosahují na to, aby mohli hradit nájemné, které navrhli. Uvedla, že se o získání městského bytu pokusí ještě v lednu 2017, kdy bude vyhlášeno další kolo výběrového řízení. Pokud opět neuspějí, pravděpodobně se odstěhují do většího města, protože v Železném Brodě nemohou najít vyhovující byt. Dále uvedla, že sociální byt jí nabídnut nebyl. Výzkumem bylo zjištěno, že by paní Martina s rodinou splňovala všechny podmínky pro získání tohoto bytu.

V minulosti se paní Martina potýkala se situací, kdy manžel podal návrh na úpravu výchovy a výživy jejich tří dětí. V této situaci se na ní obrátila sama sociální pracovnice z neziskové organizace Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje, paní Klára, a to proto, že řešila podání návrhu na úpravu výchovy a výživy s manželem paní Martiny (v té době žili odděleně). Uvedla, že pomoc od sociální pracovnice nepotřebovala a nechtěla, neboť se chtěla k manželovi vrátit. Naznačila, že se jí sociální pracovnice paní Klára spíše vnucovala. Ohledně podání návrhu na úpravu výchovy a výživy dětí manželem

uvedla, že si myslí, že paní Klára ovlivnila jeho názor na tuto věc a nebýt jí, tak by návrh nepodal. Paní Martina proto se sociální pracovníci paní Klárou spokojená příliš nebyla, dokonce se během rozhovoru zdálo, že na ní má zlost (při tomto tématu změnila tón hlasu).

Dále potřebovala poradit, jak řešit situaci, kdy otec jejích tří dětí nehradí na tyto děti výživné. V této věci se obrátila na pracovníci hmotné nouze, která jí odkázala na Policii ČR k podání trestního oznámení. Nakonec uvedla, že neziskové organizace nepotřebuje.

Barbora

Žije s nedávno narozenou dcerou v obci Loužnice. Slečna Barbora měla dříve pracovní smlouvu, poté jí muselo být lékařem vystaveno potvrzení o dočasné pracovní neschopnosti, neboť neplánovaně otěhotněla (rizikové těhotenství). V současné době pobírá peněžitou pomoc v mateřství, a protože jí tyto finance nepokryjí náklady na bydlení, pobírá dávky hmotné nouze.

Slečna Barbora taktéž řeší bytovou situaci, neboť stávající bydlení je pro matku s malým dítětem nevhodné – jsou zde problémy s vodou, které majitel neřeší, musí topit dřívím a uhlím v centrálním kotli, navíc je i přesto v bytě chladno. Dalším problémem je dle Barbory to, že žije v malé obci Loužnice, odkud se musí všude dopravovat autem, což je finančně nákladné. Řešením by pro ni bylo přestěhovat se do většího města, například Jablonec nad Nisou. Dříve řešila slečna Barbora také problém s dluhy, které přerostly až v exekuce. Poté, co si konečně našla zaměstnání (v Železném Brodě), rozhodla se pro vyhlášení osobního bankrotu. Uvedla, že v té době by jí velmi pomohlo, kdyby v blízkosti Železného Brodu, byla nějaká nezisková organizace, která by jí pomohla zdarma s oddlužením. S prosbou o pomoc v této situaci se obrátila také na odbor sociálních věcí v Železném Brodě, kde jí odkázali na občanskou poradnu Děčko v Jablonci nad Nisou. V této poradně jí však odkázali na finančního poradce, který jí s oddlužením pomohl, avšak ne zdarma.

Slečna Barbora je v evidenci hmotné nouze již od roku 2014, kdy v žádostech o dávky uváděla, že je osobou bez přístřeší – spávala různě po známých. Praxe na oddělení hmotné nouze je taková, že pokud žadatel je osoba bez přístřeší, musí jednou za dva měsíce docházet na sociální poradenství na odbor sociálních věcí. Slečna Barbora zde docházela po dobu cca jednoho roku. V rozhovoru se zmínila, že sociální pracovníce na tomto odboru jí příliš nepomohly. Barbora: „*Když jsem byla osoba bez přístřeší,*

docházela jsem jednou za dva měsíce na město.“ Já: „Co tam s Vámi dělali?“ Barbora: „V podstatě nic. Byla jí stále nabízena možnost prozatímního bydlení v azylovém domě v Jablonci nad Nisou (nezisková organizace Naděje) a exekuce s ní nikdo neřešil. Jiná možnost bydlení jí nabídnuta nebyla (například sociální byt). Uvedla, že azylový dům odmítala, neboť zde jsou dle jejích slov špinaví bezdomovci, kteří jsou opilí a smrdí. Dále uvedla, že by jí v té době pravděpodobně pomohla nějaká ubytovna nebo sociální byt v Železném Brodě, které zde bohužel chybí. Barbora: „Nabídlí mi azylový dům. To sem samozřejmě nepřijala, jsou tam feťáci, bezdáci. Já: Co Vám v Železném Brodě chybí?“ Barbora: „Nákej takovej dům, kde by bylo možný poradenství, přespání. Kde by se mohl ve dne v noci člověk obrátit.“

Dalším nedostatkem, který spatřuje v Železném Brodě, je to, že zde není žádné „mateřské centrum“. Po nedávném narození dcery prý často řeší situaci, kdy potřebuje během nákupů, či vyřizování úřadu apod. dceru nakojit, nebo si s ní někde odpočinout, nebo jí přebalit. V Železném Brodě takové centrum není. Ráda by se zde i setkávala s jinými matkami a probírala s nimi různá témata ohledně mateřství.

Kateřina

Paní Kateřina žije v rodinném domě v malé obci Veselí se svými čtyřmi dětmi. Na dávkách hmotné nouze je od roku 2014, a to z toho důvodu, že ona ani její přítel (dnes již bývalý) si nemohli ze zdravotních důvodů najít zaměstnání. Oba již několikrát žádali o invalidní důchod. Partnerovi nebyl několikrát přiznán a na podzim 2016 si našel zaměstnání, které má do současnosti. Paní Kateřina si o invalidní důchod žádala taktéž několikrát a až nyní po prodělané slabé mozkové mrtvici jí byl od prosince 2016 přiznán první stupeň. Do té doby měla pouze přiznanou sníženou pracovní schopnost. Uvedla, že nyní by se ráda ucházela o pracovní místo v místní chráněné dílně, kde by mohla pracovat pouze pár hodin denně.

Paní Kateřina žije v domě, který vlastní rodiče jejího bývalého partnera, který jí v nedávné době opustil. Z toho důvodu je v současné době jejím největším problémem bydlení, neboť bývalý partner požaduje, aby se co nejdříve z domu odstěhovala. Pomoc hledala u sociálního pracovníka na městském úřadě, kde je vedena v evidenci sociálně právní ochrany dětí. Ten jí odkázal na pracovníci bytového odboru města Železný Brod, aby si zažádala o sociální byt. Tato situace nastala během měsíce října 2016 a v současné době se nemá paní Kateřina stále kam odstěhovat. Pracovnice bytového odboru

po ní požaduje rozhodnutí o přiznání invalidního důchodu, oznámení o výplatě invalidního důchodu a rozhodnutí o svěření syna do vlastní péče. Neboť tyto dokumenty zatím paní Kateřina nemá, protože je vše v řízení, nemá nárok na sociální bydlení. „...*ta mi poradila* (vedoucí odboru sociálních věcí paní Eva S. – pozn. autora), *že mam jít si zažádala o sociální byt. To sem šla na bytovéj odbor (paní Brunclíková). S paní Brunclíkovou to pořád řešíme a potřebuju rozsudek od soudu o opatrovnictví a příjem od důchodu, nestačí hmotní nouze (Kateřina).*“ V rozhovoru s vedoucí sociálního odboru paní Eva S. uvedla, že neví, v jaké fázi je přidělení sociálního bytu paní Kateřině. Uvedla, že neví, jestli si paní Kateřina o byt žádala. Dalším problémem, který paní Kateřinu trápí ohledně nového bydlení, je kauce, neboť město po ní požaduje kauci ve výši třech nájmů, a to i přesto, že se jedná o sociální byt. Paní Kateřina uvedla, že finanční prostředky na kauci nemá a bude doufat, že by jí byl povolen splátkový kalendář.

Dále uvedla, že zkušenost s neziskovými organizacemi nemá žádnou, ani neví, co nezisková organizace je. „*Nikdo mi nedával žádný kontakty na neziskovky, ani nevím, že něco takovýho je*“ (Kateřina). Její současnou finanční situaci by dle jejích slov pomohlo to, kdyby jí byl přidělen v Železném Brodě sociální byt. V Železném Brodě jí nic nechybí, ráda by se sem nastěhovala, neboť z vesnice, kde v současnosti žije je špatné spojení do okolních měst a je to finančně nákladné. Dále by byla ráda, kdyby v Železném Brodě získala zaměstnání v chráněné dílně.

Andrea

Paní Andrea je na dávkách hmotné nouze s menšími přestávkami (občasná zaměstnání) od roku 2006. V současné době je vedena jako osoba bez přístřeší, a to od cca poloviny října 2016 a přespává různě po známých. Má tři děti, z toho dva má svěřené do vlastní péče a na jednoho má soudně stanovenou vyživovací povinnost neboť je svěřen do pěstounské péče matce paní Andrey. Na dávkách hmotné nouze je dle jejích slov proto, že po narození dětí již nemohla sehnat stálé zaměstnání. Můj názor však je (znám paní Andreu již tři roky), že nemá pracovní návyky a v zaměstnání jednoduše nevydrží. Její nejdější zaměstnání bylo u města Železný Brod jako pracovnice veřejně prospěšných prací, která trvala půl roku. Paní Andrea a tuto práci velmi stála a byla v ní spokojená. Avšak její zaměstnavatel s ní spokojen příliš nebyl, neboť měla velkou absenci (zjištěno o zaměstnankyně Úřadu práce ČR – oddělení zaměstnanosti).

Paní Andrea má v současnosti také velký problém s ubytováním. Dříve bydlela v bytovém domě soukromé osoby. Majitel tohoto domu jí pronajímal byt 1+1, který zcela potřebám rodiny nevyhovoval (malý, společné sociální zařízení s vedlejším bytem, štěnice, drahý), avšak paní Andrea jiný byt v Železném Brodě nebo okolí nesehnala. Od poloviny října 2016 jí majitel vystěhoval z tohoto bytu a do současné doby nemá kde bydlet. Její synové žijí u matky paní Andrey a ona se zdržuje různě po známých, jak uvedla. Děti jsou samozřejmě v evidenci sociálně právní ochrany dětí a paní Andree hrozí, že jí děti odeberou, pokud nesežene bydlení. Paní Andree v této situaci velmi pomáhá sociální pracovnice z Centra pro zdravotně postižené paní Klára. S paní Klárou jsem jako pracovnice hmotné nouze ohledně problému paní Andrey v kontaktu. Paní Klára uvedla, že v Železném Brodě není žádný volný byt. Jediné řešení je ubytovna v Jablonci nad Nisou, kde paní Klára vyjednala, že se paní Andrea může okamžitě nastěhovat. Paní Andrea však nebyla cca 14 dní k zastížení a neprojevila zájem svoji situaci řešit.

Paní Andrea spolupracuje s paní Klárou již dlouho. Paní Kláře byla paní Andrea doporučena sociálními pracovníky odboru sociálních věcí. Pomáhá jí se spoustou věcí. Paní Andrea uvedla, že především s vyřizováním úřadů, shánění nového bydlení, dvakrát jí poskytla potraviny (neboť si paní Andrea vyřídila dávky hmotné nouze pozdě). Paní Andrea přiznala, že by bez její pomoci většinu těchto věcí nezvládla a je ráda, že jí pomáhá.

Další zástupkyně neziskové organizace, která paní Andree pomáhá, je paní Jaroslava z organizace Compitum. Ta pravidelně dojíždí z Jablonce nad Nisou, aby doučovala obě děti. Paní Andrea je celkově s přístupem obou sociálních pracovnic spokojená a takováto pomoc jí vyhovuje.

Marcela

Respondentka Marcela žije v bytě soukromé osoby se svým manželem a osmi dětmi. Ve stejném domě žije také respondentka Eva H., a dříve zde žily také respondentky Martina B. a Martina H. Na dávkách hmotné nouze je od platnosti zákona o pomoci v hmotné nouzi, tedy od roku 2007. Nikdy neměla žádné zaměstnání, neboť od narození prvního dítěte již nepřetržitě pobírá rodičovský příspěvek.

V nedávné době měla paní Marcela problém se svojí nejstarší dcerou, která byla krátký čas umístěna do diagnostického ústavu. Nyní je pod dohledem sociálně-právní ochrany dětí. Uvedla, že jí ve všech věcech ohledně dětí pomáhají.

Dlouhodobě spolupracuje s paní Klárou z organizace Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje, která za nimi dojíždí přibližně jednou za měsíc. Tuto spolupráci má povinnou, neboť tato organizace má povolení k činnosti sociálně právní ochrany dětí, a pokud by s paní Klárou odmítla spolupracovat, hrozila by jí nějaká sankce ze strany městského úřadu. Paní Klára se snaží této respondentce pomoci především s vyřizováním záležitostí na úřadech a záležitostí týkající se bydlení. Z rozhovoru s paní Klárou jsem však zjistila, že paní Marcela o její pomoc příliš nestojí a je jí spíše na obtíž. Nastala například situace, kdy jí paní Klára chtěla pomoci s dluhy, které měla u energetické společnosti. Vyjednala za paní Marcelu splátkový kalendář a domluvila se s pracovníci na hmotné nouzi, že část dávky bude zasílána na tento dluh. Jediné, co měla paní Marcela udělat, bylo to, že měla jít na hmotnou nouzi vyplnit jeden formulář. Paní Kláře pan následně lhala, že to má na hmotné nouzi již vyřízené.

Paní Marcela je jediná respondentka, která je se svojí stávající situací spokojená a to i přes to, že má spoustu dluhů, nevyhovující bydlení a péče o osm dětí je pravděpodobně velmi náročná. V Železném Brodě jí nic nechybí a jak se zdá, tak pomoc ze strany sociálních pracovníků z neziskové organizace je jí spíše na obtíž.

Eva H.

Paní Eva H. je na dávkách hmotné nouze od té doby, co se jí narodilo první dítě. Uvedla, že důvod, proč je stále na dávkách hmotné nouze, je to, že jí nestačí rodičovský příspěvek na pokrytí všech nákladů. Děti má v současné době tři a vždy, když ukončila po čtyřech letech pobírání rodičovského příspěvku, tak znovu otěhotněla. Žije tedy se třemi dětmi v bytě soukromé osoby v Železném Brodě. Ve stejném domě žije také její maminka, sestra s rodinou, jeden bratr s přítelkyní a druhý bratr s rodinou. Dříve zde žila také její další sestra, která se nyní přestěhovala do jiného bytu.

Paní Eva H. uvedla, že jejím hlavním problémem je v současné době bydlení. Již téměř rok má problém se štěnicemi. Majitel již několikrát pozval deratizátora, avšak štěnice se objevují stále. S majitelem proto vede již dlouho spor, neboť deratizátor ji upozornil, že by bylo třeba zbourat jednu zeď a vyměnit dřevěné podlahy.

Majitel však nechce do domu investovat peníze. Proto si paní Eva H. hledá vhodnější bydlení, a to v Železném Brodě neboť zde má velkou část rodiny, která jí pomáhá. S tímto problémem jí pomáhá sociální pracovnice na městském úřadě – snaží se sehnat pro paní Evu H. starší nábytek za odvoz, protože ten taky musela kvůli štěnicím již několikrát vyhodit. Uvedla, že jiný byt jí ale hledat nepomáhá.

Tato respondentka je jednou z mála, která využívá služeb terénních pracovníků neziskových organizací. Konkrétně k ní docházela paní Klára z organizace Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje, která jim pomáhala vyřizovat úřady a shánět nový byt. V současné době ale paní Klára prý již do rodiny nedochází, protože dojížděla pouze jednou do měsíce kvůli velké vyčerpání – má na starosti Jablonec nad Nisou, Železný Brod, Tanvald. Proto její pomoc nahradila paní Jaroslava z organizace Compitum, která do rodiny dojížděla doučovat syna paní Evy H. Nyní jí pomáhá mimo doučování také se sháněním nového bytu a vyřizováním úřadů. Uvedla, že je se službami paní Jaroslavy nadmíru spokojená neboť se jím věnuje více než paní Klára a syn nyní nosí domů ze školy jedničky z matematiky a českého jazyka.

Dalším problémem, který u nich v rodině nastal, je šikana syna. Když v roce 2015 nastoupil do první třídy, objevila se ze strany spolužáků šikana, a to z důvodu toho, že je Rom. Proto paní Eva H. zařídila přestup na druhou základní školu, kde se zdálo být všechno v pořádku. Je tomu však pár týdnů zpět, co paní Eva H. zjistila, že syna opět šikanuje chlapec, který s ním jezdí autobusem do školy. Byla se s touto záležitostí svěřit sociálnímu pracovníkovi na městském úřadu a ten jí přislíbil pomoc. Dokonce se byl z vlastní iniciativy ráno podívat na autobusovém nádraží v Železném Brodě, aby zjistil, zda šikana pokračuje. Paní Eva H. jeho pomoc velmi oceňuje.

Dále uvedla, že by si velmi přála městský byt, ale má dluhy na odpadech jako všichni ostatní nájemníci z tohoto bytového domu, neboť majitel je za ně nehradí, jak slíbil a uvedl do nájemní smlouvy. Nikdy jí nebyl ze strany města nabídnut sociální byt ani o této možnosti nikdy neslyšela.

Martina H.

Paní Martina se přistěhovala do Železného Brodu v roce 2014. Dva roky bydlela v bytovém domě jako respondentky Eva H. a Marcela. S majitelem také měla neshody a proto, když se naskytl možnost jiného bytu, byla šťastná. Žije zde nyní s dvěma dcerami

a přítelem, který je otcem mladší dcery. Na dávkách hmotné nouze jsou v Železném Brodě evidováni od roku 2014. Uvedla, že nikdy neměla zaměstnání. Chvilí byla evidována jako uchazeč o zaměstnání, ale než našla vhodné tak podruhé otěhotněla.

I přesto, že se odstěhovali z bytového domu, ve kterém nebyli spokojeni, nejsou se svojí bytovou situací spokojeni ani nyní. Uvedla, že hradí vysoký nájem. Z vlastní zkušenosti vím, že nájem v tomto bytě vysoký není, ale jsou zde vysoké zálohy za energie a vodu, neboť majitelka bytu uvedla, že paní Martina energiemi příliš nešetří. Paní Martina by si však přála městský byt, který jí z důvodu dluhu na odpadech a krátkému trvalému pobytu na území Železného Brodu, nepřidělí.

Paní Martina nikdy nespolupracovala s pracovníky neziskových organizací působících v Železném Brodě, dokonce uvedla, že neví, co nezisková organizace je. Na odbor sociálních věcí na městském úřadu také nedochází. Uvedla, že s ničím pomoc nepotřebuje. Pokud nastane nějaká situace, se kterou si neví rady, pak by obrátila na svého přítele nebo rodiče. Finančně by jí pak vypomohl Úřad práce. Možnost využít sociálních pracovníků na městském úřadě nebo z neziskových organizací jí nenapadla.

Mária

Paní Mária žila v obci Huntířov s dcerami a přítelem. Jelikož se stala alkoholičkou, ocitla se v roce 2014 bez domova. Od této doby je žadatelem o dávky hmotné nouze. Od začátku roku 2016 si našla podnájem v bytě, kde si pronajímá pouze pokoj s tím, že kuchyň a sociální zařízení jsou pro všechny osoby společné. Úřad práce zasílá její dávky na bydlení přímo majiteli bytu a vypadá to, že se paní Márii daří v současné době lépe, ale problémy s alkoholem stále přetrvávají.

Stejně jako respondentka Barbora, musela jako osoba bez přístřeší docházet každé dva měsíce na městský úřad kvůli sociálnímu poradenství. Uvedla, že zde jí vždy nabídli pouze azylové bydlení v Jablonci nad Nisou, které odmítla, protože nechce bydlet v Jablonci nad Nisou. V Železném Brodě má několik kamarádů, které nechce opustit.

Kvůli alkoholu také nemůže sehnat zaměstnání. Jednou pracovala u města na pozici veřejně prospěšných pracích a kvůli požívání alkoholu během pracovní doby byla propuštěna. Nyní jí už zaměstnat nechtějí. Několikrát také byla pozvána na pracovní pohovor, kde jí opět nepřijali kvůli tomu, že byla pod vlivem. Uvedla, že by opravu moc chtěla pracovat, ale že nemá vůli to vydržet bez alkoholu dlouho.

S žádnou neziskovou organizací do styku nikdy nepřišla a se sociálními pracovníky z městského úřadu už nespolupracuje, neboť již není osobou bez přístřeší. Uvedla, že by jí bývalo pomohlo, kdyby byl v Železném Brodě azylový dům, nebo něco podobného, protože jí trvalo celkem dlouho, než nějaké bydlení v Železném Brodě sehnala. Dále by potřebovala někoho, kdo by jí pomohl posílit vůli k tomu, aby se z alkoholismu vyléčila.

2.2.6 Kategorie z analýzy

V této kapitole jsem analyzovala pomocí techniky otevřeného kódování rozhovory s 8 respondentkami. Z této analýzy mi vznikly 4 kategorie – Bydlení, Práce, Děti, Pomoc. Ke každé kategorii jsou uvedeny kódy, které do kategorie patří, dále je kategorie popsána a poslední odstavec je vždy její shrnutí.

2.2.6.1 Bydlení

Kódy: stěhování, sociální byt, nevyhovující byt, azylový dům, drahý nájem, městský byt

Tato kategorie je ústřední. To mě velmi překvapilo, neboť před výzkumem jsem myslela, že pro mé respondenty budou nejdůležitější peníze a budou je také nejčastěji ve svých odpovědích zmiňovat. Avšak 7 z 8 respondentek (pouze Marcela je spokojená) je nespokojeno se svými bytovými podmínkami a uvádějí, že lepší bydlení by jim pomohlo zlepšit jejich sociální situaci. Taktéž 7 z 8 respondentek by si přálo městský byt, avšak pouze jedna respondentka (Kateřina) ví o možnosti sociálního bytu a ráda by této možnosti využila. Bohužel dle jejích slov jde o zdlouhavý proces a zatím neví jistě, zda jí bude přidělen. O této možnosti se dozvěděla od sociálního pracovníka na městském úřadu (Kateřina) a přesto, že 7 z 8 respondentek sem dochází také (pouze Martina H. ne), tak jim o této možnosti nikdo neřekl. Z výzkumu vyplynulo, že by na sociální byt nebo obecně na městský byt neměla nárok žádná jiná respondentka pouze Kateřina. Ostatní mají buď dluh vůči městu (především na odpadech) – Eva H., Martina H., Marcela, Andrea, nebo nemají na území Železného Brodu trvalý pobyt alespoň 5 let – Mária, Barbora, Martina H., anebo nemají dostatečné finanční prostředky, kterými by nájem uhradili, protože do dokládání příjmu se nepočítají dávky hmotné nouze – Martina B, Kateřina (prozatím). Někteří mají kombinaci více nedostatků, které by měly splňovat pro získání městského bytu. Možná z toho důvodu, jim sociální pracovníci o možnosti sociálního bytu

neřekli. Domnívám se ale, že by jim právě oni měli pomoci odstranit překážky pro získání bytu.

Ve stávajícím bydlení respondentkám převážně vadí vysoký nájem, nehygienické podmínky pro bydlení, anebo velikost bytu. 3 z 8 respondentek dokonce buď v minulosti řešily, nebo řeší v současnosti problém s tím, že jsou osoby bez přístřeší. Jde o respondentky Barboru, Máriu a Andreu. Všechny tři se s tímto problémem obrátily na sociální pracovníky městského úřadu a všem třem byla nabídnuta možnost azylového domu v Jablonci nad Nisou z neziskové organizace Naděje. Všechny tuto možnost odmítly – Mária nechtěla odjet z Železného Brodu kvůli přátelům, Barbora má za to, že v azylovém domě jsou opilí bezdomovci, kteří smrdí, a Andrea raději pobývá a známých než aby bydlela po čas se svými dvěma dětmi v azylovém domě. Shodly se na tom, že v této těžké životní situaci by jim nejvíce pomohlo, kdyby byl podobný azylový dům k dispozici v Železném Brodě, nebo alespoň nějaká ubytovna nebo možnost levného ubytování na pár dní.

Z výzkumu tedy vyplývá, že v Železném Brodě jsou dva hlavní problémy ohledně bydlení, a to nedostupnost městských bytů pro osoby sociálně vyloučené, a to i sociálních. Druhým problémem je zde chybějící možnost levného ubytování pro osoby, které přijdou o střechu nad hlavou. Město sice spolupracuje s neziskovou organizací Naděje, která v rámci této spolupráce ubytovává tyto osoby v jejich azylovém domě, avšak málo kdo této možnosti využije. To vyplývá i z rozhovoru s vedoucí odboru sociálních věcí paní Evou S. Paní Eva S. však také uvádí, že pokrytí potřebných služeb neziskovými organizacemi, se kterými spolupracují, je dostatečné. Z výzkumu však vyplývá, že je zde prostor pro neziskovou organizaci k vybudování několika málo prostor k ubytování osob, které se ocitnou bez přístřeší. Tato nezisková organizace by mohla vzniknout přímo v Železném Brodě. Následně by se o tyto osoby mělo postarat samo město Železný Brod, a to lepší dostupností městských bytů.

2.2.6.2 Práce

Kódy: VPP, nemoc, dojíždění, alkohol, peníze

Tato kategorie samozřejmě úzce souvisí s předešlou, není však pro většinu respondentů prioritou, jako tomu je právě u kvalitnějšího bydlení. Z rozhovorů mi vyplývá, že nadpoloviční většina, tedy 6 z 8 respondentek neuvažuje nad tím, že by práce

a z ní plynoucí finanční prostředky, mohly být předpokladem pro lepší bydlení. Konkrétně jde o Martinu B., Martinu H., Evu H., Máriu, Andreu, Marcelu. Z jejich výpovědí je patrné, že jejich prioritou je bydlení. Kateřina má vidinu toho, že pokud by se přestěhovala do sociálního bytu v Železném Brodě, nemusela by za prací dojíždět a zároveň s tím, že jí byla nedávno přiznána invalidita, mohla by začít pracovat v chráněné dílně v Železném Brodě. Práce je pro ni v žebříčku hodnot nad bydlení, neboť si uvědomuje, že finanční prostředky plynoucí z pracovního vztahu by mohly vést ke kvalitnějšímu bydlení, než kdyby pouze pobírala dávky hmotné nouze. Kateřina také kdysi pracovala, avšak po propuknutí zdravotních problémů, kdy se jí často motala hlava, musela práci opustit, neboť to pro nic nebylo bezpečné. Barbora před tím než neplánovaně otěhotněla, začala pracovat. Právě si srovnala své priority a vyhlásila osobní bankrot, protože měla mnoho exekucí. Následně si našla bydlení, které jí vyhovovalo (dokud byla sama).

Zbylých 6 respondentek si nikdy aktivně práci nehledaly. Většina z nich nepřetržitě nebo jen s malými přestávkami pobírá rodičovský příspěvek. Kromě Andrey a Márie. Všechny ale mají společné to, že si přejí pracovat na veřejně prospěšných pracích v Železném Brodě. O jiné práci se v rozhovoru nezmínily. Některé z nich již touto zkušeností prošly. Jde o Máriu, se kterou byl krátce po nástupu do práce rozvázán pracovní poměr, neboť zde požívala alkohol. Andrea zde již také pracovala a byla velmi spokojená. Z rozhovoru s pracovníci oddělení zaměstnanosti však vyplývá, že zaměstnavatel nebyl příliš spokojen s Andreou, protože měla vysokou absenci. Ihned poté, co skončil pracovní poměr, Andrea přestala hradit nájem a majitel jí vyhodil z bytu. Proto je v současné době bez přístřeší a novou práci si nehledá. Zkušenost těchto dvou respondentek (Andrea, Mária) je v rozporu s výše uvedeným zjištěním, že veřejně prospěšné práce mají dobrý vliv na dlouhodobě nezaměstnané, protože je učí pracovním návykům a snáze si pak najdou dlouhodobé zaměstnání. Samozřejmě jde pouze o malý vzorek, proto z toho nemohou být vyvozeny závěry, že tomu tak není, ale je zajímavé, že obě respondentky, které na této pozici pracovaly, si pracovní návyky neosvojily.

U této kategorie je zajímavé, že většina respondentek (6 z 8) si neuvědomuje, že práce by jim pomohla s jejich hlavním problémem, tedy bydlením, které je pro 7 z 8 respondentek nejpálčivějším. Dalším zajímavým poznatkem je, že ač z výzkumu na předchozí výzkumnou otázku vyplývá, že veřejně prospěšné práce pomohly v Železném Brodě zredukovat dlouhodobě nezaměstnané osoby, u obou respondentek, které jako jediné

z 8 tuto zkušenost s veřejně prospěšnými pracemi mají (obě jsou již ve skupině dlouhodobě nezaměstnaných), se pracovní návyky naučit nepodařilo.

2.2.6.3 Děti

Kódy: centrum, svěřeni do péče, výživné, doučování, šikana, dávky hmotné nouze

Kromě respondentky Márii, která žije sama, mají ostatní respondentky děti, se kterými žijí. Kromě respondentky Martiny B., jsou všechny ostatní v době výzkumu samoživitelky. Všech 7 respondentek (kromě Márii), musely někdy řešit situaci, kdy chtěly nebo musely požádat soud o svěřeni dítěte do péče a určení výživného. Všechny byly pracovníci hmotné nouze odkázány na odbor sociálních věcí, aby jim v této situaci poradili sociální pracovníci. Některým z nich pomohli přímo na místě (Kateřina, Barbora, Martina H.), k některým poslali sociální pracovníci Kláru ze spolupracující neziskové organizace Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje, která jim s tímto návrhem pomohla u nich doma – jde o Martinu B., Evu H., Marcelu, Andreu. Pouze jedna respondentka (Martina B.) s touto pomocí nebyl příliš spokojena. Uvedla, že sociální pracovníce Klára po ní vyžadovala sepsání jakési smlouvy (o poskytnutí služeb), kterou nechtěla podepsat. Dále byl problém v tom, že na Martinu B. měla Klára vždy málo času, neboť do Železného brodu jezdila pouze jednou za měsíc a za Martinou B. chodila vždy až naposledy. Ostatní 3 respondentky byly s pomocí od Kláry spokojeni. Pracovnice Klára těmto třem respondentkám (Eva H., Marcela, Andrea) dále pomáhala s podáním trestního oznámení na otce jejich dětí, kteří nehradí výživné. Všechny tři se shodly na to, že samy by to nezvládly.

Polovina respondentek dále využívá služeb pracovníce Jaroslavy, která je z neziskové organizace Compitum a pomáhá v Železném Brodě s doučováním dětí. Jde o respondentky Martinu B., Evu H., Andreu a Marcelu. S touto pracovnící jsou respondentky spokojeni, avšak z rozhovorů jsem měla dojem, že tuto pomoc berou všechny jako samozřejmou. Neuvědomují si, že běžně je doučování placenou službou a pomoc neziskových organizací je v tomto případě nadstandartní pomocí, a to i proto, že doučující chodí za dětmi přímo domů.

Většina respondentek, které žijí s dětmi, si nemyslí, že by v Železném Brodě mělo být více vyžití pro děti. Pouze Barbora odpověděla, že jí zde po narození dcery chybí nějaké centrum, kde by mohla dítě nakojit, odpočinout si a navázat kontakty s jinými

matkami, aby s ní mohly sdílet své zkušenosti z rodičovství. Uvedla, že takové centrum není ani nikde poblíž v okolí. Ostatních 6 respondentek si myslí, že je v Železném Brodě dostatek možností pro aktivity dětí. Martina H. například odpověděla na přímou otázku Já: „*Chybí Vám v Železném Brodě nějaké aktivity pro děti?*“ Martina H. „*Ne, myslím, že pro děti je toho tady dost.*“ Tato odpověď mě velmi překvapila, neboť vím, že její dcera (7 let) nenavštěvuje žádný kroužek ani nevyužívá doučování paní Jaroslavy. Myslím, že těchto šest respondentek se k situaci aktivit pro děti staví tímto způsobem proto, že vědí o možnosti dávky hmotné nouze (Mimořádná okamžitá pomoc), která slouží mimo jiné také na činnosti sociálně právní ochrany dětí, a to právě na kroužky, školní potřeby, různé školní akce (lyžařský kurz, škola v přírodě, exkurze). 5 respondentek (kromě Martiny H.) si pravidelně žádosti o tyto dávky podává. Dle mého názoru tím, že mají všechny kroužky, které jsou zpoplatněné, hrazeny z dávek hmotné nouze, nepocítují potřebu, aby tyto kroužky provozovaly neziskové organizace. Bylo by zajímavé porovnat odpovědi mých respondentů s respondenty z cílové skupiny osob, kteří nedosáhnou životním minimem na dávky hmotné nouze, avšak se k této hranici svými příjmy přibližují.

Tato kategorie není pro respondentky, které mají děti (7 z nich) nijak zvlášť zásadní a problémová, a to i přesto, že nejvíce služeb, které poskytují spolupracující neziskové organizace, využívají právě v oblastech týkajících se dětí. Takovou službu někdy využilo nebo stále využívá 5 z nich, pouze Martina H. a Barbora nikoli. Barbora by ale na rozdíl od Martiny H. o službu neziskové organizace v podobě mateřského centra ocenila. Z rozhovorů ohledně dětí jsem měla dojem, že doučování dětí nebo rady ohledně výživného berou spíše jako samozřejmost, než nějakou službu navíc. Na problémy týkající se dětí jsem se musela ve většině případů sama doptávat. Navíc fakt, že dítě potřebuje doučování, nebo to, že si nevědí rady se sepsáním návrhu na úpravu výchovy a výživy navíc bez gramatických chyb, většina z nich nepovažuje za problém, ale běžnou věc. Ve většině případů byly sociální pracovníce Klára a/nebo Jaroslava do rodin poslány sociálními pracovníky z městského úřadu v Železném Brodě, nebo si je pracovníce vyhledaly samy. V tomto bodě vidím spolupráci neziskových organizací (konkrétně Compitum a Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje) jako nejdůležitější a nejvíc potřebnou. Samy respondentky (kromě Barbory) spolupráci nijak nevnímají. Možná by jí začaly vnímat až tehdy, kdyby v Železném Brodě neziskové organizace přestaly působit. Dle mého názoru, je zde vidět, že spolupráce s neziskovými organizacemi je pro Železný Brod velmi důležitá. V tomto případě vypadá tak, že se osoba obrátí

s prosbou o pomoc na odbor sociálních věcí, zde tento problém buď vyřeší, anebo upozorní sociální pracovníci z partnerské neziskové organizace, aby zajistila pomoc ona. V případě pracovnice Kláry musí pak nahlásit sociálně právní ochraně dětí výsledek. V tomto případě si myslím, že je dokonce terénní služba nedostačující, neboť pracovnice Klára do Železného Brodu dojíždí pouze jednu za měsíc a pracovnice Jaroslava třikrát až čtyřikrát do měsíce. Samy některé respondentky se zmínily, že na ně má pracovnice Klára většinu málo času (například Martina B.). Z výzkumu k první výzkumné otázce vyplývá, že město Železný Brod vidí jako potřebné vybudovat nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Respondentky (6 z nich) takové zařízení nevidí jako nutné. Z mého pohledu by však bylo velmi užitečné, mohl by zde například působit dobrovolník/sociální pracovník, který by děti mohl doučovat. Dále by zde byla potřeba poradna pro rodiče s dětmi. Tuto funkci nyní zastává několik lidí dohromady paní Klára, paní Jaroslava, sociální pracovníci na městském úřadě a pracovnice na hmotné nouzi. Toto vyplývá z výpovědi respondentek, které odpovídaly na otázku, ke komu si chodí pro rady. U této kategorie vidím tedy prostor, pro realizaci neziskové organizace v Železném Brodě k vybudování nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, neboť terénní služby jsou v tomto případě nedostačující. A to i přesto, že 6 respondentkám se zdají být služby pro děti dostačující. Tento krok by jistě zejména ocenili sociální pracovníci odboru sociálních věcí, zaměstnanci oddělení hmotné nouze a terénní pracovníci partnerských neziskových organizací, neboť by jim ubyly povinnosti. Z výzkumu vyplývá, že respondentkám je jedno, od koho radu nebo pomoc ohledně dětí získají.

2.2.6.4 Pomoc

Kódy: město/stát, neziskovky, rodina

Poslední kategorie popisuje to, jak by se respondentky zachovaly, pokud by u nich nastala nějaká nečekaná, nepříjemná situace, se kterou by si nevěděly rady, na koho by se v případě takovéto situace obrátily. Bylo zjištěno, že většina (5 respondentek - Kateřina, Martina B., Eva H., Mária, Marcela) si takovou situaci spojují s financemi. Více méně se shodly na tom, že pro ně taková situace znamená to, že nemají na určitou věc nebo službu peníze. Řešení vidí v tom, že si půjdou zažádat na hmotnou nouzi o Mimořádnou okamžitou pomoc. Kateřina by se navíc obrátila také na sociálního pracovníka sociálně právní ochrany dětí. 2 respondentky (Martina H., Barbora), by se pak v takovém případě obrátily na rodinu, o které vědí, že jim vždy pomůže. Pouze

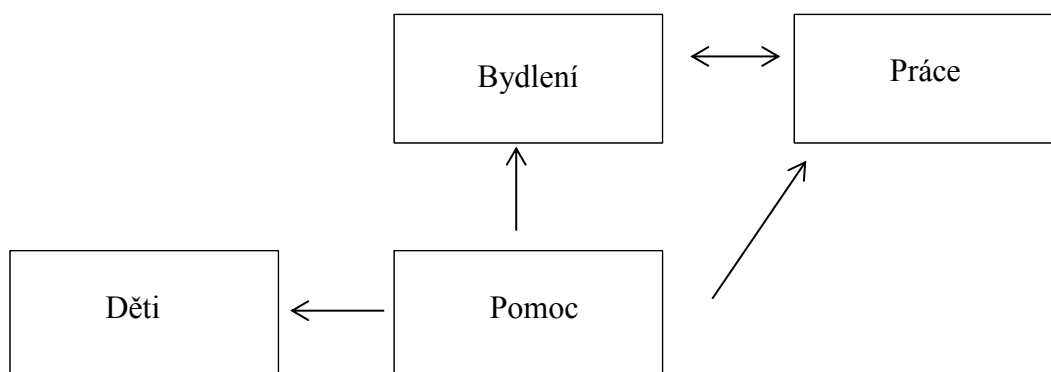
1 respondentka (Andrea) by se obrátila na sociální pracovníci Kláru z neziskové organizace, která s Andreou velmi intenzivně pracuje, a to zejména (v době rozhovorů) na hledání vhodného ubytování pro ni a její dvě děti. Bohužel realita je taková, že Andrea se sice obrátila na pracovníci Kláru s prosbou o pomoc, avšak pracovníce Klára se následně obrátila na pracovníci hmotné nouze s tím, že požaduje pro paní Andreu dávku na složení jistoty k nájemní smlouvě, kdy jí bylo vysvětleno, že paní Andrea na tuto dávku nárok z různých důvodů nemá. Následně sama pracovníce hmotné nouze paní Andree vyhledala možnosti jiných neziskových organizací z okolí, které také poskytují finanční prostředky na složení jistoty k bytu a dále zařídila paní Andree možnost prozatímního ubytování v ubytovně v Jablonci nad Nisou.

Z této kategorie vyplývá, že respondentky zatím nemají přílišnou důvěru v pracovníky partnerských neziskových organizací. 7 z 8 respondentek hledají pomoc u pracovníc hmotné nouze nebo rodiny, přičemž většina z nich spíše u pracovníc hmotné nouze. Na neziskovou organizaci by se obrátila pouze jedna, přičemž pomoc stejně nakonec přišla ze strany hmotné nouze. Zde vidím také potenciál zřízení neziskové organizace, a opět to v podobě poradenství. V Železném Brodě by byla potřeba vztyčná osoba, která by osoby vždy odkázala na správná místa a pomohla jim najít jinou variantu než to, že si v každé tíživé situaci půjdou zažádat o dávku hmotné nouze (Mimořádná okamžitá pomoc).

2.2.7 Dílčí shrnutí

2.2.7.1 Schéma

Tabulka 3 - schéma analýzy kategorií

2.2.7.2 Analytický příběh

Jako ústřední kategorii z pohledu respondentek vidím Bydlení. Tato kategorie s kategorií Práce, jsou ty, které se jako jediné ovlivňují navzájem. Respondentky vnímají špatnou kvalitu bydlení jako nejpálčivějším problémem. Ty, které žijí v okolních vesnicích, uvádějí, že pokud by se přestěhovaly do města Železného Brodu, snáze by si našly zaměstnání. Některé respondentky žijící v Železném Brodě by zas byly ochotné se přestěhovat do jiného města, neboť v Železném Brodě nemohou sehnat kvalitnější bydlení. Většina z respondentek si však neuvědomují, že pokud by nejdříve sháněly zaměstnání, měly by poté více finančních prostředků na kvalitnější bydlení.

Po vytvoření schéma kategorií je patrné, že ústřední kategorií po analýze tohoto schéma je kategorie Pomoc, která jako jediná ovlivňuje zbylé tři kategorie. Se zaměstnáním (kategorie Práce) se snaží respondentkám pomoci Úřad práce, tedy zástupce veřejné sféry, a to především v podobě veřejně prospěšných prací. Pomoci respondentkám v záležitostech týkajících se dětí (kategorie Děti) může jak neziskový sektor – spolupracující organizace s městem Železný Brod, tak odbor sociálních věcí, respondentky většinou využívají obou variant. U vztahu kategorií Pomoc a Děti je nejlépe vidět probíhající spolupráce mezi neziskovými organizacemi a městem, kdy město vyzve zástupce neziskové organizace (terénního pracovníka), aby došel do rodiny, která potřebuje pomoci s určitým problémem. Následně tato organizace podá městu zpětnou vazbu o tom, jak rodina s pracovníci spolupracovala. V případě organizace Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje je tato zpětná vazba pro ně povinná, v případě organizace Compitum tuto povinnost nemají, avšak v rámci dobrých vztahů, to také hlásí. Na základě vztahu mezi těmito kategoriemi se ukázalo, že pomoc ze strany neziskových organizací v záležitostech týkajících se dětí není v rámci terénních pracovníků dostatečná. Zástupce organizace Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje je natolik vytížen, že do Železného Brodu dojíždí pouze jednou měsíčně. Ohledně bydlení (kategorie Bydlení) jim pomáhá (kategorie Pomoc) většinou zástupce neziskové organizace, pokud do rodiny dochází (v 5 případech z 8), v případě osob bez přístřeší je to potom odbor sociálních věcí. Po finanční stránce vidí pomoc v podobě dávek hmotné nouze.

2.2.8 Shrnutí výsledků

2.2.8.1 1. výzkumná otázka

Jak spolupracuje občanský a veřejný sektor v obci s rozšířenou působností Železný Brod v oblasti sociálních služeb?

Město Železný Brod navazuje s vybranými neziskovými organizacemi partnerský vztah. Pro tuto obec je tato spolupráce důležitá, neboť přímo v Železném Brodě žádná nezisková organizace poskytující služby osobám sociálně vyloučeným nesídlí. Neziskové organizace zde působí v podobě terénních pracovníků, kteří v určitých intervalech do města dojíždějí. Město začalo rozvíjet spolupráci s neziskovými organizacemi v roce 2011 na základě vypracování Komunitního plánu města Železný Brod 2011-2015. Komunitní plán města Železný Brod je první dokument v tomto území, který se zabývá analýzou stávajících sociálních služeb a bohužel i zatím posledním. Přináší doporučení pro další rozvoj sociálních služeb a vznikl ve spolupráci s Libereckým krajem v rámci projektu „IP 2 – Podpora střednědobého plánování a rozvoje kvality sítě služeb v Libereckém kraji“. Město Železný Brod v současné době spolupracuje se čtyřmi neziskovými organizacemi, které pokryjí čtyři cílové skupiny osob sociálně vyloučených. Osoby bez přístřeší - Naděje, drogově závislé osoby – Most k naději, zdravotně postižené osoby – Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje a rodiny s dětmi - Compitum. Všechny tyto organizace sídlí v sousedním Jablonci nad Nisou a vysílají v rámci spolupráce s městem Železný Brod terénní pracovníky. „Na oplátku“ zas město Železný Brod podporuje tyto čtyři vybrané neziskové organizace finančně, a to v rámci vyhlášených dotací dvakrát ročně. Z rozhovoru s vedoucí odboru sociálních věcí paní Evou S. bylo zjištěno, že tyto čtyři organizace byly vybrány, na základě pozitivní dlouholeté zkušenosti. Dále dle paní Evy S. tyto čtyři organizace dostatečně pokryjí potřebu služeb ve městě Železný Brod a spolupráci neplánují v blízké budoucnosti měnit.

2.2.8.2 2. výzkumná otázka

Jaký dopad má spolupráce neziskového a občanského sektoru v obci s rozšířenou působností Železný Brod na vybrané sociálně vyloučené občany v této oblasti?

Jak již bylo zmíněno v odpovědi na předešlou výzkumnou otázku, v Železném Brodě působí pouze terénní pracovníci partnerských neziskových organizací. Vybrané respondentky mají zkušenosti především s organizací Centrum pro zdravotně postižené

Libereckého kraje, v rámci které dojíždí do Železného Brodu sociální pracovníce Klára a s organizací Compitum, která vysílá do Železného Brodu pracovníci Jaroslavu. Organizaci Most k naději neznají a méně než polovina respondentek slyšela o organizaci Naděje a to v souvislosti s tím, že je na jejich azylový dům v Jablonci nad Nisou odkázal sociální pracovník městského úřadu v Železném Brodě, když byly osobami bez přístřeší. Všechny tyto respondentky tuto možnost ale odmítly, proto s touto organizací nemají přímou zkušenost. Pokud respondentky využívají služeb neziskových organizací, pak tato spolupráce byla vyvolána buď sociálním pracovníkem na městském úřadě v Železném Brodě, anebo samotnými pracovníci těchto organizací Klárou a Jaroslavou. Samy respondentky si aktivně v tomto sektoru pomoc nehledaly.

Pokud respondentky potřebují s něčím poradit nebo pomoci, obrátí se ve většině případů na sociální pracovníky města Železný Brod nebo na pracovníce hmotné nouze v Železném Brodě. Je zajímavé, že i přesto, že neziskové organizace hrají v životě některých respondentek – celkem 5 – velkou roli (kolikrát bez jejich pomoci neobešly) nepřisuzují tomu tyto respondentky přílišný význam. Jejich pomoc berou spíše jako automatickou. Velký nedostatek v Železném Brodě spatřuji ohledně možnosti ubytování a to proto, že zde nejsou pro sociálně vyloučené osoby dostupné městské byty, a to ani sociální. 7 z 8 respondentek ani netušilo, že zde taková možnost je. Další nedostatek, který zde spatřuji, je právě ve spolupráci mezi neziskovými organizacemi a městským úřadem. Pro osoby bez přístřeší je k dispozici pouze azylový dům neziskové organizace Naděje v Jablonci nad Nisou. Sem ale všechny respondentky - 3, které v minulosti byly bez přístřeší, odmítly jet. Naopak by ocenily možnost dostupného (levného) dočasného bydlení přímo v Železném Brodě. Spolupráce založená na vysílání terénních pracovníků mi přijde nedostatečná především v rámci poskytování služeb týkajících se dětí. Nedostatečnost spatřuji v tom, že pracovníce Klára, která pomáhá respondentkám především v oblasti dětí, ale i například bydlení, dojíždí do Železného Brodu pouze jedenkrát měsíčně. Pracovnice Jaroslava, která pomáhá rodičům s doučováním dětí, dojíždí až čtyřikrát, což mi ale stále přijde nedostačující. Některé respondentky si i stěžovaly na nedostatek času ze strany pracovníce Kláry. Dle mého názoru zde chybí nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, v rámci kterého by mohlo přímo v Železném Brodě fungovat doučování dětí a profesionální poradce, jako jakýsi „rozcestník“, který by osobám buď pomohl přímo, anebo je odkázal na konkrétní osobu.

Oba tyto záměry v Železném Brodě v rámci Komunitního plánu 2011-2015 byly, avšak do současné doby se je nepodařilo zrealizovat.

Celkově respondentky příliš spolupráci mezi městským úřadem a neziskovými organizacemi nevnímají, což je s podivem, neboť spousta z nich by se bez jejich pomoci neobešla. Většina z nich ani neví, že jde o pracovnice z neziskových organizací a často ani to, za jakých podmínek s nimi začali spolupracovat. Pomoc od nich ale vítají.

Závěr

Na závěr bych ráda uvedla, že studií literatury na toto téma jsem zjistila, že většina autorů se věnuje problematice spolupráce neziskových organizací a veřejné správy na státní úrovni. Tato práce však zkoumá tuto spolupráci na úrovni regionální. Jako relevantní literatura pro toto téma se mi zdá především od autorky Škarabelové v příručce pro zastupitele krajů, měst a obcí. Z výzkumu vyplývá, že dle jejího rozdělení modelů struktur nevládních neziskových organizací se v Železném Brodě jedná o regionální partnerství bez vnitřní struktury. Pro tento model je typická chybějící vnitřní struktura neziskového sektoru – fungují bez koalice či zastřešující organizace, jednájí každá sama za sebe a neexistující ucelená a koncepční práce s občanským sektorem ze strany veřejné správy a vyskytuje se většinou v malých obcích. V Železném Brodě je spolupráce s neziskovými organizacemi spíše nahodilá. Nepůsobí zde žádná zastřešující organizace, partnerství je zde navazováno spíše na základě letitých zkušeností se čtyřmi neziskovými organizacemi. Vedoucí odboru sociálních věcí paní Eva S. uvedla, že je s těmito organizacemi spokojena a dostatečně pokrývají potřeby místních občanů. Další znak tohoto modelu se však v Železném Brodě neobjevuje, je jím to, že zaměstnanci veřejné správy bývají členy místní neziskové organizace nebo jsou s ní nějak významně spojeni. V našem případě tomu tak není, neboť neziskové organizace spolupracující s městem nejsou přímo ve městě, sídlo mají v Jablonci nad Nisou a v Železném Brodě působí pouze v rámci svých terénních programů. Ostatní literaturu použitou v teoretické části práce bohužel nemohu diskutovat s výsledky výzkumu, neboť hovoří o spolupráci právě na státní úrovni.

Dle mého názoru jsem pomocí výzkumu zodpověděla obě stanovené výzkumné otázky a naplnila tak cíl práce. Výzkum by v budoucnu mohl být rozšířen o srovnání s výpověďmi respondentů, kteří nejsou pouze z cílové skupiny osob pobírajících dávky hmotné nouze, neboť věřím, že služeb neziskových organizací působících v Železném Brodě využívají i jiné skupiny obyvatel. Například by mohlo být zajímavé porovnat odpovědi s vybranými osobami, které se svými příjmy přibližují hranici životního minima, avšak na dávky hmotné nouze nedosáhnou. Výsledky výzkumu bych ráda využila ve svém zaměstnání, kdy mohu žadatelům nyní poskytnout více informací a odkázat je na patřičné osoby, neboť jsem i díky výzkumu získala mnoho užitečných kontaktů. Dále bych výsledky chtěla prezentovat vedoucí odboru sociálních věcí v Železném Brodě paní Evě S.,

navrhnout jí spolupráci s více neziskovými organizacemi věnujícími se rodinám s dětmi a následně i řediteli bytového podniku Železného Brodu a pokusit se řešit situaci ohledně bydlení pro sociálně slabé osoby v Železném Brodě. Dále z výsledků vyplývá, že by bylo v Železném Brodě užitečné vytvořit pracovní místo v rámci odboru sociálních věcí, kde by pracovník sloužil jako „rozcestník“, neboť obyvatelé Železného Brodu v případě náhlé nečekané situace většinou požadují finanční pomoc z dávek hmotné nouze. Přitom nevědí, že často existuje i alternativní řešení v podobě jiných neziskových organizací (ne partnerských) v okolí Železného Brodu, které jim situaci pomohou vyřešit. Například mám na mysli organizace poskytující příspěvky spojené s bydlením (jistoty, nečekané nedoplatky na energiích atd.), dále organizace poskytující potravinové pomoci, oblečení nebo nábytek. V současné době funkci tohoto „rozcestníku“ částečně suplují pracovníci hmotné nouze.

Seznam literatury:

ABZ: Slovník cizích slov. *Greenfield*. [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/greenfield>.

Benáček, Vladimír, Pavol Frič, Martin Potůček. 2008. Klíčové formy regulace ve vzájemných vztazích. In: *Strategické volby pro českou společnost: teoretická východiska*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 105-194.

Centrum zdravotně postižených Libereckého kraje. 2017. [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.czplk.cz/redakce/index.php?xuser=&lanG=cs&portal=90&slozka=1279>.

Cesta k zákonu. 2017. *Mít svůj domov* [online]. [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.mitsvujdomov.cz/cestakzakonu>

Compitum. 2016. [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.compitum.eu/>

Český statistický úřad. 2015a. *Nezaměstnanost v Libereckém kraji k 31. 8. 2015*. [online]. [cit. 2016-01-05]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/150909_nezam.

Český statistický úřad. 2015b. *Vývoj částek životního minima v ČR od 1991*. [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/13340774+3201814_1312.pdf/e953df8d-52ed-4ec3-b83f-03f51fea0d35?version=1.0.

Dohnalová, Marie. s.d. *Nevládní a neziskové organizace a sociální politika: ve výuce katedry sociální pedagogiky*. : 8-12. [online]. [cit. 2016-01-05]. Dostupné z: <http://dspace.specpeda.cz/bitstream/handle/0/968/08-12.pdf?sequence=1>.

Duková, Ivana, Martin Duka, Ivanka Kohoutková. 2013. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada

Frič, Pavol. 2010. „Stát a neziskový sektor v ČR“. In Antoine Marès (Ed.). *Vznikání demokratické praxe v České republice*. CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE, s. 48-58

Frič, Pavol. s.d. *Občanská společnost a definice NNO, vývoj, stav a trendy*. [online]. [cit. 2016-01-05]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_fric_pro_web.pdf. Dílčí studie.

Generální ředitelství pro vnitřní politiku. 2013. *Sociální bydlení v EU* [online]. Praha: MMR [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/c73c2300-eb55-4274-9a38-da1d1e89cd45/Socialni-bydleni-v-EU.pdf>

Glazer, Nathan. 1983. *Towards a Self-service Society*. The Public Interest, Winter

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál

Horáková, Marie. 2009. *Vztah státu a neziskového sektoru: Teoretické přístupy a praktické příklady v ČR*. Nepublikovaná diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita

iDNES.cz: Zprávy. 2017. *Ministryně Šlechtová podepsala návrh o sociálním bydlení* [online]. [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/karla-slechtova-zakon-o-socialnim-bydleni-fg4-/domaci.aspx?c=A170201_175003_domaci_ale

Kadeřábková, Jaroslava. s.d. *Nové metody spolupráce veřejné správy a neziskového sektoru a rozvoj sociálních služeb v území - koncepty sociální ekonomiky*. [Online] Národohospodářská fakulta VŠE [cit. 2015-05-24]. Dostupné z: http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/REG905_spoluprace-ver.a-nezisk.sektoru.pdf.

Krebs, Vojtěch. 2010. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika

Kučera, Petr. 2015. Životní minimum ani od příštího roku nestoupne. Chodit do práce se musí vyplácet víc, říká Marksová. In: *Aktuálně.cz* [online] [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/finance/zivotni-minimum-ani-od-pristiho-roku-nestoupne-chodit-do-pra/r~91ee4388951411e594520025900fea04/?redirected=1483547164>.

Liberecký kraj. *Zpráva o stavu Romské menšiny v Libereckém kraji za rok 2015*. Liberec: Liberecký kraj, 2016

Matoušek, Oldřich. 2012. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál

Město Železný Brod. 2011e. *Komunitní plán sociálních služeb Železnobrodská a služby s ním související 2011-2015*. [online]. Železný Brod [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.zeleznybrod.cz/files/odbory/vnitri/Komunitni-plan-socialnich-sluzeb-Zeleznobrodská-a-sluzby-s-nim-souvisejici-2011-2015.pdf>.

Město Železný Brod. 2013a. *Program rozvoje města Železný Brod na období 2013-2021: analytická část* [online]. Železný Brod [cit. 2016-01-05]. Dostupné z: <http://www.zeleznybrod.cz/files/rozvoj-mesta/01-program-rozvoje-mesta-koncept.pdf>.

Město Železný Brod. 2013c. *Akční plán 2013*. [online]. Železný Brod [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.zeleznybrod.cz/files/odbory/vnitрни/komunitni-plan-socialnich-sluzeb-akcni-plan-2013.pdf>.

Město Železný Brod. 2015f. *Směrnice Železného Brodu pro pronajímání a přidělování bytů ve vlastnictví města*. [online]. Železný Brod [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.zeleznybrod.cz/files/odbory/vnitрни/obecnibyty/smernice-pronajimani-obecnich-bytu-2015.pdf>.

Město Železný Brod. 2016b. *Plán prevence kriminality 2017-2020*. Železný Brod.

Město Železný Brod. 2016d. *Spolky 2016*. [online]. Železný Brod: 2016d [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.zeleznybrod.cz/files/mesto/spolky2016.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2012a. *Sociální začleňování* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9078>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2014c. *Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2015i. *Veřejná služba má pomáhat, ne lidi trestat*, tisková zpráva [online] Praha [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2015/04/2015_04_17_tz_verejna_sluzba.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2016b. *Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/17081>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2016d. *Zpráva o plnění Strategie sociálního začleňování 2014-2020 za rok 2015* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/29014/Zprava_o_plneni_Strategie_socialniho_zaclenovani_2014_-_2020_za_rok_2015.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2016e. *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015-2025* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/27267/Koncepce_socialniho_bydleni_CR_2015-2025.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2016h. *Dotační program Rodina*. MPSV

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2017f *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015-2025* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/27240>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2017g *Vláda schválila návrh zákona o sociálním bydlení a příspěvku na bydlení* [email]. Praha: MPSV [cit. 2017-04-25]. Tisková zpráva

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. 2016. *Program podpora bydlení pro rok 2017* [online]. Praha: MMR [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Uzemni-a-bytova-politika/Bytova-politika/Programy-Dotace/Programy-podpory-bydleni/Program-Podpora-bydleni-pro-rok-2017>

Most k naději. 2011. [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.mostknadeji.eu/liberecky-kraj/>.

Naděje. 2017. [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/>

Potluka, Oto, Jiří Remr, Martin Špaček, Lucie Háková. 2014. *Srovnání uplatňování zásady partnerství veřejné správy a nestátních neziskových organizací při programování a implementaci strukturálních fondů v programovacím období 2007 – 2013 a evropských strukturálních a investičních fondů v programovacím období 2014 – 2020 s návrhy na opatření: závěrečná zpráva* [online]. [cit. 2016-01-05]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/stu>

Potůček, Martin, Marek Pavlík. 2015. Učební text. *Veřejná politika*. Brno: Masarykova univerzita.

Potůček, Martin. 2016. *Veřejná politika*. Praha: C.H. Beck

Potůček, Martin. 1997. Studie. *Nejen trh: role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství

RIS: Regionální informační systém. 2015. *Železný Brod*. [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=563871>.

Salamon, Lester M. a Helmut K. Anheier. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* [online]. 9(3), 213-248 [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1023/A:1022058200985>.

Skovajsa, Marek a kol. 2010. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál

Strukturální fondy. 2015a. *Integrovaný regionální operační program: Pro období 2014-2020* [online]. MMR [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/52791db3-c01e-4058-9314-9c3aeaac82ff/PD-IROP-20150604-schvalen-EK_2.pdf?ext=.pdf

Strukturální fondy. 2015b. *Operační program, zaměstnanost 2014-2020* [online]. MMR [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/2ec9a47a-9e48-4013-9897-da0d2febff1b/OPZ_2014-2020_FINAL.pdf?ext=.pdf

Škarabelová, Simona. 2002. *Když se řekne nezisková organizace: Příručka pro zastupitele krajů, měst a obcí*. Brno: Masarykova univerzita.

Švaříček, Roman, Klára Šedřová. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál

Tošner, Jiří. 2014. *Metodika dobrovolnictví v obci - Jak na to?: Dobrovolnictví - cesta ke spolupráci obce s občany a organizacemi a inspirace pro získání zaměstnání*. Praha: Agnes, o.s.

Zákony

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Seznam tabulek

Tabulka 1 - model vztahu organizované občanské společnosti a státu podle teorie sociálních počátků.....	14
Tabulka 2 - životní minimum.....	33
Tabulka 3 - schéma analýzy kategorií.....	84